

Vlaamse jongeren op de glijbaan van het taalcontinuüm

Attitude- en perceptieonderzoek van taalvariatie in het Algemeen Secundair Onderwijs in de vijf Vlaamse provincies.

Jolien De Decker

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de taal- en letterkunde

Promotor prof. dr. Lieve De Wachter

Academiejaar 2014-2015

163.611 tekens

Dankwoord

Een masterproef kruipt als het ware in je lijf tot op het allerlaatste moment. Het lijkt wel een spreekwoordelijke dracht, waarbij je zo vurig verlangt naar het moment waarop je je eigen creatie eindelijk in handen kan nemen. Een dracht, waarbij je onderweg niet zelden overvallen wordt door een misselijkmakend gevoel omdat iets niet wil vlotten, je het allemaal even niet meer ziet zitten en de angst om de hoge berg *to-do's* niet tijdig te kunnen beklimmen je volledig beklemmt. Daar tegenover staan er echter ook momenten van euforie. Wanneer je na heel wat tevergeefse telefoontjes en mailtjes eindelijk een positief bericht ontvangt van een school of leerkracht, wanneer weken schrijf- en schrapwerk beloond worden met een deugddoend compliment van je promotor, wanneer je je dankwoord schrijft en beseft hoeveel mensen zich vrijwillig voor jou hebben ingezet, je een jaar lang hebben ondersteund en opgevangen.

Allereerst mijn promotor, professor dr. Lieve De Wachter, voor de waardevolle raad, de kritische noten en de taalkundige bijsturing, maar vooral ook voor het vertrouwen en geloof in mijn kunnen. Daarnaast gaat mijn dank uit naar alle hulpvaardige leerlingen, bereidwillige leerkrachten en de directie van de humaniora Kindsheid Jesu, de bovenbouw Sint-Gertrudis Landen, het Onze-Lieve-Vrouwe-instituut Pulhof, de Sint-Bavohumaniora en het Sint-Leocollege voor hun tijd, inzet en warm ontvangst. Jullie bezorgden me niet alleen de nodige onderzoeksgegevens, maar ook een enthousiasme om voor de klas te staan en een kans om binnen een veilige haven mijn eerste proefduik in de onderwijswereld te ondernemen. Tot slot ook een dikke dankjewel aan mijn ouders, broers en vrienden, voor de steun, de hulp en de bemoedigende woorden. Die zijn soms meer waard dan je denkt.

Inhoudsopgave

Dankwoord	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
Hoofdstuk 1 De Vlaamse taalsituatie	7
1.1. Theoretische voorstellingen.....	7
1.1.1. Het (Vlaamse) taalcontinuüm.....	7
1.1.2. Het diaglossiemodel	10
1.1.3. Het schuifknoppenmodel.....	12
1.2. De taalvariëteiten in Vlaanderen	14
1.2.1. Algemene ontwikkelingen in Vlaanderen	14
1.2.2. Provinciale ontwikkelingen.....	20
1.2.3. Toekomsttendensen	22
1.3. Taalvariatie in het Vlaamse onderwijs	24
1.3.1. De paradoxale kloof tussen het taalbeleid en de taalpraktijk	24
1.3.2. Taalperceptieonderzoeken.....	27
1.3.3. Taalattitudeonderzoeken	27
1.4. Besluit.....	30
Hoofdstuk 2 Materialen en methoden	32
2.1. Onderzoeksvragen	32
2.2. Opstelling.....	34
2.2.1. Onderzoeksvorm	34
2.2.2. Verloop.....	35
2.3. Geluidsfragmenten.....	37
2.3.1. Fragment A: het regiolect van Axl Peleman	38
2.3.2. Fragment B: het regiolect van Carmen Seth	39
2.3.3. Fragment C: de tussentaal van Geert Hunaerts	41
2.3.4. Fragment D: de tussentaal van Marleen Merckx.....	42
2.3.5. Fragment E: de informele standaardtaal van Mark Tijsmans	43
2.3.6. Fragment F: de informele standaardtaal van Ann Van Elsen.....	44
2.3.7. Fragment G: de standaardtaal van Luc Appermont	46
2.3.8. Fragment H: de standaardtaal van Sofie Lemaire	46
2.4. Respondenten.....	49
2.5. Onderzoeksmethoden	51
2.5.1. Vragenlijst	51

2.5.2.	Semigestructureerd interview	51
2.5.3.	Gestructureerd interview	52
2.6.	Vooronderzoek	53
2.7.	Gegevensverwerking met SPSS	55
Hoofdstuk 3 Hypotheses.....		56
Hoofdstuk 4 Resultaten		57
4.1.	Kwantitatieve resultaten	57
4.1.1.	Persoonlijke vragen	57
4.1.2.	Perceptie van de geluidsfragmenten.....	61
4.1.3.	Attitude.....	69
4.2.	Kwalitatieve resultaten	80
4.2.1.	Semigestructureerd interview leerlingen.....	80
4.2.2.	Gestructureerd interview leerkrachten	81
4.2.3.	Concluderende bemerkingen.....	84
Besluit.....		86
Abstract		89
Referentielijst		90
Bijlage		98

Inleiding

‘Waarom hebben we de standaardtaal eigenlijk nodig, als we elkaar ook in tussentaal verstaan?’, liet een leerling vallen tijdens een van de open klasgesprekken. Daarmee werd er meteen een discussie ingezet over het nut van registers, enkele visies ten opzichte van tussentaal en haar positie binnen het leslokaal. Het onderwijs is immers nog een van de weinige instituties waar het gebruik van de standaardtaal verplicht is. In theorie althans, want dat het er in de praktijk toch enigszins anders aan toe gaat, bleek reeds uit verscheidene onderzoeken (Walraet, 2004; Olders, 2007; Delarue, 2011).

Aan de hand van veldwerk in vijf Vlaamse secundaire scholen zal deze masterscriptie die taalpraktijk proberen te koppelen aan de talige percepties en attitudes van de huidige generatie jongeren. Bovendien zullen de resultaten uit de verschillende provincies naast elkaar geplaatst worden, om zo eventueel significante verschillen te bekijken in het licht van hun eigen taalevolutie. Tot slot zal er ook onderzocht worden in welke mate de Vlaamse jongeren de standaardtaal nog als schooltaal (h)erkennen, welke variëteiten ze gebruiken in welke (schoolse) contexten en waar ze hun eigen taalgebruik positioneren op het taalcontinuüm.

In tegenstelling tot heel wat voorgaande taalvariatieonderzoeken binnen het onderwijskader, die vaak werkten vanuit het perspectief van de leerkracht, zal deze masterproef de nadruk leggen op de leerlingen zelf. Daarmee hoopt ze niet alleen voldoende toegankelijk te kunnen zijn om scholen, leerkrachten en eventueel scholieren zelf bewust te maken van de huidige situatie, maar tracht ze tegelijkertijd ook in te spelen op een leemte binnen de academische onderzoekswereld.

“De keuze voor (niet al te jonge) tieners kan echter alleen maar toegejuicht worden. Bij mijn weten is er in Vlaanderen nog nauwelijks linguïstisch attitude- of perceptieonderzoek gebeurd bij die leeftijdscategorie.” (Vandekerckhove, 2014: 104)

Het eerste hoofdstuk zal deze scriptie voorzien van een theoretische omkadering door zich volledig te wijden aan een beschrijving van de Vlaamse taalsituatie. Eerst zal de huidige toestand omschreven worden met behulp van enkele gangbare voorstellingsmodellen, waarbij de aandacht hoofdzakelijk gericht zal zijn op het taalcontinuüm. Ook het diaglossie- en het schuifknoppenmodel zullen echter even aan bod komen en toegepast worden op het Vlaamse taallandschap. Vervolgens zullen die theoretische modellen wat meer geconcretiseerd en

gekaderd worden aan de hand van een beknopte uiteenzetting over de historische evolutie van de verschillende variëteiten. Die algemene ontwikkelingen zullen uiteindelijk uitmonden in een provinciale focus, aangezien die variëteiten in elke provincie toch op een enigszins andere manier zijn gerecipieerd en geëvolueerd. Tot slot zal het derde deel zich focussen op de aanwezigheid van taalvariatie binnen het kader van het Vlaamse onderwijs. In combinatie met enkele empirische vaststellingen uit de schoolpraktijk, zal het nagaan hoe de overheid het taalgebruik op school tracht te regulariseren en hoe ze dat precies definieert in het taalbeleid. Daarbij zal er bovendien voldoende aandacht uitgaan naar enkele voorgaande onderzoeken die zich reeds begaven op het perceptie- en attitudedomein. Een korte conclusie zal het theoretisch kader afsluiten.

Ter voorbereiding van het eigenlijke onderzoek, zal het tweede hoofdstuk uitgebreid stilstaan bij de gebruikte opzet en methode. Na een gedetailleerde uitwerking van de onderzoeksvragen, volgt er een bondige beschrijving van de opstelling, een verantwoording van de gehanteerde onderzoeksmethoden en de samenstelling van het gebruikte materiaal. Aan de hand van een zorgvuldig geselecteerd corpus geluidsfragmenten en een uitgebreide vragenlijst, kon hetzelfde kwantitatieve onderzoek uitgevoerd worden bij 203 zesdejaars uit de vijf Vlaamse provincies. Om een zo volledig mogelijk beeld te kunnen schetsen, werd dat kwantitatieve onderzoek bovendien gecombineerd met kwalitatieve resultaten. Die resultaten komen enerzijds voort uit een semigestructureerd interview met de leerlingen zelf en anderzijds uit een gestructureerd interview met de betrokken leerkrachten. Een beschrijving van het vooronderzoek en een verantwoording voor de geselecteerde respondenten geven vervolgens de aanloop naar het derde hoofdstuk, waarin de kennis uit het theoretisch kader overgegoten zal worden in de vorm van een aantal hypotheses. Die zal het vierde hoofdstuk toetsen aan de resultaten uit de praktijk, om ze uiteindelijk in verband te kunnen brengen met de gestelde onderzoeksvragen.

Hoofdstuk 1 | De Vlaamse taalsituatie

1.1. Theoretische voorstellingen

De laatste decennia hebben verscheidene taalkundigen geprobeerd om het complexe taallandschap in Vlaanderen zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven. Daarbij ontwierpen, hergebruikten en verfijnden ze verschillende modellen om de grote verscheidenheid aan taalvariëteiten weer te geven. Alvorens dieper in te gaan op de concrete invulling van die variëteiten, zal dit algemene deel eerst drie theoretische voorstellingen naast elkaar plaatsen en kort ieders nawerking en receptie behandelen. Op die manier is het mogelijk om een beter en breder inzicht te verwerven in de huidige taalsituatie, een inzicht dat onmisbaar is voor de verdere opzet en analyses van het onderzoek.

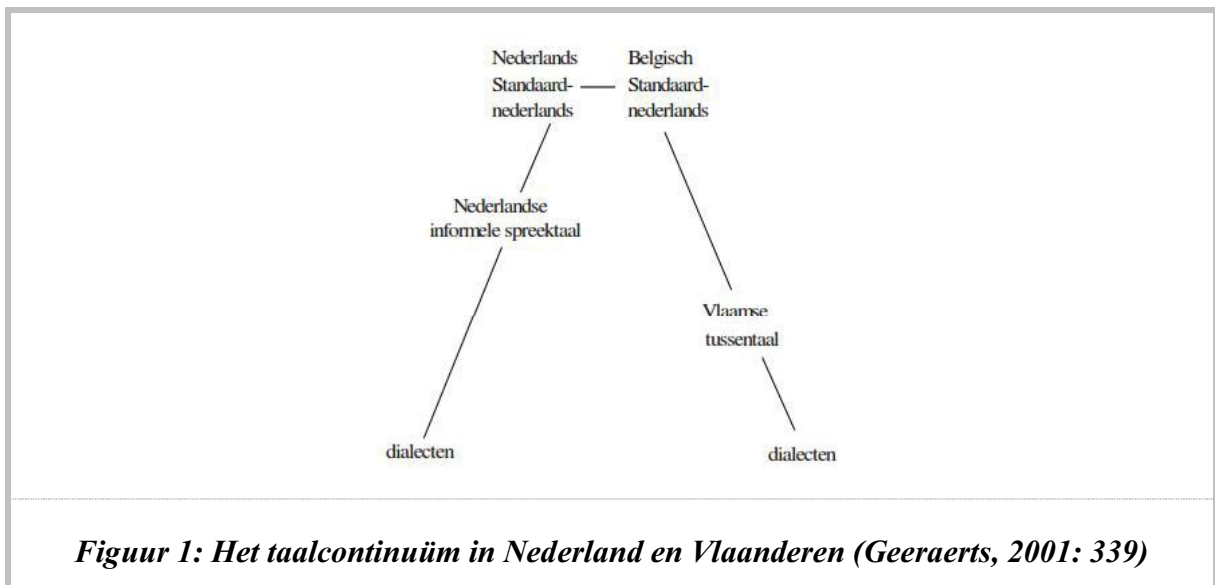
1.1.1. Het (Vlaamse) taalcontinuüm

Theoretici omschrijven de taalsituatie in Vlaanderen vaak als een doorlopend continuüm met aan weerszijden de standaardtaal en de dialecten. Daartussen bevinden zich intermediaire taalvariëteiten, die zowel kenmerken van de standaardtaal als van de dialecten bevatten (Delarue, 2014). De meest gangbare (overkoepelende) benaming voor die variëteiten is tussentaal, een term die Taeldeman in 1992 introduceerde (Taeldeman, 1992: 34).

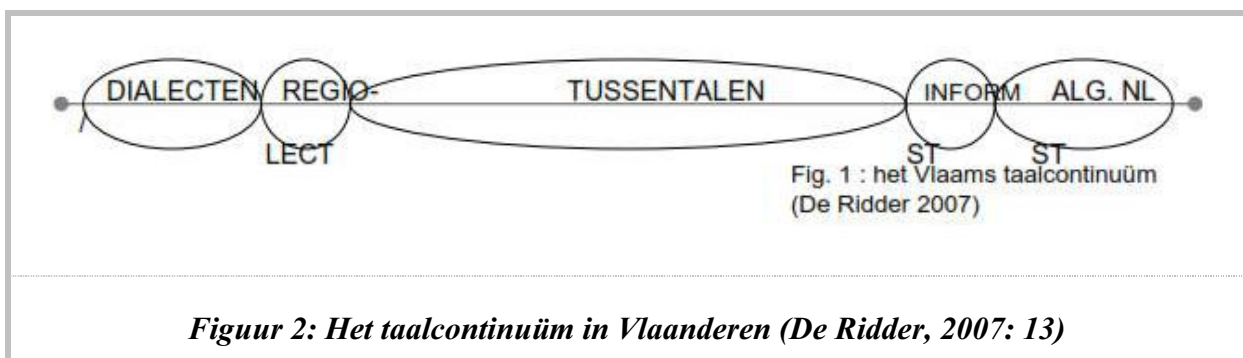
Geeraerts (2001) plaatste het Vlaamse taalcontinuüm naast dat van Nederland en stelde dat de informele spreektaal in Nederland nog veel dichter bij de standaardtaal aanleunt dan het Vlaamse equivalent. Dat impliceert uiteraard ook, zoals uit figuur 1 duidelijk zal blijken, dat de linguïstische afstand tussen de tussentaal en de dialecten in Vlaanderen een stuk kleiner is dan in Nederland. Daarnaast merkten zowel Geeraerts (2001: 339) als De Caluwe (2002: 66-67) op dat de formele registers in Vlaanderen en Nederland dichter bij elkaar liggen dan de informelere registers.

Om die afstanden voor te stellen, maakt Geeraerts gebruik van een eendimensionale trapezium. De standaardtaal in Vlaanderen valt immers niet helemaal samen met de standaardtaal in Nederland en bovendien zal de linguïstische afstand tussen Vlaanderen en Nederland vergroten naarmate het een informelere variant betreft. Het onderstaande schema, dat het model van Geeraerts illustreert, moet echter wel enigszins genuanceerd worden. De overgang tussen de

verschillende variëteiten is immers van geleidelijke aard, waardoor het uiterst moeilijk tot onmogelijk is om ze ook effectief af te bakenen.

De Ridder (2007) bouwt verder op het model van Geeraerts en diept het in zijn masterscriptie verder uit door er de categorieën ‘regiolect’ en ‘informele standaardtaal’ aan toe te voegen. Hoewel sommige taalkundigen een regiolect als een synoniem voor tussentaal beschouwen, zien De Ridder (2007: 13) en De Caluwe (2002: 57) het als een aparte variëteit waarbij er enkele dialectkenmerken zijn uitgevlakt, maar nog te weinig om al van tussentaal te spreken. Aangezien de dialecten immers in toenemende mate lokale kenmerken aan het verliezen zijn, stelt De Ridder (2007) dat ze door die nivellering ook regionaler worden en dus niet langer als een zuiver dialect beschouwd kunnen worden. Op dezelfde manier plaatst hij tussen de tussentalen en de formele standaardtaal ook een bijkomende subvariëteit: de informele standaardtaal. Hoewel die variëteit sterk aanleunt tegen de formele standaardtaal, sluit ze op fonologisch vlak (onder meer door een regionale tongval) eerder aan bij de tussentalen.

Een gelijkaardige theorie is ook al terug te vinden bij Willemyns (1983) die eveneens vijf variëteiten onderscheidt in het Vlaamse taalcontinuüm. Hij was een van de eersten die concludeerde dat een tweeledig model, bestaande uit de interactie tussen dialect en standaardtaal, de gediversifieerde Vlaamse taalrealiteit tekort deed. Daarom verdeelde hij de gesproken variëteiten onder in vijf systemen: dialect, getranslitereerd dialect, regionale omgangstaal, Belgisch beschaafd (Nederlands) en het Algemeen Nederlands. Ook hij wijst erop dat de variëteiten, die voornamelijk dienen om het continuüm in te delen, meestal in elkaar overvloeien en elkaar zelfs deels overlappen. Bovendien kent hij aan zijn indeling een *feature matrix* toe, waarin hij een overzicht geeft van de onderlinge verbanden tussen de systemen, variërend van begrijpelijkheid tot klassegebondenheid en dialectinterferentie.

Janssens en Marynissen (2005) ten slotte zien het variëteitencontinuüm in Vlaanderen als een vierledig model, eveneens met de authentieke dialecten als ene pool en de zuivere standaardtaal als het andere uiterste. Ook zij gebruiken de term ‘regiolecten’ om de tussenvariëteiten in de richting van de dialecten te benoemen, maar in tegenstelling tot het model van De Ridder (2007), krijgt de categorie in het model van Janssens en Marynissen een veel bredere invulling, aangezien het deels ook omvat wat bij De Ridder onder de noemer ‘tussentaal’ zou vallen.

Figuur 3: Het taalcontinuüm in Vlaanderen (Janssens en Marynissen, 2005: 182)

Naast de linguïstische verschillen, die verder in dit hoofdstuk nog uitgebreid aan bod zullen komen, gaan de variëteiten ook gepaard met een ander soort differentiatie, onder meer op het vlak van regionaliteit, formaliteit en prestige. Zo bezitten zowel de dialecten als tussentalen een informeel karakter, maar zijn de dialecten in tegenstelling tot de tussentalen niet geschikt voor supraregionaal gebruik. Standaardtaal en tussentaal daarentegen zijn dan weer beide geschikt voor bovengewestelijke communicatie en verschillen enkel wat betreft hun (in)formaliteit, waardoor De Caluwe (2006: 32) stelt dat de kloof tussen die twee variëteiten geleidelijk zal verkleinen. Hij spreekt in die context dan ook van een opkomend registercontinuüm tussen de

supraregionale variëteiten, waarin de tussentaal vloeiend zal overlopen in de informelere variëteiten van de standaardtaal.

“De kloof tussen AN en tussentaal raakt gedicht door de ontwikkeling van een registercontinuüm (inclusief informeel AN), waarbij tussentaligheid van het register omgekeerd evenredig is met de formaliteit van de communicatieve situatie.” (De Caluwe, 2002: 67)

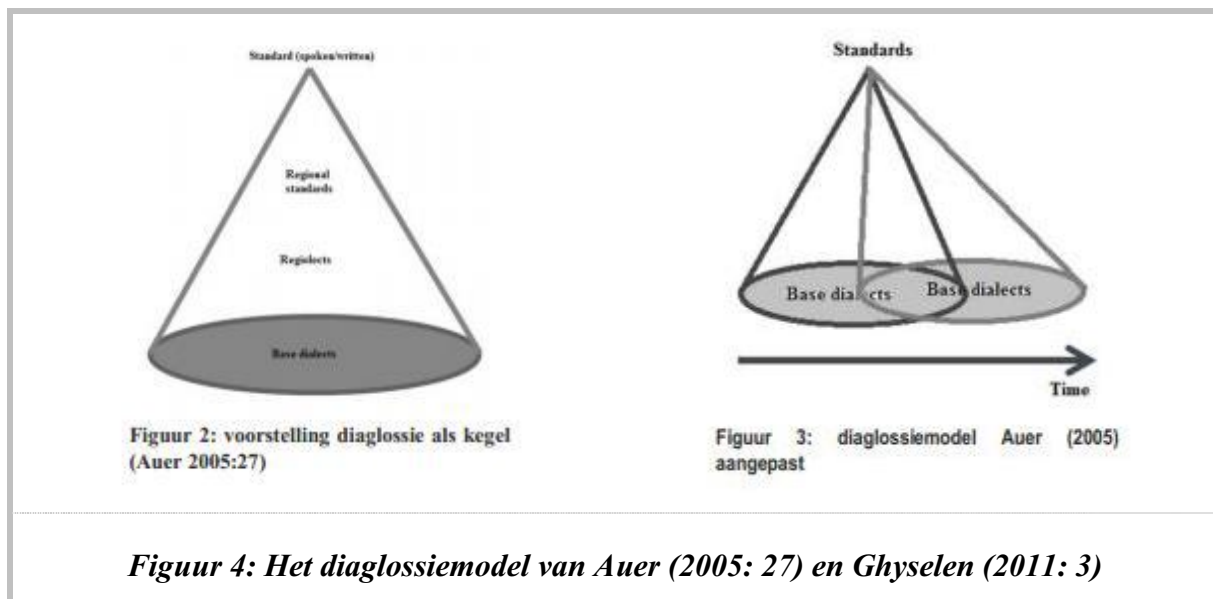
De genoemde modellen van het Vlaamse taalcontinuüm zijn zeker niet exhaustief, maar bevestigen wel dat het ontzettend moeilijk is om de verschillende variëteiten af te bakenen. De uitersten, het authentieke dialect en zuivere standaardtaal, zijn in theorie weliswaar afgelijnd, maar komen in praktijk echter nog weinig voor. Bovendien zijn de overgangen en vermengingen met intermediaire variëteiten vaak te geleidelijk om ze eenduidig te categoriseren.

1.1.2. Het diaglossiemodel

In 2005 stelde de Duitse taalkundige Peter Auer een typologie op voor de talige situaties in Europa waarbij hij een onderscheid maakt tussen vier types. De Vlaamse taalsituatie categoriseert hij expliciet onder het derde type (Auer, 2005:24), dat hij een diaglossie noemt en als volgt definieert:

“A diaglossic repertoire is characterised by intermediate variants between standard and (base) dialect.” (Auer, 2005: 22)

Met het diaglossiemodel differentieert hij zich van de bovengenoemde modellen door af te wijken van een traditionele eendimensionale en lineaire voorstelling. Waar er op een traditionele as immers enkel rekening wordt gehouden met een diafasische en diastratische variatie, is er in een diaglossiemodel ook plaats voor een diatopische en diachrone dimensie (Ghyselen, 2011: 3). Het model van Auer (2005), voorgesteld door een multidimensionale kegel, plaatst de diafasische en diastratische variatie in een verticale dimensie en de diatopische variatie horizontaal op het grondoppervlak.

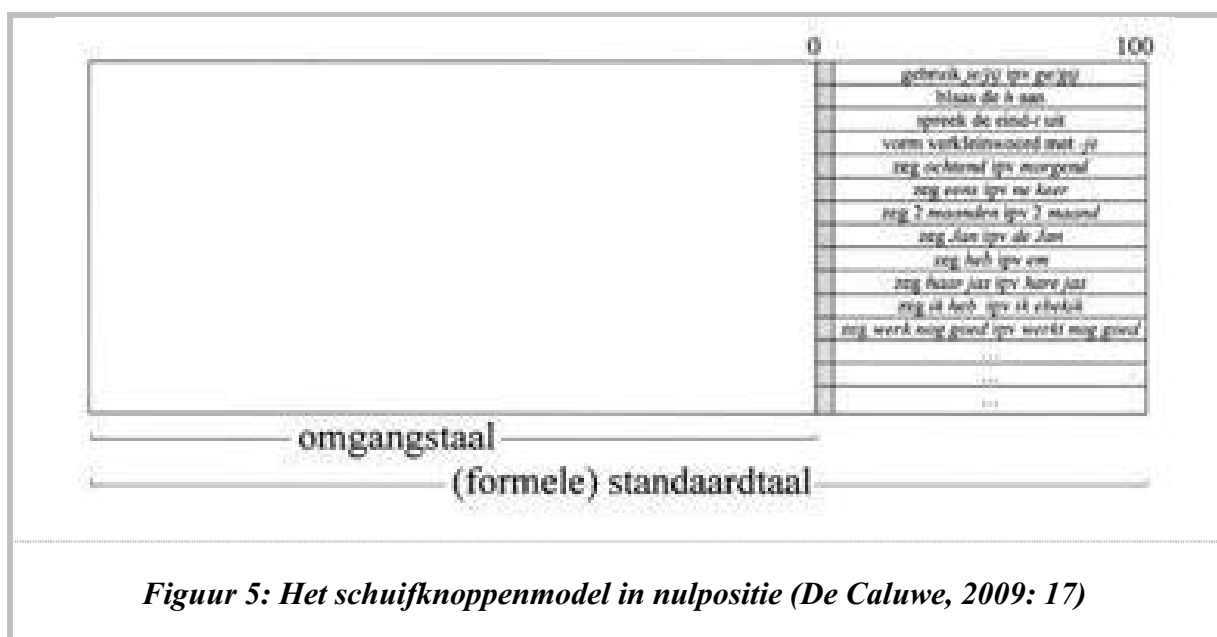
Ghyselen (2011: 4) past dat model ietwat aan door er een diachrone dimensie aan toe te voegen in de vorm van een onafhankelijke as, die bewegingen en vervormingen mogelijk maakt. Enerzijds bewegen taalgebruikers dus op de horizontale as naargelang de context (diafasische variatie) of de sociale achtergrond (diastatische variatie) varieert, anderzijds vinden er ook verschuivingen plaats op de verticale as die afhankelijk zijn van de regio (diatopische variatie). Ten slotte houdt het aangepaste model van Ghyselen ook rekening met het temporele aspect (diachrone variatie) door er die onafhankelijke horizontale as aan toe te voegen.

Niet alle taalkundigen zijn het echter helemaal eens met Auer wanneer hij stelt dat het diaglossiemodel van toepassing is op de Vlaamse taalsituatie (Auer, 2005:24). Zo pleit onder meer Taeldeman (2008: 46) voor een classificering onder de noemer ‘triglossie’ en verwacht hij een eventuele evolutie naar het vierde type van Auer, een diglossie. Hij stelt immers dat de Vlaamse tussentaal een min of meer stabiel karakter aan het ontwikkelen is (Taeldeman, 2008: 27), waardoor men niet meer van een diaglossie kan spreken, een fenomeen dat zich net kenmerkt door een geleidelijk en continueel karakter. In een tri- en diglossie echter functioneren respectievelijk drie en twee taalvariëteiten naast elkaar en is er dus geen sprake van overlappingsen of tussenvariëteiten. Daarom beschrijft hij (Taeldeman, 2008: 46) de huidige taalsituatie liever als een voorbeeld van zo’n triglossie (standaardtaal-tussentaal-dialect), hoewel ze door de druk op de dialecten wel lijkt te evolueren naar een diglossie (standaardtaal-tussentaal).

1.1.3. Het schuifknoppenmodel

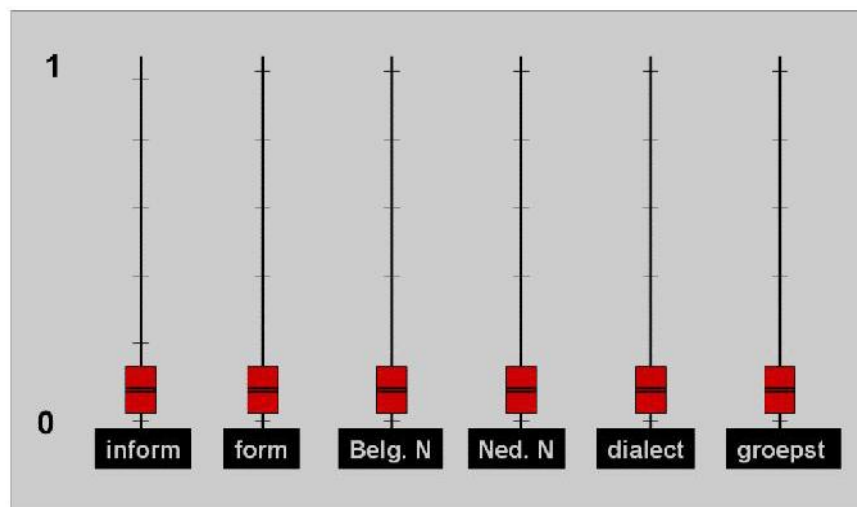
Daartegenover stelt De Caluwe (2009) nog een alternatief model voor, waarin de term ‘tussentaal’ plaats maakt voor het begrip ‘omgangstaal’ en de overgang naar standaardtaal door middel van schuifknoppen wordt weergegeven. Indien alle knoppen in nulpositie staan, spreekt men zuivere omgangstaal en zijn in feite alle tussentaalkenmerken actief. In de praktijk zal die situatie echter zelden voorkomen en zullen de schuifknoppen elk een andere positie innemen.

Bovendien varieert de plaats van elke schuifknop naarmate zijn context en geschiedenis en weerspiegelt ze de perceptie van de spreker (De Caluwe, 2009: 19). Vormen die hij als te dialectisch of te standaardtalig ervaart, zal de spreker immers vermijden en omgekeerd. Met uitzondering van de West-Vlaamse jongeren, die nog het bipolair model dialect-standaardtaal hanteren, passen de jongeren in de andere regio's volgens De Caluwe (2009:21) geen systeemwissels toe, maar slechts beperkte verschuivingen. Voor hen is de omgangstaal immers de informele standaardtaal, vanuit welke positie er wel tijdelijke bijstellingen zullen optreden om hun taalgebruik aan te passen aan formele(re) contexten.

Figuur 5: Het schuifknoppenmodel in nulpositie (De Caluwe, 2009: 17)

Een vergelijkbaar model is eveneens terug te vinden bij de taalmengtafel van De Schryver (2009). Ook hij vertrekt vanuit het idee dat men aan de hand van schuifknoppen – die variëren tussen de extremen 0 en 1 – stilistische keuzes kan maken. Net zoals De Caluwe (2009) wijst ook De Schryver (2009, 47) erop dat die knoppen zelden in een neutrale positie zullen staan.

Figuur 6: De taalmengtafel in standaardconstellatie (De Schryver, 2009: 47)

Daarnaast beklemtoont hij dat elke taalgebruiker over een andere taalmengtafel beschikt, die zich weliswaar nog verder kan ontwikkelen of uitbreiden (De Schryver, 2009, 48). In tegenstelling tot de vorige modellen, die eerder statisch van aard zijn, beweert De Schryver (2009: 45) met zijn taalmengtafel in te kunnen spelen op de dynamiek van taal. Bovendien is het model geschikt voor objectief gebruik, aangezien het neutraal blijft en geen oordeel velt over de gemaakte keuzes van de spreker (De Schryver, 2009: 47-48).

1.2. De taalvariëteiten in Vlaanderen

Om de complexiteit van het huidige taallandschap in een juist kader te kunnen plaatsen, zal deze paragraaf kort stilstaan bij het ontstaan van de Vlaamse bovengewestelijke communicatie en de verdere evolutie van het gesproken Nederlands in Vlaanderen. Na een historisch kader, dat uitmondt in de opkomst van tussentaal, zullen er vanuit een aantal perspectieven enkele gangbare attitudetendensen besproken worden. Een samenvattend overzicht van veelvoorkomende tussentaalkenmerken zal het algemeen gedeelte afronden, waarna de focus verschoven wordt naar de belangrijkste provinciale ontwikkelingen. Een korte hypothetische blik op de toekomst zal deze paragraaf afsluiten.

1.2.1. Algemene ontwikkelingen in Vlaanderen

1.2.1.1. Historisch kader

Na verschillende eeuwen van dialectverscheidenheid, ontstond er in Vlaanderen en Nederland omstreeks de tweede helft van de zestiende eeuw nood aan een supraregionale taal (van der Wal & van Bree, 2008: 198). Hoewel in die periode ook zuidelijke elementen doordrongen tot zo'n standaardtaal (van der Wal & van Bree, 2008: 377), kenden de Noordelijk en Zuidelijke Nederlanden grotendeels een eigen taalgeschiedenis (Janssens & Marynissen, 2005: 137). Na de val van Antwerpen in 1585 verschoof het politieke, economische en culturele zwaartepunt immers naar Holland, waar het standaardiseringsproces zich verder ontwikkelde (van der Wal & van Bree, 2008: 377-378).

Zuidelijke pogingen om een eigen standaardtaal te ontwikkelen, kenden echter geen succes, deels door de dominantie van het Frans, deels door het gebrek aan een eigen economisch en cultureel centrum (van der Wal & van Bree, 2008: 378). In de vroege negentiende eeuw maakte Vlaanderen bovendien nog deel uit van Frankrijk, met een sterke verfransing tot gevolg. Toen Vlaanderen in 1814 weer onder Nederlands bewind kwam te staan, kenden de plannen van koning Willem I, die het gebruik van Nederlands in het onderwijs en de rechtspraak verplichtte met het oog op een eenheidstaal, dan ook veel tegenwind. Niet alleen de verfranse bourgeoisie, maar ook de katholieken, die de verspreiding van de noordelijke standaardtaal vooral zagen als een protestantiseringspoging (van der Wal & van Bree, 2008: 378) waren immers sterk gekant tegen die taalpolitiek.

De hernieuwde taalvrijheid na de Belgische Revolutie in 1830 bracht een heropleving van het Frans teweeg, waardoor het standaardiseringsproces in het Zuiden opnieuw tot stilstand kwam (Janssens & Marynissen, 2005: 137). Als reactie op de onderdrukte positie van het Nederlands, kwam de Vlaamse Beweging tot stand, een emancipatorische vereniging onder leiding van Jan Frans Willems ten gunste van het Nederlands (van der Wal & van Bree, 2008: 380-381). Het duurde nog een lange tijd vooraleer ze zichtbaar succes boekte, maar aan het einde van de negentiende eeuw werd Vlaanderen ten gevolge van verscheidene succesvolle taalwetten dan toch officieel tweetalig. Pas in de jaren dertig zou het eentalig statuut van kracht gaan (van der Wal & van Bree, 2008; 381-388). Een belangrijk discussiepunt bleef echter de vorming van een Nederlandse standaardtaal, wat zorgde voor een tweespalt binnen de Vlaamse Beweging. De particularisten stredden vurig voor een distantiëring van het Noorden, de integrationisten daarentegen verkozen de standaardtaal van het Noorden over te nemen. En hoewel de laatstgenoemden uiteindelijk aan het langste eind hebben getrokken, kenden zowel de gesproken als geschreven standaardtaal deels door de dominantie van het Frans, deels door de erbarmelijke staat van het Vlaamse onderwijs een trage expansie (van der Wal & van Bree, 2008: 400-401). Die verspreiding nam echter toe vanaf de jaren zestig, voornamelijk onder invloed van de verstedelijking, de media, de democratisering van het onderwijs en een mobiliteitstoename (Van Ouytsel, 2012: 29).

Taalzuiveraars hoopten daarbij op een tweevoudig doorsijpelings-effect, namelijk op sociaal en registermatig vlak (De Caluwe, 2002: 61). Enerzijds gingen ze er immers vanuit dat het Algemeen Nederlands zich wel zou verspreiden onder de lagere klassen, wanneer de hoogste laag zich van dat taalgebruik zou bedienen. Anderzijds rekenden ze er ook op dat het Algemeen Nederlands als formele cultuurtaal zou gelden, waarnaast er spontaan nog een informele gesproken variëteit zou ontstaan. Die zou dan dicht bij de standaardtaal staan, veel dichter dan de huidige tussentaal. Aangezien het Noorden als strikte norm gold, werd aan de Vlamingen echter elke vorm van inbreng ontzegd, waardoor het Algemeen Nederlands voor hen eerder onwennig bleef aanvoelen. De Caluwe (2002: 61) stelt dan ook dat Vlamingen zich de standaardtaal pas eigen zullen kunnen maken wanneer ze er – weliswaar binnen bepaalde restricties – zelf inbreng in mogen hebben. Voorlopig lijkt tussentaal zich echter steeds verder uit te breiden en zich te positioneren als omgangstaal van de gemiddelde Vlaming. Uit De Grote Taalpeiling van Radio 1, De Standaard en de Taalunie (2013) bleek immers dat tussentaal op dat moment al in 80 procent van de gezinnen de voertaal was.

1.2.1.2. Attitude

De academische wereld onthaalde die tussentaal niet al te warm, zoals alternatieve benamingen als “*Verkavelingsvlaams*” (Van Istendael, 1993: 116) en “*soap-Vlaams*” (Geeraerts, 1999: 232) duidelijk doen uitschijnen. Goossens (2000) spreekt dan weer ironisch over het “*Schoonvlaams*”, dat hij verwijt een gebrek aan cultuur te hebben, en De Caluwe (2006: 23) noemt het een “gedrocht, een talig onding”. Die negatieve houding steunt volgens De Schryver (2012) op de overtuiging van tussentaal als minderwaardige taal. Enerzijds vanuit een taalkundig perspectief, aangezien het gaat om een ‘mengtaal’, maar anderzijds ook op cultureel vlak, aangezien het spreken ervan ‘provincialistisch’ zou overkomen (De Schryver, 2012: 143). Van Ouytsel (2012: 96) wijst die negatieve reacties bovendien ook toe aan de teleurstellingen vanwege het onvolmaakte standaardiseringsproces.

Opvallend is dat men de jongeren meermaals als de oorzaak van die ‘mislukking’ beschouwt. Zowel hun taalattitude als hun taalgedrag zouden er verantwoordelijk voor zijn dat de tussentaal in Vlaanderen te ver van de standaardtaal is komen te staan (De Caluwe, 2009: 9).

“Wat het taalgedrag betreft: jongeren zouden massaal tussentaal gebruiken in situaties waar taalbeleids mensen meer en meer standaardtaal zouden willen horen. [...] Wat de attitude betreft: jongeren zouden in de bovengenoemde situaties ook geen standaardtaal willen gebruiken omdat ze tussentaal als *eigen* beschouwen, en standaardtaal als vreemd.” (De Caluwe, 2009: 9)

Enerzijds zouden de Vlaamse jongeren dus steeds vaker gebruik maken van informeel tussentalige variëteiten in situaties die eerder om de formele standaardtaal vragen, in het bijzonder tijdens sollicitatiegesprekken, colleges en examens. Anderzijds zouden ze standaardtaal als vreemd ervaren en er – aldus De Caluwe (2009) – net om die reden ook geen gebruik van willen maken in de hierboven genoemde situaties. Wel zouden ze over het algemeen nog openstaan voor het schrijven van standaardtaal, maar het spreken ervan blijkt voor hen vaak een stap te ver te gaan (De Caluwe, 2009: 9). Iets vergelijkbaars concludeert ook Vancompernelle (2012), die op basis van haar onderzoek in Vlaamse scholen constateerde dat standaardtaal zelfs in het onderwijs, de uitgelezen plaats voor taalbestendiging, lijkt te verdwijnen (via Vandekerckhove, 2014: 106).

Ondanks de vele negatieve reacties is er in het taalkundig discours ook plaats voor een positievere en optimistischere benadering van tussentaal. Zo blijkt uit de studie van Lybaert (2014) dat het gebruik van een tussentalige variëteit de informanten niet stoorde in informele situaties en voor sommigen zelfs verkieslijk was. In formele contexten waardeerden zij het dat een spreker moeite deed om standaardtaal te spreken, maar zelfs wanneer de spreker daar niet helemaal in slaagde, bleek de inzet alleen al een positief effect te hebben op de gepercipieerde geschiktheid van een variëteit (Lybaert, 2014: 78). Bovendien stelt De Caluwe (2002: 60) dat het proces van tussentaal een natuurlijke ontwikkeling is, die beantwoordt aan een reële nood. Standaardtaal en tussentaal zijn immers beiden geschikt voor bovenregionale communicatie, maar differentiëren zich van elkaar wat de graad van formaliteit betreft. Op die manier ziet hij dan ook geen kloof groeien tussen standaardtaal en tussentaal, maar net een registercontinuüm.

1.2.1.3. Algemene kenmerken tussentaal

In het voorgaande kwamen er al enkele registerratige kenmerken aan bod, deze paragraaf zal verder ingaan op de puur linguïstische aspecten van tussentaal. Om zo systematisch mogelijk te werk te gaan, zal het onderstaande overzicht een onderscheid maken tussen fonetische, morfologische, syntactische en lexicale kenmerken. Daarbij dient wel vermeld te worden dat deze lijst zeker niet exhaustief is en dat bovendien niet elke tussentalige variëteit noodzakelijk aan alle genoemde kenmerken beantwoordt.

Op fonetisch vlak vermeldt De Caluwe (2006: 19-20) een aantal deleties: een h-apocope (*'ik eb'*, *'zekereden'*, *'anderolve'*), apocope en syncope bij korte functiewoorden (*'iet(s)'*, *'a(l)s'*, *'altij(d)'*) en een geapocopeerde eind-schwa voor een vocaal (*'z(e) is'*, *'w(e) (h)ebben'*, *'d(e) eerste'*). Verder vermeldt hij ook een n-insertie om substantieven en werkwoorden te verbinden (*'die gewoonten is verkeerd'*, *'ik werkten altijd te veel'*) en een progressieve assimilatie (*'ge moet ta niet toen'*, *'met tie schoenen'*) waar standaardtaal een regressieve assimilatie zou toepassen. Vandekerckhove (2009: 92) voegt daar de monoftongering van de diftongen aan toe, Rys en Taeldeman (2007: 6) spreken ten slotte nog over hersyllabering, waarbij tussensprekers een consonant bij de volgende syllabe plaatsen (*'on-terven'*, *'o-neens'*).

Onder de morfologische kenmerken van tussentaal rekent De Caluwe (2006: 20) het verbuigen van lidwoorden (*'den auto'*, *'ne mens'*), afwijkingen in het verbuigen van adjectieven en het gebruik van 'gij' en de bijhorende objectsvorm 'u'. Ook de substitutie van *'wees'* door *'zijt'* als

imperatief van ‘zijn’, diminutieven op -ke (*‘boekske’, ‘zoeteke’*) en een afwijkend gebruik van reflexieve voornaamwoorden (*‘hij houdt hem stil’*) ziet De Caluwe als indicaties van tussentaal. Tot slot voegt Geeraerts (2001b: 286) daar nog de discongruentie tussen het persoonlijk voornaamwoord en de persoonsvorm aan toe (*‘ik zien’, ‘hij zie’*).

Ook syntactische gezien bevat tussentaal een aantal eigenaardigheden. Zo hebben tussentaalgebruikers vaak de neiging om een dubbele negatie toe te passen (Geeraerts, 2001b: 286). Typische voorbeelden daarvan zijn zinnen als *‘ik zie nie goe nie meer’* en *‘ik zou dat niemand niet aanraden’* (De Caluwe, 2006: 20). Daarnaast gaan ze ook overbodig gebruik maken van ‘dat’ na voegwoorden (*‘weet jij wie dat zij zijn?’*), het negatiepartikel ‘niet’ rechtser plaatsen in de woordvolgorde (*‘ik kan dat zo snel niet doen’*) en ‘als’ in plaats van ‘wanneer’ gebruiken als voegwoord van tijd (*‘als ik hem hoorde, ben ik...’*). Bovendien worden de beknopte bijzinnen die aan te-infinitieven voorafgaan, vaak niet ingeleid door het voegwoord ‘om’ maar door ‘van’ en ‘voor’ (*‘ik smeekte voor mij gerust te laten’*). Verder voegt De Caluwe (2006: 21) daar nog subjectsreduplicatie (*‘ik ebekik’*) aan toe, het clitisch gebruik van persoonlijk voornaamwoorden (*‘weette nog’*) en doorbrekingen van de werkwoordelijke eindgroep (*‘da gij u daar geen zorgen moet over maken’*). Geeraerts (2001b: 286) ten slotte vermeldt nog een doorbreking van werkwoordelijke eindgroep door een voltooid deelwoord (*‘dat zou moeten onderzocht worden’*).

Waar de kenmerken op de vorige domeinen nog vrij homogeen gecatalogiseerd kunnen worden, is de lijst op lexicaal vlak eerder heterogeen. Enerzijds omvat het een aantal vrij algemeen Vlaamse informele woorden zoals *‘goesting’* en *‘valling’* – terwijl woorden als *‘klappen’* onder het label ‘gewestelijk’ vallen (De Schryver, 2012), anderzijds bestaat er geen duidelijk criterium om tussentalige woorden af te bakenen. De Schryver (2012) merkt dan ook op dat sommige woorden door een aantal auteurs onder de noemer tussentaal worden gerekend terwijl andere auteurs diezelfde woorden als niet-tussentalig beschouwen.

Fonetisch

- ✕ deleties
 - h-procopes
 - syncopes
 - apocopes

- ✗ n-inserties
- ✗ progressieve assimilaties
- ✗ monoftongering diftongen
- ✗ hersyllabering

Morfologisch

- ✗ verbogen lidwoorden
- ✗ afwijkingen in verbuiging adjectieven en bezittelijke of aanwijzende voornaamwoorden
- ✗ gebruik van 'gij' met 'u' als objectvorm
- ✗ 'zijt' als imperatief van zijn.
- ✗ diminutieven op '-ke'
- ✗ afwijkingen in het gebruik van reflexieve voornaamwoorden
- ✗ discongruentie tussen het persoonlijk voornaamwoord en de persoonsvorm

Syntactisch

- ✗ dubbele negatie
- ✗ overtollig en versterkend gebruik van 'dat' na voegwoorden
- ✗ 'niet' als negatiepartikel verder geplaatst in de zin
- ✗ 'van' of 'voor' gevolgd door te-infinitief en beknopte bijzin in plaats van 'om'
- ✗ 'als' gebruikt als voegwoord van tijd
- ✗ 'dat' als betrekkelijk voornaamwoord na de-woorden
- ✗ subjectsreduplicatie
- ✗ clitisch gebruik van persoonlijke voornaamwoorden
- ✗ doorbreking van de werkwoordelijke eindgroep
- ✗ tussenplaatsingen deelwoord in werkwoordelijke eindgroep

Lexicaal

- ✗ het gebruik van woorden als '*schoon*' ('mooi'), '*klappen*' ('praten'), '*seffens*' ('dadelijk'), 'dat doet *zeer*' ('dat doet pijn'), '*weeral*' ('alweer')

Ook De Caluwe (2006: 21) benadrukt nog eens dat een opsomming van tussentalige kenmerken noch exhaustief, noch exclusief kan zijn. Enerzijds is ze immers afhankelijk van de eventuele

dia- of regiolectische invloeden van tussentaalsprekers, anderzijds kunnen verschijnselen die hier als tussentalig vermeld worden, doordringen tot de – weliswaar informele – standaardtaal van Vlamingen.

1.2.2. Provinciale ontwikkelingen

Hoewel tussentaal zich eerder als een extraregionale variëteit profileert, kent ze in nagenoeg elke provincie wel een andere intrede, ontwikkeling en evolutie. Zoals zal blijken, is West-Vlaanderen bijvoorbeeld lange tijd weinig ontvankelijk geweest voor tussentaal, wat tot op heden nog steeds merkbaar is aan de hogere concentratie dialectsprekers. Bovendien verschilt ook het tempo waaraan de taal verandert per regio (Cuvelier, 2007: 39-40), waarbij zowel de verspreiding als de ontwikkeling van de verschillende variëteiten elkaar sterk beïnvloeden (Cuvelier, 2007: 40). Aangezien het eigenlijke onderzoek de resultaten uit de vijf Vlaamse provincies zal vergelijken, is het interessant om in deze literatuurstudie kort stil te staan bij de individuele provinciale ontwikkelingen. Mogelijk uiteenlopende attitude- of perceptieresultaten kunnen op die manier immers gelinkt worden aan de concrete receptie en evolutie die elke variëteit kende in de betrokken provincie.

1.2.2.1. **Limburg**

De provincie Limburg is sterk onderhevig geweest aan industrialisering en migratie, met als gevolg dat – zeker in de oude mijnbouwsteden – veel inwoners het plaatselijke dialect nooit beheerst hebben (Van Ouytsel: 61). Daarnaast blijken veel (volwassen) dialectbeheersers vaak een andere variëteit te verkiezen, waardoor het Limburgs regiolect steeds meer vertegenwoordiging verliest, zeker wanneer het formele gesprekken en onbekende gesprekpartners betreft. Ook Belemans en Keulen (2004: 77) merken dat dialectverlies in Limburg op en brengen het in verband met een sterke afname van de mondelinge overdracht op de volgende generaties. Van Ouytsel (2012: 62) meent dan ook dat het huidige Limburgse regiolect grotendeels gelijkgesteld kan worden met hun tussentalige variëteit, die bovendien sterk beïnvloed is door het naburige Brabantse gebied.

Dat laatste sluit overigens aan bij de studie van Vancompernelle (2012: 134), die op basis van haar onderzoeksresultaten stelt dat de Limburgers zich op het vlak van attitude en taalgedrag het meest zouden assimileren met de Brabantse norm, ondanks hun perifere positie

(Vancompernelle, 2012: 134). Plevvoets (2012: 191) schrijft die overname toe aan het prestige dat de Brabantse taalvormen verworven zouden hebben, waardoor ze ook in de provincie Limburg gemakkelijk hun ingang konden vinden.

1.2.2.2. Vlaams-Brabant en Antwerpen

Het Brabantse taalgebied, dat ruim genomen zowel Brussel, Vlaams-Brabant en Antwerpen omvat, profileert zich al eeuwenlang als het culturele en economische zwaartepunt van Vlaanderen. Toen er in dat gebied een soort opwaardering van het dialect plaatsvond als reactie op het ‘stijve’ ABN, groeide daaruit de tussentaal voort (Debrabandere, 2009: 43). Bijgevolg zijn er in die tussentaal zowel op fonetisch als op lexicaal en grammaticaal vlak heel wat dialectische kenmerken bewaard gebleven (Debrabandere, 2009: 43).

Vanwege zijn centrale ligging en economische kracht heeft de Brabantse tussentaal inmiddels over heel Vlaanderen een sterke invloed nagelaten op de huidige omgangstaal (Devos en Vandekerckhove, 2005: 10; Debrabandere, 2009: 43; Van Ouytsel, 2012: 62-67). Taeldeman (2008: 41-42) is echter wel van mening dat men het effect van die zogenaamde Brabantse expansie enigszins dient te nuanceren, aangezien veralgemeende kenmerken niet noodzakelijkerwijs toegeschreven kunnen en mogen worden aan de Brabantse invloed.

Uit het onderzoek van Cuvelier (2007: 54) blijkt overigens dat er in Antwerpen nog steeds een diaglossie van toepassing is, waarbij het Standaardnederlands geassocieerd wordt met macht en competentie. Hoewel de bevraagde jongeren tussentaal binnen die statusdimensie voorlopig nog niet als een gepaste vervanger ervaren, zou ze wel hun voorkeur genieten op het vlak van solidariteit (Cuvelier, 2007: 55). Cuvelier poneert dan ook dat het Standaardnederlands in Antwerpen wellicht niet in een bedreigde positie terecht zal komen. Wel bevestigt zijn studie dat tussentaal – net vanwege die solidariteitswaarde – ook in Antwerpen op weinig weerstand kan rekenen (Cuvelier, 2007: 56).

1.2.2.3. Oost-Vlaanderen

Ook in Oost-Vlaanderen is tussentaal aan een sterke opmars bezig (Debrabandere, 2009: 43) en zijn er verscheidene invloeden terug te vinden van het Brabants (Vancompernelle, 2012: 19). Daarnaast zit het dialectverlies er al in een veel verder stadium dan in West-Vlaanderen. Dat heeft mogelijk te maken met de slechte verstaanbaarheid van het eigen dialect en de lage appreciatie die daar wellicht mee gepaard gaat (Taeldeman, 2005: 92). De meeste Oost-

Vlamingen spreken immers snel, zodat ze op het vlak van articulatie – en bijgevolg ook verstaanbaarheid – enigszins moeten inboeten. Bovendien kan het Oost-Vlaamse dialectlandschap in drie kerngebieden onderverdeeld worden, waardoor de dialecten in Oost-Vlaanderen ook veel gefragmenteerder zijn (Van Ouytsel, 2012: 67-68). Zo vormt het Gents al een dialecteiland op zich, aldus Devos en Vandekerckhove (2005: 13).

1.2.2.4. West-Vlaanderen

West-Vlaanderen neemt op het vlak van taalgebruik een unieke positie in. In tegenstelling tot de andere provincies worden de dialecten in West-Vlaanderen immers nog op grote schaal gesproken. Enerzijds is dat een gevolg van de perifere ligging van de provincie, waardoor ze een lange tijd afgeschermd bleef van de Brabantse invloeden. Anderzijds is het West-Vlaamse verstedelijkingsproces ook later in gang geschoten dan in de andere provincies en hebben ze bijgevolg minder immigratie gekend. Tot slot zouden de West-Vlaamse dialecten een vrij homogeen karakter hebben, waardoor hun communicatieve reikwijdte relatief groot is (Devos en Vandekerckhove, 2005: 145-146; Vancompernelle, 2012: 18-19).

In tegenstelling tot de overige provincies, kan de taalsituatie in West-Vlaanderen wel nog beschreven worden als een bipolair model, aangezien er systeemwissels plaatsvinden tussen het dialect enerzijds en de standaardtaal anderzijds (De Caluwe, 2009: 20). Hoewel het tussentaalgebruik in West-Vlaanderen vanwege de sterke positie van het dialect lager ligt dan in de overige provincies (Delarue en De Caluwe, 2014: 11), stelt Vancompernelle (2012: 134) wel vast dat West-Vlamingen op het vlak van attitude niet meer zo dialectvast zijn. Dat zou gekoppeld kunnen worden aan de bevindingen van Lemahieu (2008: 86), die een soort ‘minderwaardigheidscomplex’ vaststelde bij West-Vlamingen. Aangezien ze het gevoel hebben geëtiketteerd te worden als slechte standaardtaalsprekers, zouden ze die standaardtaal net met meer zorg hanteren. Bovendien zouden de West-Vlaamse jongeren ook vaker gebruik maken van de standaardtaal dan de ouderen, terwijl in de overige provincies net de omgekeerde tendens merkbaar is (Willemyns, 2005: 33).

1.2.3. Toekomsttendensen

In 2001 publiceerde Geeraerts (2001: 42-43) een vaak aangehaald artikel over de toekomst van tussentaal. Daarin maakte hij een onderscheid tussen drie mogelijke basisscenario's, waarvan het derde scenario het meest plausibel leek. In dat geval blijft de standaardtaal wel erkend en bewaakt als formele norm, maar krijgt ze – in de termen van Geeraerts (2001: 43) – wel een

“*zondags pak*” aangemeten. Vlamingen zullen zich met andere woorden onwennig blijven voelen tegenover het Standaardnederlands, zodat de afstand met tussentaal behouden blijft.

“[...] zoals een zondags pak is de hoogste taalnorm iets waarvan de noodzaak buiten kijf staat, maar je er echt goed in voelen doe je niet. Als de Vlaamse taalgemeenschap haar eigen taal attitudineel inderdaad met zo'n zondagse-pakmentaliteit benadert, zal de afstand tussen soapVlaams en VRT-Nederlands niet makkelijk afnemen.” (Geeraerts, 2001: 43)

De Caluwe (2009) haalt in deze discussie nog een andere interessante visie aan, die helemaal in de lijn ligt van zijn schuifknoppenmodel (confer 1.1.3). Hij wijst immers op de hypothese dat het bipolaire model dialect-standaardtaal geleidelijk zal verdwijnen en plaats zal maken voor een enkele basisvariëteit, die gebruikt kan worden voor de informele communicatie. Vanuit die variëteit kunnen er dan weliswaar nog beperkte verschuivingen optreden naar een meer dialectisch en meer standaardtalig gebruik, maar die zouden van tijdelijke aard blijven (De Caluwe, 2009: 20-21).

1.3. Taalvariatie in het Vlaamse onderwijs

De laatste jaren lijkt er steeds meer aandacht uit te gaan naar de plaats van de verschillende variëteiten binnen het Vlaamse onderwijs. Terwijl het enkele decennia geleden nog buiten kijf stond dat standaardtaal de positie van voertaal moest innemen, lijkt die positie de laatste jaren kwetsbaarder dan ooit. Hoe denken de leerkrachten en leerlingen zelf over standaard- en tussentaal? En komt het beleid van de overheid wel overeen met de realiteit? Op die vragen zal de eerste paragraaf een antwoord bieden. Daarnaast zal ze stilstaan bij de officiële taalwetgeving voor het Algemeen Secundair Onderwijs, met aandacht voor zowel de doelstellingen als de eindtermen.

Vervolgens zal er ingezoomd worden op de taalperceptie en -attitude van Vlaamse leerlingen en leerkrachten. Hoewel de benadering van taalvariatie vanuit het onderwijsperspectief in Vlaanderen nog een relatief jong onderzoeksdomein is, hebben enkele studies de afgelopen jaren al een aantal opmerkelijke resultaten kunnen vaststellen. Ter voorbereiding van het eigenlijke onderzoek, zullen de twee laatste paragrafen die resultaten kort bespreken.

1.3.1. De paradoxale kloof tussen het taalbeleid en de taalpraktijk

In 2011 publiceerde Delarue een vernieuwend artikel waarin hij vier facetten samenbrengt die in combinatie wijzen op een paradoxale kloof tussen het taalbeleid en de taalpraktijk in het Vlaamse onderwijs. Enerzijds plaatst hij de talenbeleidsnota en de eindtermen Nederlands (taalbeleidsaspecten) tegenover elkaar, anderzijds de talige percepties en attitudes van leerkrachten en het reële taalgebruik (taalpraktijkaspecten). Zoals zal blijken, vormen die twee aspecten niet alleen intern een paradoxale kloof, maar ook onderling staan ze lijnrecht tegenover elkaar. Delarue (2011: 3) benadrukt daarbij bovendien dat niet het bestaan van die kloof problematisch is, maar wel het gebrek aan realistische beleidsdoelstellingen.

Zo constateert hij dat de talenbeleidsnota van oud-minister van Onderwijs Vandenbroucke standaardtaal opwaardeert tot een superieure taalvariëteit, die als noodzakelijke voorwaarde geldt voor een maatschappelijk gelden en sociale mobiliteit. De schaarse verwijzingen naar tussentaal zouden in de nota enkel negatief beoordeeld zijn en zouden bovendien de talige praktijk in het onderwijs volledig naast zich neerleggen (Delarue, 2011: 6). Minister Vandenbroucke pleit immers voor het Standaardnederlands binnen elke schoolse context, waarmee hij bedoelt

dat de standaardtaal niet alleen tijdens de lessen, maar ook tijdens middagpauzes, schoolreizen en andere schoolse activiteiten de norm zou moeten zijn. En dat geldt bovendien niet alleen tussen leerlingen en leerkrachten, maar ook tussen het personeel en de leerlingen onderling. De schooltaal omvat met andere woorden dus veel meer dan enkel de communicatietaal binnen het klaslokaal (Delarue, 2011: 5).

Zijn toenmalige opvolger Pascal Smet stelt nog resoluter dat Standaardnederlands als enige schooltaal moet gelden (Delarue, 2014: 7) en laat het begrip ‘tussentaal’ zelfs volledig uit zijn conceptnota. In een uitzending van het radioprogramma Hautekiet (2012) verklaart Smet bovendien dat er een norm moet bestaan, een ideaal dat – hoewel niet iedereen daaraan zal beantwoorden – toch moet zorgen voor een gemeenschappelijke taal. Die positie is volgens Smet enkel weggelegd voor de standaardtaal. Daarnaast wordt diezelfde standaardtaal in een brochure van de Vlaamse Overheid (Caluwé et al., 2009) gekoppeld aan formele, officiële en zakelijke situaties, waarbij er een expliciete verwijzing wordt gemaakt naar het lesgeven. En aangezien er volgens het taalbeleid binnen schoolse contexten enkel standaardtaal gesproken mag worden, impliceert deze brochure dan ook het dwingende formele karakter van zulke schoolse activiteiten, aldus Delarue (2011: 6-7).

Wanneer Delarue de eindtermen bekijkt, komt hij echter tot de conclusie dat het begrip ‘Standaardnederlands’ pas in de eerste graad ASO wordt gebruikt en zelfs enkel in de termen van bereidheid. Opmerkelijk is ook dat – hoewel de vaardigheid in de tweede graad wel een vereiste is – in de derde graad opnieuw enkel die bereidheid wordt aangesproken. Het opmerkelijke verschil tussen de zeer strikte onderwijsnota enerzijds en de vage eindtermen anderzijds ziet Delarue (2011: 8-9) als een eerste kloof binnen het Vlaamse taalbeleid.

De tweede kloof blijkt uit het contrast tussen het taalbeleid en de realiteit in het onderwijs. Via een bevraging bij verschillende leerkrachten onderzocht Delarue (2011: 10-14) welke variëteit de leerkrachten zelf denken te spreken. Het overgrote merendeel onder hen was ervan overtuigd altijd standaardtaal te hanteren en niemand gaf aan deze variëteit nooit te gebruiken. Die resultaten stemden echter niet helemaal overeen met de praktijk, zoals reeds meerdere studies aantoonde. Al in 1985 stelde Van De Craen immers vast dat het taalbeleid van de overheid niet overeenkwam met de realiteit in de klas. Ook uit het onderzoek van Walraet (2004), gebaseerd op het Corpus Gesproken Nederlands, bleek dat elke leerkracht – weliswaar in ongelijke mate – gebruik maakte van tussentaal. Bovendien merkte hij op dat de oudere

leerkrachten de standaardtaal opvallend vaker hanteerden dan de jonge leerkrachten (Walraet, 2004). Een aantal jaren daarna voerde Olders (2007) een gelijkaardig onderzoek uit, gebaseerd op observaties in een lagere school, waarbij zijn resultaten de conclusies van Walraet (2004) grotendeels bevestigden.

Op basis van die opmerkelijke kloof stelt Delarue (2011: 14) dat het taalbeleid niet afgestemd is op de taalpraktijk, aangezien zuivere standaardtaal slechts voor weinig leerkrachten een realistisch streefdoel blijkt te zijn (Walraet, 2004; Olders, 2007; Delarue, 2011). Ook De Caluwe merkt op dat die twee aspecten, namelijk het taalbeleid en de taalpraktijk, zorgen voor een onverzoenbare tegenstrijdigheid (De Caluwe, 2011: 10) en stelt dat er in een realistisch taalbeleid wel ruimte voorzien dient te worden voor het gebruik van tussentaal (De Caluwe, 2011: 9).

Opmerkelijk genoeg druist dat in tegen het geluid dat weerklonk uit de interviews met de geobserveerde leerkrachten. Zij blijken zich net zorgen te maken over de teloorgaande standaardtaalbeheersing van hun leerlingen, die ze zouden wijten aan laksheid, waardoor de leerkrachten zelf pleiten voor meer standaardtaal op school (Delarue, 2011: 14-15). Op basis van al die gegevens, stoot Delarue opnieuw op een – in dit geval paradoxale – kloof. De beleidsnota zou immers te strikt zijn om realistisch te zijn, maar tegelijkertijd ervaren de leerkrachten het overheidsbeleid als te laks. Parallel daarmee volgt ook dat leerkrachten verwachten dat hun leerlingen de standaardtaal gebruiken, terwijl een vlotte standaardtaalbeheersing voor het merendeel van de leerkrachten zelf geen evidentie blijkt te zijn (Delarue, 2011: 15).

TAALBELEID [OVERHEID]		TAALGEBRUIK [LEERKRACHTEN]	
1. Talenbeleidsnota (F. Vandenbroucke) <i>Standaardnederlands als enige na te streven variëteit</i>	⇔	3. Talige praktijk op school (pilotstudie, eerder onderzoek) <i>Sterke aanwezigheid van tussentaal en/of dialect, zeker geen vlekkeloze standaardtaal</i>	⇔ <i>eigen inschatting taalgebruik door leerkrachten</i>
	↕	↕	
2. Eindtermen (Entitelt Curriculum/DVO) <i>Aandacht voor taalbeschouwing, reflectie over verschillende taalvariëteiten, louter de bereidheid om AN te spreken (zonder enige resultaatsverplichting voor scholen).</i>	⇔	4. Attitudes/percepties van leerkrachten tegenover taalvariatie op school <i>Leerkrachten klagen o.a. over dalende taalbeheersing van leerlingen en zijn vragende partij voor meer standaardtaal op school en hernieuwde aandacht ervoor in het beleid.</i>	⇔ <i>hoge scores voor leerlingen in de Peiling (2010) m.b.t. standaard-taalgebruik en -beheersing</i>

Figuur 7: De paradoxale kloof tussen het taalbeleid en het taalgebruik (Delarue, 2011: 16)

1.3.2. Taalperceptieonderzoeken

In het kader van haar masterscriptie voerde Demeyere (2012) een onderzoek naar de perceptie van taalvariatie bij leerkrachten Nederlands in West-Vlaanderen. Ze vroeg daarvoor aan zestien West-Vlaamse leerkrachten om enkele geluidsfragmenten te beluisteren en de bijhorende vragenlijst in te vullen, gevolgd door een individueel interview. Op basis van de resultaten die daaruit voorkwamen, concludeerde Demeyere (2012: 79-86) dat de meeste leerkrachten weinig problemen hebben met regionale accenten in de standaardtaal. Ook fonologische deleties worden over het algemeen niet als storend ervaren, in tegenstelling tot lexicale afwijkingen. Daarnaast merkten de leerkrachten de aanwezigheid van de pronomina ‘ge’ en ‘gij’ ook betrekkelijk vaker op dan assimilaties en procopes. Bovendien werden de tussentalige fragmenten als slordig gepercipieerd en bijgevolg grotendeels ongepast bevonden binnen de schoolse context. Opmerkelijk was dat de meeste leerkrachten zichzelf – volledig in de lijn van de bevindingen van Delarue (2011: 10-14) – enigszins tegenspraken. Ze beweerden immers standaardtaal te spreken in de klas, maar tegelijkertijd gaven ze bij een aantal specifieke tussentalige kenmerken wel toe die kenmerken ook zelf te gebruiken.

In het kader van de VIOT-conferentie besprak Delarue (2014b) de perceptie van Vlaamse leerkrachten ten opzichte van woordenschatkennis, taalvariatie en tussentaal. Op basis van veldonderzoek in tien Vlaamse scholen concludeerde hij dat leerkrachten zich vrij negatief uiten over het taalgebruik van hun leerlingen. Opmerkelijk is dat het dan voornamelijk gaat om kritiek op het lexicale niveau, terwijl de uitspraak, klanken of accenten weinig tot niet aangehaald worden. Die zogenaamde achteruitgang bleken ze onder meer te wijten aan de belezendheid en intelligentie van de leerlingen, de sterke aanwezigheid van sms- en chattaal, de ‘hedendaagsere’ onderwijsaanpak en het stijgend aantal anderstaligen. Daarnaast constateerde Delarue opnieuw dat, hoewel de leerkrachten het belang van standaardtaal zelf sterk benadrukken, hun eigen taalgebruik vaak niet volledig standaardtalig blijkt te zijn.

1.3.3. Taalattitudeonderzoeken

In 2006 was Impe een van de eersten om ook tussentalige variëteiten te betrekken in het taalattitudeonderzoek. Ze liet 301 jonge adolescenten uit West-Vlaanderen en Limburg de persoonlijke integriteit, de status en de sociale attractiviteit van vier fragmenten beoordelen: een daarvan representeerde de standaardtaal, de drie overige een regionaal gekleurde tussentaal

(Impe en Speelman, 2007). Na het beluisteren van elk fragment, kregen de respondenten telkens enkele vragen voorgelegd, die betrekking hadden tot de drie onderzochte dimensies. De standaardtaal bleek het meeste prestige te genieten, de Brabantse tussentaal had de hoogste sociale attractiviteitsscore en binnen de persoonlijke integriteitsdimensie genoot de West-Vlaamse tussentaal de voorkeur.

Daarnaast voerde Impe samen met Geeraerts ook een studie naar de verstaanbaarheid van standaardtaal en vier regionaal gekleurde variëteiten (Impe en Geeraerts, 2008). Ze selecteerden daarvoor over heel Vlaanderen, met uitzondering van de provincie Oost-Vlaanderen, leerlingen uit de derde graad van het Algemeen Secundair Onderwijs. Er werd aan hen gevraagd om bij elk woord aan te geven of ze dachten dat het om een bestaand Nederlands woord ging of niet. Op basis van de gemeten reactiesnelheid konden Impe en Geeraerts dan uitspraken doen over de verstaanbaarheid van de woorden en bijgevolg ook van de variëteiten. Hoewel de onderlinge verstaanbaarheid in Vlaanderen zeker niet problematisch bleek te zijn, kwam het Brabants naast de standaardtaal als beste uit de test. Mede dankzij haar sterke positie in de media geniet die variëteit immers een grotere vertrouwdheid, en dus ook een grotere verstaanbaarheid. Omgekeerd hebben Brabantse informanten wel meer moeite om de perifere West-Vlaamse en Limburgse variëteiten te verstaan. Ook daarvoor kan de verklaring wellicht gelegd worden bij de – in dit geval mindere mate van – vertrouwdheid. Opmerkelijk is bovendien dat de Brabanders beduidend minder moeite hadden met de verstaanbaarheid van het Antwerps dan de Limburgers en West-Vlamingen. Dat heeft volgens Impe en Geeraerts te maken met de linguïstische afstand tussen de variëteiten. Die afstand is immers groter tussen de centrale Antwerpse variëteit en de perifere variëteiten dan tussen het Antwerps en het Brabants, beiden centrale variëteiten.

Naar aanleiding van haar masterproef voerde Rosiers (2010) onder meer een studie naar de attitude van leerlingen tegenover intratalige variatie. Alle informanten kregen drie geluidsfragmenten te horen, een Brabants tussentalig, een standaardtalig en een West-Vlaams tussentalig. Daarbij werden telkens dezelfde tien vragen gesteld, gegroepeerd in drie dimensies. De standaardtaal bleek het beste te scoren op het vlak van persoonlijke integriteit en status, de West-Vlaamse tussentaal kreeg de eerste plaats toegewezen op het vlak van attractiviteit. De Brabantse tussentaal scoorde tegen alle verwachtingen in over de hele lijn het laagst, zelfs op het vlak van persoonlijke integriteit.

Wel moeten die opvallende resultaten van Rosiers (2010) enigszins genuanceerd worden aan de hand van een ander onderzoek. Uit de studie van Vancompernelle (2012) bleek immers dat haar informanten – allemaal jongeren tussen 14 en 18 jaar – die Brabantse tussentaal over het algemeen net wel positief percipieerden en zelfs in grote mate geschikt achtten voor heel wat uiteenlopende situaties. Enkel in West-Vlaanderen haalde de standaardtaal de bovenhand, een conclusie die overigens volledig aansluit bij de specifieke taalevolutie en -ontwikkeling die de provincie doormaakte. De discrepantie tussen de resultaten van Rosiers en Vancompernelle is mogelijk toe te schrijven aan de Brabantse sprekers uit het onderzoek van Rosiers, die – naar eigen zeggen – nogal onduidelijk en zeurderig kunnen overkomen.

Tot slot maakte Geladé (2014) voor haar masterscriptie een vergelijking van luistertestscores bij enkele derdejaarsklassen uit een Limburgse ASO-school. Aan de hand van enkele inhouds- en begripsvragen werd er gepeild naar de begrijpbaarheid van geluidsfragmenten in de Brabantse tussentaal en de geluidsfragmenten in de standaardtaal. Op basis van haar resultaten kon Geladé concluderen dat de gebruikte taalvariëteit wel degelijk invloed had op de begripsvragen, maar niet op de inhoudsvragen. Het sekseverschil bleek daarbij niet significant. Daarnaast vroeg ze de leerlingen ook om de fragmenten te lokaliseren. Net iets meer dan de helft herkende bij de tussentalige fragmenten de Brabantse achtergrond van de spreker, iets minder dan de helft van de leerlingen beoordeelde haar standaardtalige variëteit als zijnde provincieneutraal. Naast de begrijpbaarheid, peilde Geladé ook naar de mate waarin de leerlingen de variëteiten als aangenaam percipieerden. Op basis van de resultaten stelde ze vast dat de scholieren de fragmenten in de standaardtaal effectiever aangener vonden dan de tussentalige fragmenten.

1.4. Besluit

Het eerste hoofdstuk had als opzet om de Vlaamse taalsituatie in een theoretisch kader te plaatsen en zo de nodige achtergrond te bieden voor het concrete onderzoek. Een voorkennis van het complexe taallandschap is immers noodzakelijk om de resultaten uit het onderzoek zo correct mogelijk te kunnen analyseren en interpreteren. Bij wijze van een opstap naar het volgende hoofdstuk, zal dit besluit een kort overzicht bieden van de reeds behandelde informatie.

Het eerste gedeelte ging dieper in op de theoretische modellen die taalkundigen gebruiken om de Vlaamse taalsituatie te beschrijven. Een van de meest verspreide en nagevolgde modellen was het eendimensionale taalcontinuüm, waarbij de dialecten en de standaardtaal de uiterste posities innemen en de intermediaire variëteiten het continuüm verder opvullen. Daar werd het diaglossiemodel naast geplaatst, een tweedimensionaal model dat ook rekening houdt met diatopische en diachrone variatie. Niet alle taalkundigen bleken het echter eens te zijn met de toepassing van het diaglossiemodel op Vlaanderen. Zo pleitte Taeldeman eerder voor een diglossie of triglossie, waarbij er – in tegenstelling tot de diaglossie – geen overlapping bestaat tussen de verschillende variëteiten. Het schuifknoppenmodel ten slotte vertrekt van het idee dat men slechts een enkele variëteit beheerst. Vanuit een nulpositie treden er wel verscheidene verschuivingen op, maar die zijn afhankelijk van de context, geschiedenis en perceptie van de spreker (De Caluwe, 2009: 19).

In het tweede deel werden de voornaamste taalvariëteiten – de standaardtaal, tussentaal en dialecten – verder uitgewerkt en in een historisch kader geplaatst. Een opgelegde standaardtaal bleek het ontstaan van tussentaal mee in de hand te hebben gewerkt, een variëteit die, ondanks een eerder negatief gekleurd imago, toch een bijzonder sterke positie heeft weten te verwerven in heel Vlaanderen. Desalniettemin is die tussentaal in elke regio enigszins anders gerecipieerd en geëvolueerd. Met het oog op het eigenlijke onderzoek, werd er dan ook kort stilgestaan bij de individuele taalsituatie van elke provincie.

Het derde deel focust ten slotte op de taalvariëteiten binnen het kader van het Vlaamse onderwijs. Aan de hand van een opmerkelijk artikel van Delarue (2011) werd daarin eerst de paradoxale kloof tussen het taalbeleid en de taalpraktijk belicht. Enerzijds zou de beleidsnota immers niet erg realistisch zijn, hoewel veel leerkrachten het overheidsbeleid toch als te laks

ervaren. Anderzijds pleiten veel leerkrachten voor meer standaardtaal op school, terwijl het merendeel zelf vaak moeite heeft met een vlotte beheersing van die variëteit. Afsluiten deed het eerste hoofdstuk met een overzicht van enkele empirische vaststellingen uit reeds gevoerde perceptie- en attitudeonderzoeken. Die resultaten zullen onder meer gebruikt worden om in het derde hoofdstuk enkele voorzichtige hypothesen op te stellen.

Hoofdstuk 2 | Materialen en methoden

2.1. Onderzoeksvragen

Deze masterscriptie heeft een meervoudige opzet. Ten eerste wil ze in kaart brengen hoe de huidige generatie scholieren, die grotendeels zijn grootgebracht met tussentaal (De Grote Taalpeiling, 2013), de verschillende variëteiten percipiëren en appreciëren. Daarbij hoopt het onderzoek eveneens een antwoord te kunnen bieden op de vraag of de huidige generatie scholieren nog effectief een onderscheid aanvoelt tussen de verschillende variëteiten. Het taalcontinuüm kan ons immers bijzonder interessante inzichten bieden wat de taalgevoeligheid van de informanten betreft. Scheren ze regiolecten en tussentaal enerzijds, standaardtaal en informele standaardtaal anderzijds over dezelfde kam, of maken ze toch een genuanceerder onderscheid? Aangezien de huidige generatie jongeren in feite ook taalwegbereiders zijn, kunnen de kwantitatieve en kwalitatieve resultaten mogelijk ook enkele voorzichtige hypotheses suggereren met betrekking tot de evolutie van de Vlaamse spreektaal. Is Vlaanderen effectief op weg naar een diglossie, zoals Taeldeman (2008: 46) hypothetisch stelde, biedt het diaglossiemodel van Auer (2005:24) toch een realistischere weergave of lijken de resultaten eerder te pleiten voor het schuifknoppenmodel van De Caluwe (2009)?

Verder wil deze studie nagaan in welke mate de resultaten verschillen per provincie, door een interprovinciale vergelijking te maken van de verzamelde gegevens. Het theoretisch kader haalde immers al aan dat de variëteiten elk een eigen regionale ontwikkeling kennen, wat mogelijk een impact nalaat op de perceptie en attitude van de leerlingen. Zeker de provincie West-Vlaanderen bleek een bijzondere positie in te nemen binnen het Vlaamse taallandschap, aangezien de tussentaal er vanwege een opmerkelijke dialectvastheid later zijn ingang kende en er bijgevolg ook minder sterk staat (Delarue en De Caluwe, 2014: 11).

Bovendien hoopt deze masterproef aan de hand van de getoetste attitudedimensies enkele mogelijke verklaringen te kunnen bieden voor de sterke positie van tussentaal. Zo bleek uit het aangehaalde onderzoek van Impe en Geeraerts (2008) dat de verstaanbaarheidsmoeilijkheden van de Brabantse tussentaal weliswaar minimaal waren, maar dat ze nog niet de positie van algemeen verstaanbare taalvariëteit had verworven. Dat maakt het interessant om na te gaan hoe die Brabantse tussentaal zich intussen binnen de verstaanbaarheidsdimensie verhoudt ten

opzichte van de standaardtaal. Daarnaast kan ook het perceptieniveau eventueel een verhelderend inzicht bieden in de bestendiging van de tussentalige variëteiten. Enerzijds is het mogelijk dat de jongeren zich gewoonweg niet bewust zijn van hun eigen tussentaligheid en hun taalgebruik bijgevolg ook standaardtaliger inschatten dan werkelijk het geval is. Anderzijds kan er eventueel een normverschuiving worden aangehaald, waarbij tussentaal voor de jongeren geldt als de nieuwe, geaccepteerde standaard. Kortom: is het een kwestie van (een gebrek aan) beheersing, attitude of beide?

Tot slot heeft deze scriptie de opzet om de perceptie- en attituderesultaten zoveel mogelijk te betrekken in de context van het Algemeen Secundair Onderwijs in Vlaanderen en zo de aangehaalde inzichten van Delarue (2011) verder uit te diepen. Welke positie kent de standaardtaal nog in de klas, zowel bekeken vanuit het perspectief van de leerkrachten als van de leerlingen? Hoe gaan leerkrachten om met de tussentalige variëteiten en welke impact heeft dat op het taalgebruik van de leerlingen? En misschien belangrijker: her- en erkennen de leerlingen de standaardtaal nog wel als schooltaal?

2.2. Opstelling

2.2.1. Onderzoeksvorm

Het onderzoek omvat uit drie onderdelen, die elkaar aanvullen door gebruik te maken van verschillende onderzoeksmethodes. Het eerste en bovendien omvangrijkste deel bestaat uit kwantitatief onderzoek. Om de resultaten zo eenduidig mogelijk te categoriseren, werd er geopteerd voor een surveyonderzoek. Zo'n onderzoek maakt het immers mogelijk om op vrij grote schaal relatief veel gegevens te verzamelen en ze vervolgens systematisch te verwerken en te analyseren (Korzilius, 2000: 9). Bovendien is die methode uiterst geschikt om te toetsen naar meningen, ideeën en houdingen (Korzilius, 2000: 9).

De volledige steekproefselectie – in totaal 203 leerlingen – kreeg dezelfde acht geluidsfragmenten in dezelfde volgorde te horen. Bij elk fragment hoorde bovendien dezelfde vragenlijst, opdat de spreker en zijn taalvariëteit de enige variabelen zouden vormen. Bij het formuleren van die vragenlijst werden er op basis van het overzicht van Korzilius (2000: 69) verscheidene criteria in acht genomen. Ten eerste zijn de vragen zo beknopt, eenvoudig en eenduidig mogelijk gesteld, opdat verwarring en onduidelijkheid de resultaten niet zouden beïnvloeden. Verder is er geprobeerd om zoveel mogelijk suggestieve formuleringen te vermijden, door woorden in de aard van ‘normaal’ te schuwen, geen gebruik te maken van (dubbele) ontkenningen en alle vragen zo neutraal mogelijk te stellen.

Bovendien bleef de uniformiteit en consistentie binnen het antwoordsysteem zoveel mogelijk bewaard, onder meer door alle attitudedimensies te toetsen aan de hand van een vijfpunts-Likertschaal. Die schaal plaatst twee extremen tegenover elkaar, wat respondenten de mogelijkheid biedt om negatief, neutraal of positief te antwoorden. Vandaar dat ze ook zeer geschikt zijn om op een relatief genuanceerde manier attitudemetingen uit te voeren (Baarda en de Goede, 2006: 187). Daarnaast vormde ook de taalcontinuümschaal een constante binnen het antwoordsysteem, wat de uniformiteit opnieuw bewerkstelligt.

Omdat het kwantitatief onderzoek zeker zijn beperkingen kent, werd die analyse gecombineerd met kwalitatief onderzoek. Na een beknopte, algemene bespreking rond taalvariatie, volgde er kort een semigestructureerd interview met de leerlingen. Hoe staan zij tegenover tussentaal en standaardtaal? Vinden zij het gebruik van tussentaal in de media gepast? Welke variëteit

gebruiken ze in de klas? Hoewel het interview in grote lijnen is voorbereid, bleef er daarbij veel open ruimte behouden voor de respondenten (Mortelmans, 2009: 216). De impressies van die interviews zijn gebundeld in korte veldnotities, die bewust niet tijdens, maar wel zo snel mogelijk na het interview werden neergeschreven om de formaliteitsgraad en de geremdheid van de leerlingen zo laag mogelijk te houden (Mortelmans, 2009: 309).

Ten slotte volgde er nog een gesloten interview met enkele leerkrachten Nederlands, dat bestond uit acht vaststaande vragen met open antwoorden. Enerzijds peilden die vragen naar hun eigen attitude tegenover taalvariatie, anderzijds maakten ze het mogelijk hun perceptie rond het taalgebruik van de leerlingen naast de resultaten uit het kwantitatieve onderzoek te leggen. Bij het afnemen van dat interview, werd er rekening gehouden met de vereisten die Mortelmans (2009: 213-214) toeschrijft aan een kwalitatief interview. Ten eerste moet er ruimte zijn voor flexibiliteit binnen de volgorde van de vragen en thema's, zodat de interviewer zich volledig kan aanpassen aan het verhaal van de geïnterviewde (Mortelmans, 2009: 213). Die flexibiliteit hangt samen met het tweede aspect, namelijk het belang van interactiviteit. Aangezien de geïnterviewde de loop van het interview bepaalt, is het aan de interviewer om de kern en gerichtheid van de antwoorden te bewaken (Mortelmans, 2009: 213-214). Voorts is het belangrijk dat de interviewer zich zo weinig mogelijk mengt in de sturing van het gesprek, opdat het verhaal van de respondent zo centraal mogelijk komt te staan (Mortelmans, 2009: 214). Tot slot moet een kwalitatief interview direct worden afgenomen. Die rechtstreekse interactie versterkt immers de vertrouwensband en zorgt voor de nodige dieptegang (Mortelmans, 2009: 214). Alle interviews gebeurden uiteraard afgezonderd en volledig anoniem, opdat de betrokken leerkracht zijn of haar visie eerlijk en ongeremd ter sprake kon brengen.

2.2.2. Verloop

In alle scholen vond het onderzoek plaats tijdens een les Nederlands. De leerlingen wisten dat het om een taalonderzoek ging, maar waren niet op de hoogte van wat er precies onderzocht werd. Bovendien hadden de leerkrachten hen er bewust niet op voorbereid om de spontaneïteit van de resultaten te garanderen. Na een korte introductie, kregen ze allen een vragenlijst. Het eerste segment daarvan mochten de leerlingen onmiddellijk invullen, nadat een klassikale toelichting de gestelde vragen en gebruikte schaalindelingen voldoende had verduidelijkt. Om het begrip 'tussentaal' nog niet te laten vallen, gebeurde dat laatste aan de hand van de onderstaande legende:

- 1: zuiver dialect
- 2: eerder dialectisch
- 3: tussen dialect en standaardtaal
- 4: eerder standaardtalig
- 5: zuivere standaardtaal

Vervolgens kregen ze wat meer uitleg bij het tweede deel van het onderzoek, waarin beklemtoond werd dat ze de acht fragmenten slechts eenmaal zouden horen en dat er geen goede of slechte antwoorden bestonden, zodat samenwerken geen zin had. Dat moest hen bovendien de angst ontnemen om fouten te maken en hen stimuleren om zo spontaan mogelijk te antwoorden. Daarna werden de vragen opnieuw gezamenlijk overlopen om eventuele onduidelijkheden te verhelderen en de betekenis van de nummers boven de continuümschaal nogmaals te verduidelijken.

Na afloop kregen de leerlingen een korte bespreking te horen, waarin er voor het eerst het begrip ‘tussentaal’ viel. Tijdens die bespreking ging er bovendien ook de nodige aandacht naar het taalcontinuüm, de Vlaamse taalsituatie en het gebruik van registers. Tot slot werden de leerlingen aan de hand van een aantal kernthema’s zelf aangezet tot een open discussie. Het hele onderzoek werd klassikaal uitgevoerd en nam ongeveer veertig minuten in beslag. Nadien werden er aan de betrokken leerkrachten nog een aantal korte vragen gesteld, zowel over hun eigen taalgebruik als dat van hun leerlingen.

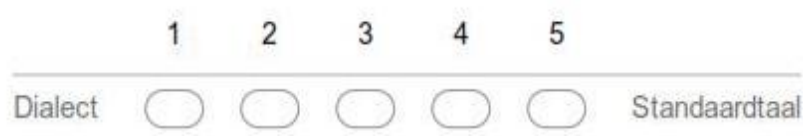
2.3. Geluidsfragmenten

Het opgebouwde corpus bestaat uit acht fragmenten, die zijn onderverdeeld in vier verschillende variëteiten: regiolect, tussentaal, informele standaardtaal en standaardtaal. Elk van die variëteiten wordt in het corpus zowel door een mannen- als vrouwenstem vertegenwoordigd. Om de verschillende variëteiten zo equivalent mogelijk weer te geven, zijn er aan de fragmenten een aantal criteria verbonden. Ten eerste zijn ze allemaal zo gekozen dat ze de betrokken variëteit zo spontaan en alledaags mogelijk belichamen. Formeel ingesproken passages uit televisieprogramma's, documentaires en reportages kwamen om die reden al niet in aanmerking. Het gebruik van een regiolect of tussentaal zou in zulke contexten immers enigszins vervreemdend en onjuist kunnen aanvoelen, terwijl het gebruik van standaardtaal misschien wat stijver en zakelijker overkomt, waardoor de persoonlijkheidsvragen mogelijk beïnvloed worden.

Parallel daarmee is er geprobeerd om de inhoud zo neutraal mogelijk te houden, opdat die factor geen impact zou hebben op de statusdimensie. Om die reden is de context grotendeels anekdotisch van aard en werd de formaliteitsgraad zo neutraal en constant mogelijk gehouden. Intellectuelere gesprekken, politieke discussies en eventueel delicatesse of gekleurde gespreksonderwerpen kwamen dan ook niet in aanmerking. Ook fragmenten die vakjargon bevatten of die een bepaalde sekse mogelijk meer zouden aanspreken, werden bewust zoveel mogelijk vermeden. Onderwerpen als voetbal, mode, gamen en dergelijke haalden de selectie bijgevolg niet, evenals fragmenten over bekende films, literatuur of muziek, waarbij een eventueel ongelijke voorkennis de resultaten zou kunnen beïnvloeden.

Daarnaast werd er eveneens rekening gehouden met het imago van de spreker, zodat populaire mediafiguren of meer uitgesproken persoonlijkheden bewust geen plaats kregen in het corpus. Ook stemmen die mogelijk irritatie zouden kunnen opwekken of om een andere reden markant waren, werden zoveel mogelijk vermeden. Verder is ervoor gezorgd dat alle opnames van een vergelijkbare en duidelijke kwaliteit zijn. Het knip- en plakwerk gebeurde zo nauwkeurig mogelijk om het geheel en de coherentie te bewaren. Bovendien zijn alle fragmenten min of meer van dezelfde duur (zo'n dertig à veertig seconden) opdat ook die factor de beoordeling niet zou kunnen beïnvloeden.

Zowel de sprekers als de gebruikte fragmenten zullen in dit hoofdstuk kort gepresenteerd worden. Een uitgebreidere analyse van de geluidsfragmenten is terug te vinden in de bijlage en de opnames kunnen digitaal beluisterd worden via de bijgevoegde cd-rom. Zoals reeds vermeld werd, is er gekozen om te werken met het taalcontinuüm. Alle fragmenten zijn in het onderstaande overzicht dan ook onderverdeeld en gecategoriseerd op basis van hun positie op die continuümschaal.

De onderstaande volgorde is uiteraard niet de volgorde waarin de leerlingen de fragmenten te horen krijgen. Alle fragmenten zijn in een willekeurige volgorde samengevoegd om elke vorm van logica te vermijden. Om de resultaten achteraf zo getrouw mogelijk te kunnen vergelijken, krijgt elke klas wel dezelfde volgorde te horen.

2.3.1. Fragment A: het regiolect van Axl Peleman

2.3.1.1. Analyse

De 44-jarige muzikant Axl Peleman is een rasechte Antwerpenaar, wat ook doorschemert in zijn alledaags taalgebruik. De passage die de leerlingen te horen krijgen, komt uit een aflevering van *Café Corsari*, waarin Peleman toelichting komt geven bij zijn nieuwe cd met ‘vergeten volksliedes’. Meer concreet vertelt hij over de moeilijke zoektocht naar honderdjarigen, een generatie van wie de onbeschreven liedjes en verhalen grotendeels verloren dreigen te gaan. De sfeer en toon van het fragment zijn redelijk neutraal en op enkele ‘euh’-onderbrekingen na, komt de variëteit vrij vlot en spontaan over.

[...] Ik zit hier nie(t) voor volksliedes een, kzit hier voor volklieves twee uiteraard. Das den opvolger van den een. En daar heb ik euh een jaar lang met... met mensen aant prate geweest, die euh... ik mokte der een sport van voor mense die te vinde die bove de honderd joar woare. Zoe hebbek euh iemand van honderd en zeve g(e)had, iemand van honderd en vijf. Ma(ar) vant moment da(t) ge die euh interviewt en ge zit daar dan ne hele middag bij en die...die zijn dan aant zingen en aant vertellen enzoe. Dan...daarna spoelde teruug en denktte ‘o, dat ies fantastisch’ en dan belde teruug en dan ies da(t), dan ies die mevrouw zoen paar dage gelede overlede. Duus dat ies...dat ies. Das het probleem, das een probleem. Want die zinge liedjes

en vertelle *diengen* die eigenlijk *nie* zijn opgeschreve geweest en die verloren *goan* en die ze mee in hun graf nemen. *Tis daarmee da(t), dat ik da doen.* [...]

Uitspraak	Standaard	Kenmerk	Uitspraak	Standaard	Kenmerk
nie	niet	t-deletie	da	dat	apocope
volksliekes	volksliedjes	diminutief op -ke	ge	je	pronomen 'ge'
mokte	maakte	Antwerpse ôô-klank	ne	een	verbogen lidwoord
der	er	d-prosthesis	spoelde	spoel je	clitisch pronomen
voor	om	verkeerd voorzetsel	denktte	denk je	clitisch pronomen
jôôr	jaar	Antwerpse ôô-klank	belde	bel je	assimilatie
wôôre	waren	Antwerpse ôô-klank	ies	is	rekking i
zoe	zo	Antwerpse oe-klank	teruug	terug	rekking u
hebbek	heb ik	assimilatie	diengen	dingen	rekking i
ghad	gehad	syncope	gôôn	gaan	Antwerpse ôô-klank
ma	maar	apocope	doen	doe	verkeerd verbogen

2.3.1.1. Situering op het taalcontinuüm

Hoewel het Antwerps voortdurend doorschemert in het fragment, spreekt Peleman hier geen zuiver dialect. Zo is de typische ôô-klank bijvoorbeeld niet consequent toegepast ('*daar*', '*jaar*' versus '*jôôr*'), evenals het diminutief op -ke ('*liedje*' versus '*volksliekes*'), de t-apocope ('*dat*' versus '*da*') en het verbogen lidwoord ('*een*' versus '*ne*'). Vandaar dat het fragment dan ook een realistische representatie biedt van een variëteit die zich nog tussen het dialect en de tussentaal bevindt, hier benoemd met de term 'regiolect'.

2.3.2. Fragment B: het regiolect van Carmen Seth

2.3.2.1. Analyse

In het tweede fragment is de 59-jarige Carmen Seth aan het woord. Hoewel ze opgroeide in Beveren, een gemeente in de provincie Oost-Vlaanderen, woont ze ondertussen al verscheidene jaren in de provincie Antwerpen.

Het gekozen fragment komt uit een reportage van het VTM-programma *Voor de Show*, waarin een Story-redactrice samen met Seth een maaltijd zal samenstellen. Seth vertelt de luisteraar iets meer over de keuze van het gerecht en haar kookgewoontes. Om de inhoudelijke begrijpelijkheid niet te verstoren, is ervoor gezorgd dat er geen onbekende culinaire termen aan bod komen. Verder is de sfeer ontspannen en komt het taalgebruik vlot en spontaan over. Wel dient hier vermeld te worden dat het fragment bestaat uit een compositie van meerdere passages. Ze zijn echter zo uitgekozen en samengevoegd, dat dit niet storend is. Ook de coherentie werd daarbij in acht genomen, opnieuw om de begrijpelijkheid niet in het gedrang te brengen.

(I)k zeg joa Evelien, ne vies bakke da(t) kannekiek, iek zeg, doen kiek al veertig joar men keuken, iek zeg kunne we nieks anders doen, iek zeg ah ja zeg(t) ze ma(ar) wa ete gij groag? (I)k zeg: 'ieke? Als ik nie(t) moet koken? Chinees!' Awel ze(gt) ze, dan doen we da(t). A(l)s ik heel eenvoudig iet(s) doen, dan vin(d) ik ha ja na toch nog dieje finishing touch van dat of dat. Ze zegge nen bloemkool me(t) witte saus. Neuh, bij mij ziet die saus die zie(t) groen van de peterselie. Want da(t) geeft er dan toch nog ies nen andere smoak aan. Ge kunt nooit slecht ete op toafel zette, want dan gaat de sfeer nie(t) goe(d) zen. En zo probeer iek der altijd zo'n beteke joa de gezelligheid in t(e) houden en en gezelligheid... der ies werruk aan.

Uitspraak	Standaard	Kenmerk	Uitspraak	Standaard	Kenmerk
jôô	ja	Antwerpse ôô-klank	iet	iets	s-apocope
da	dat	apocope	vin	vind	d-apocope
vies	vis	rekking i	dieje	die	verbogen voornaamwoord
kannekiek	kan ik	assimilatie + rekking i	nen	een	verbogen lidwoord
(k)iek	ik	prosthesis + rekking i	me	met	t-apocope
joar	jaar	Antwerpse ôô-klank	neuh	nee	ronding
men	mijn	verdoffing	zie	ziet	t-apocope
nieks	niks	rekking i	ies	eens	rekking i + syncope
ma	maar	apocope	smôôk	smaak	Antwerpse ôô-klank
gij	jij	pronomen jij	tôôfel	tafel	Antwerpse ôô-klank
grôôg	graag	Antwerpse ôô-klank	goe	goed	d-apocope
nie	niet	apocope	zen	zijn	verdoffing
ze(g)	zegt	apocope	der	er	d-prosthesis
da	dat	apocope	beteke	beetje	diminutief op -ke
as	als	l-syncope	t	te	apocope

2.3.2.1. Situering op het taalcontinuüm

Zoals ook blijkt uit de analyse, heeft die Antwerpse periode een onmiskenbare invloed nagelaten op het taalgebruik van Seth. Dit fragment vertoont weliswaar meer dialectische kenmerken dan het fragment van Peleman, maar kan opnieuw niet als zuiver dialect beschouwd worden. Enerzijds past ook Seth de dialectische invloeden niet consequent toe ('ik' versus 'iek', 'dat' versus 'da'), anderzijds ontbreken onder meer de typische h-procope ('heel', 'houden') en de substitutie van een korte o door een oe-klank ('op' in plaats van 'oep').

2.3.3. Fragment C: de tussentaal van Geert Hunaerts

2.3.3.1. Analyse

Het eerste tussentalige fragment komt uit een interview van StudioTVL, waarin de 42-jarige acteur Geert Hunaerts te gast was. In de geselecteerde passage vertelt Hunaerts op anekdotische wijze hoe hij als jonge tiener eerder toevallig in zijn eerste filmproject belandde. Hoewel het fragment geplukt is uit een interview, komt de toon opnieuw erg ontspannen en natuurlijk over. Daarbij dient vermeld te worden dat er tijdens het gesprek op de achtergrond ook een passage uit de film in kwestie werd afgespeeld, waardoor het interview en het geluid van die film elkaar in zekere mate overlappen. Desondanks overheerst de stem van Hunaerts duidelijk, zodat het de verstaanbaarheid normaal gezien niet in gedrang mag brengen.

Iek ging same met o(n)s mama een vriendienneke van mij naar Bruusel brenge want da(t) vriendienneke, Eva noemde die, die ging daar auditie doen voor een nieuwe Vlaamse film Crazy Love. En terwijl da(t) kiek daar zat te wachte op een bankske same met ons mama, passeert er een meneer dieje mij opmerkt en ons mama vraagt of iek het ook zou zitte auditie te doen want ze zochte namelijk nog een jong venteke voor de jonge versie van den (h)oofdrol die vertolkt wordt door euh Josse de Pauw. En euh dieje man zei gewoon da(t) kiek mij effe moest voorstelle en een mop vertelle. En voor da(t) (i)k (h)et wiest stondekiek in een lokaal voor een tafel waarachter vijf mensen mij verwachtingsvol aankeken. Ik vertelde wie da(t) (i)k was en ik had dieje rol.

Uitspraak	Standaard	Kenmerk	Uitspraak	Standaard	Kenmerk
iek	ik	rekking i	venteke	ventje	diminutief op -ke
os	ons	syncope	den	de	verbogen lidwoord
vriendienn	vriendinnetj	rekking i	oofdrol	hoofdrol	h-procope
eke	e	diminutief op -ke			
Bruussel	Brussel	rekking u	effe	even	lexicale afwijking
da	dat	t-apocope	wiest	wist	rekking i
noemde	heette	semantisch verkeerd	stonddekiek	stond ik	assimilatie + rekking i
bankske	bankje	diminutief op -ke	dak	dat ik	syncope
dieje	die	verbogen voornaamwoord	et	het	h-procope

2.3.3.2. Situering op het taalcontinuüm

Hunaerts is afkomstig uit Mortsel, wat voornamelijk doorschemert in zijn gerekte i-klanken. Daarnaast zit het fragment vol apocopes, diminutieven op -ke en andere kenmerken, die als typisch tussentalig worden beschouwd. Dialectische elementen zijn hier – in tegenstelling tot de fragmenten van Peleman en Seth – eerder beperkt, zodat het fragment evenwichtig in het midden gepositioneerd kan worden.

2.3.4. Fragment D: de tussentaal van Marleen Merckx

2.3.4.1. Analyse

In het tweede tussentalige fragment is de 57-jarige actrice Marleen Merckx te horen. Zij groeide op in de provincie Vlaams-Brabant, maar woont sinds haar achttiende in de provincie Antwerpen.

Het gekozen fragment is afkomstig uit een opname van het VRT-programma *1000 zonnen*, waarin Merckx een bezoek brengt aan een kot waar ze in haar studententijd verbleef. Ze vertelt daarbij op anekdotische wijze over dat kot, haar studententijd en afspraakjes met haar

jeugdliefde. De sfeer is opnieuw ontspannen en spontaan, waardoor de variëteit zeer natuurlijk overkomt.

(I)k (h)eb vier jaar ien Antwerpe gestudeerd en euh ik denk da(t) (i)k op die vier jaar tijd ja een kot of acht heb gehad, denk het wel. En da(t) moet hier ongeveer euh tderde of tvierde geweest zijn. Euh, da(t) was eige(n)lijk een heel goei kot, da(t) was een mooi huis, da(t) was die verdieping me(t) da(t) balkonneke haddek. Euhm ja ik had een lief na nen tijd en ja mijn moeder mocht da(t) natuurlijk nog nie(t) weten en mijn moeder kwam toch regelmatig naar Antwerpe en dan kwam ze bij mij op kot en ik had afgesproke me(t) mij(n) lief daddek euh over tbalkonneke, over de railing nen nen handdoek zou hangen en zo lang da(t) die handdoek der hing was de kust niet veilig en mocht die nie(t) binnenkome.

Uitspraak	Standaard	Kenmerk	Uitspraak	Standaard	Kenmerk
eb	heb	h-procope	balkonneke	balkonnetje	diminutief op -ke
ien	in	rekking i	haddek	had ik	clitisch pronomen
da	dat	t-apocope	nen	een	verbogen lidwoord
eigelijk	eigenlijk	n-syncope	nie	niet	t-apocope
me	met	t-apocope	mij	mijn	n-apocope
goei	goed	lexicale afwijking	daddek	dat ik	clitisch pronomen

2.3.4.2. Situering op het taalcontinuüm

Ook haar fragment zit vol deleties, diminutieven op -ke en verbogen lidwoorden, zodat Merckx' taalgebruik eveneens als tussentaal omschreven kan worden.

2.3.5. Fragment E: de informele standaardtaal van Mark Tijsmans

2.3.5.1. Analyse

Het volgende fragment komt uit het archief van Radio 2 en laat de 56-jarige Mark Tijsmans aan het woord. Deze zanger en acteur werd geboren in de Antwerpse stad Merksem, waar hij overigens nog steeds woont.

In het fragment geeft Tijsmans een antwoord op de vraag of hij in het echte leven ook politieagent zou willen zijn, aangezien hij een rol speelde in de VRT-serie *Flikken*. Hij illustreert zijn negatieve antwoord onder meer aan de hand van een ervaring tijdens een schietcursus. Er is dus opnieuw gezorgd voor een eerder anekdotische inhoud om het fragment zo neutraal mogelijk te houden. Hoewel het hier niet gaat om een zuiver interview of dialoog (Tijsmans praat immers tegen de camera), komt het fragment toch niet geforceerd over.

*Ik zou in het echte leven absoluut geen **flik** kunne zijn. Ik zou ‘m ook niet wille zijn trouwe(n)s euh omdat euh acteurs kieze **der** altijd voor om personages te spele en die vinde dat veel leuker dan da(t) effectief te zijn. Bovendien hebbe we ook ooit een schiet... euh... cursus gevolgd en ik bakte daar echt helemaal niks van. Dus het is misschien voor de omgeving gewoon ook veiliger als ik geen echte **flik** ben.*

Uitspraak	Standaard	Kenmerk	Uitspraak	Standaard	Kenmerk
flik	agent	informeel Belgicisme	der	er	d-prosthesis
‘m	het	verkeerd verwijswoord	da	dat	t-apocope
trouwes	trouwens	n-syncope			

2.3.5.2. Situering op het taalcontinuüm

Zijn taalgebruik neigt naar de standaardtaal, maar zoals ook uit de analyse blijkt, komen er af en toe toch nog tussentalige elementen naar boven. Aangezien zijn taalgebruik echter te neutraal is om het als tussentaal te categoriseren, lijkt de benaming ‘informele standaardtaal’ hier het meest geschikt.

2.3.6. Fragment F: de informele standaardtaal van Ann Van Elsen

2.3.6.1. Analyse

In het vrouwelijke equivalent van de informele standaardtaal, dat overigens uit hetzelfde Radio 2-archief afkomstig is, krijgt de luisteraar de 35-jarige presentatrice Ann Van Elsen te horen. Evenals Mark Tijsmans groeide ook zij op in de provincie Antwerpen.

Het concept van het fragment is identiek hetzelfde als bij Tijsmans, maar Van Elsen moet in deze passage antwoorden op de vraag wat ze graag voorleest aan haar dochter. Ze vertelt anekdotisch over het nostalgische gevoel wanneer ze door de boekjes van ‘Tiny’ bladert, die ze zelf als kind ook las. Daarbij spreekt ze op een vlotte en ontspannen manier, waardoor ze haar variëteit ook vrij natuurlijk representeert.

Mijn favoriete sprookje om voor te lezen, (he)tgene wat ik eigenlijk nu heel vaak moet voorlezen, dat is roodkapje. En euh we maken daar dan ook eigen versies van. En wa(t) nie(t) echt een sprookje is, ma(ar) wat ik wel heel graag voorlees, da(t) zijn alle boekjes van Tiny. Euh... omdat dat eigenlijk echt nog wel de boekjes zijn van mijzelf vroeger. En ik (h)eb daar dan ook vanalles in zitten kribbelen en doen en ik kan da(t) dan iedere keer als ik dat boekje opendoen, dan ruikt dat naar vroeger en zie ik daar ook nog geschreven restanten van vroeger. En dan kan ik aan mijn dochter uitleggen van kijk, als mama zo oud was als jij, dan euh las ik ook in die boekjes.

Uitspraak	Standaard	Kenmerk	Uitspraak	Standaard	Kenmerk
wat	dat	verkeerd voornaamwoord	da	dat	t-apocope
wa	wat	t-apocope	eb	heb	h-procope
nie	niet	t-apocope	als	wanneer	verkeerd voegwoord
ma	maar	apocope			

2.3.6.2. Situering op het taalcontinuüm

Hoewel Van Elsen in het fragment vrij verzorgd spreekt, zijn er ook bij haar enkele tussentalige elementen aanwezig. Zo hanteert ze wel het persoonlijk voornaamwoord ‘je’, maar spreekt ze onder meer haar eind-t’s niet consequent uit (‘da’, ‘nie’). Om die reden kan ook haar taalgebruik het best tussen standaardtaal en tussentaal geplaatst worden.

2.3.7. Fragment G: de standaardtaal van Luc Appermont

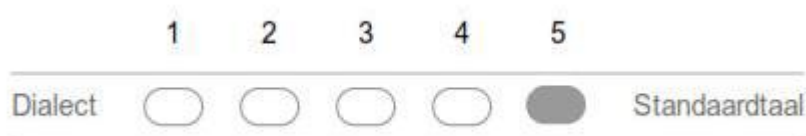
2.3.7.1. Analyse

Het eerste standaardtalige fragment komt uit een aflevering van het VRT-programma Café Corsari, waarin onder meer de 65-jarige Luc Appermont te gast was. Appermont groeide op in de Limburgse stad Bilzen en trok na zijn middelbaar naar de Studio Herman Teirlinck in Antwerpen om er de richting Kleinkunst te studeren. Appermont werkte als presentator voor verschillende radio- en televisiezenders, zodat hij de standaardtaal op een natuurlijke wijze beheerst.

In het fragment vertelt Appermont over zijn eerste cafébezoek, zijn eerste cola en zijn eerste aanraking met het televisiemedium. De sfeer is ontspannen en zijn verhaal komt vlot en spontaan over.

Euh, 1956 ik was toen, euh, net zes jaar en toen was er een euh mijnramp gebeurd in Wallonië, in Marcinelle. En, euh, mijn bompak pakte mij mee op café, dronk ik voor het eerst in mijn leven een cola, kwam ook voor het eerst in mijn leven in een café en ik zag voor de allereerste keer televisie. En daar stond een reporter, later bleek dat Omer Grawet te zijn, een van de eerste, euh, grote journalisten van de Vlaamse televisie en die gaf een liveverslag van de mijnramp die daar gebeurd was. En die maakte zo'n indruk op me dat ik dacht: 'wat een medium is me dat.'

2.3.7.2. Situering op het taalcontinuüm

Af en toe is er een 'euh'-onderbreking te horen en het woord 'liveverslag' klinkt door een kleine verspreking eerder als 'liveversleg', maar los daarvan hanteert Appermont hier zonder twijfel de standaardtaal.

2.3.8. Fragment H: de standaardtaal van Sofie Lemaire

2.3.8.1. Analyse

Het laatste fragment komt uit een opname van het VIER-programma de Kruitfabriek, waarin de 31-jarige Sofie Lemaire het woord voert. Zij werd geboren in de Antwerpse stad Mechelen,

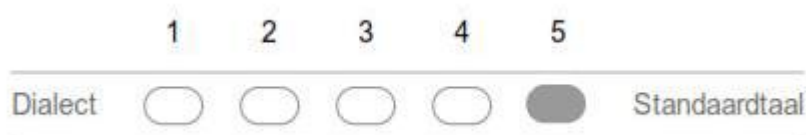
maar bracht het grootste deel van haar jeugd door in Brugge. Nadat ze de middelbare school helemaal doorlopen had, keerde ze terug naar Antwerpen om aan de Studio Herman Teirlinck Woordkunst te studeren. Tegenwoordig is Lemaire vooral actief als radio- en televisiepresentatrice, waardoor ze gewoon is om bewust met haar taalgebruik om te gaan.

In het fragment verklaart Lemaire waarom Disney ervoor gekozen heeft om het animatiefiguurtje Mickey Mouse slechts vier vingers te geven. Het ligt dus iets minder in de lijn van de overige fragmenten, die vaak persoonlijk en anekdotisch van aard zijn, maar aangezien het om een vrij banaal onderwerp gaat, is die impact eerder verwaarloosbaar. Bovendien komt haar taalgebruik naturel en ongeforceerd over, waardoor de keuze voor dit fragment toch behouden bleef.

Mickey Mousse heeft vier vingers in plaats van vijf zoals wij, euh, en Disney geeft daar twee redene voor. Euh namelijk een, ze vonde dat stom staan bij een muis dat die, euh, vijf vingers zou hebbe in plaats van vier. Maar het tweede was een financiële overweging. Dat bespaart, dus zo een clipje van Mickey Mousse, euh, een standaard tekenfilm duurt zes en een halve minuut, daar kruipe vijfenveertigduizend tekeninge in, euhm, heb ik geleze. En als die tekenaar in die vijfenveertigduizend tekeninge telke(n)s een vinger minder moet tekene, dan bespaart dat tijd en dus geld. Doorheen de jare zegt Disney op die manier al miljoenen bespaard te hebbe.

Uitspraak	Standaard	Kenmerk
telkes	telkens	n-syncope

2.3.8.2. Situering op het taalcontinuüm

Hoewel het fragment af en toe onderbroken wordt door het tussenwerpsel ‘euh’, zijn tussentalige kenmerken in de geselecteerde passage – op een kleine uitzondering na – afwezig.

Overzicht sprekers:

Naam	Geslacht	Regio	Leeftijd	Variëteit
Axl Peleman	Man	Antwerpen	44	Regiolect
Carmen Seth	Vrouw	Oost-Vlaanderen <i>Antwerpen</i>	59	Regiolect
Geert Hunaerts	Man	Antwerpen	42	Tussentaal
Marleen Merckx	Vrouw	Vlaams-Brabant <i>Antwerpen</i>	57	Tussentaal
Mark Tijsmans	Man	Antwerpen	56	Informele standaardtaal
Ann Van Elsen	Vrouw	Antwerpen	35	Informele standaardtaal
Luc Appermont	Man	Limburg	65	Standaardtaal
Sofie Lemaire	Vrouw	West-Vlaanderen <i>Antwerpen</i>	31	Standaardtaal

2.4. Respondenten

Bij de keuze van de scholen werden er een aantal selectievoorwaarden gesteld. Omdat een school in een grote stad niet helemaal vergelijkbaar is met een school op het platteland, is er geopteerd om te werken met scholen in de provinciehoofdsteden. Dat lukte in alle provincies, met uitzondering van Vlaams-Brabant, waar het onderzoek werd afgenomen in een secundaire school in Landen. Daarnaast maken enkel katholieke scholen uit het vrij gesubsidieerd onderwijs deel uit van het onderzoek, om de uniformiteit zo intact mogelijk te houden. Bovendien viel de keuze uitsluitend op ASO-afdelingen, aangezien het taalbeleid van de overheid zich voornamelijk op die doelgroep richt.

Omdat het onderwijs reeds overbevraagd bleek te zijn voor allerlei academische onderzoeken en het nu al een hele opgave was om voldoende klassen in de betreffende provincies te verzamelen, werden er geen vereisten gesteld wat de richting betreft. Dat zou bovendien ook geen struikelblok mogen vormen, aangezien alle studierichtingen ongeveer evenveel lesuren Nederlands krijgen en de leerlingen dus allemaal een vergelijkbare voorkennis hebben. Wel bestond de informantengroep enkel uit zesdejaars, zodat alle jongeren ongeveer even oud zijn.

Provincie	Stad	Leerlingen	Richtingen
Limburg	Hasselt	2	Latijn-Wiskunde
		18	Wetenschappen-Wiskunde
		20	Humane Wetenschappen
Antwerpen	Antwerpen	4	Latijn-Wiskunde
		19	Wetenschappen-Wiskunde
		11	Latijn-Wetenschappen
		3	Grieks-Latijn
		7	Latijn-Moderne Talen
Vlaams-Brabant	Landen	18	Wetenschappen-Wiskunde
		19	Humane Wetenschappen
Oost-Vlaanderen	Gent	2	Latijn-Grieks
		13	Latijn-Moderne Talen
		12	Latijn-Wetenschappen
		2	Economie-Wiskunde
		15	Economie-Moderne Talen
West-Vlaanderen	Brugge	18	Humane wetenschappen
		1	Moderne Talen-Wiskunde
		2	Latijn-Wiskunde
		17	Wetenschappen-Wiskunde
TOTAAL		203	

Uiteraard gaat deze steekproef ook gepaard met een aantal beperkingen. Ten eerste is de grootte ervan zeer miniem in verhouding tot de schaal, waardoor het stellen van algemene conclusies moet gebeuren met de nodige voorzichtigheid en nuance. Bovendien kan een school in een bepaalde stad toch een ander taalbeleid en een andere gewoonte uitdragen dan een andere school in diezelfde stad. Ten slotte mogen de provinciehoofdsteden ook niet zonder meer als representatief voor de hele provincie worden voorgesteld. Zeker in een provincie als Oost-Vlaanderen bleek het taalgebruik immers zo regionaal gebonden, dat de taalsituatie ook binnen de provincies onderling sterk varieert. Wel hoopt deze scriptie aan de hand van de resultaten toch een beeld te kunnen schetsen van de huidige toestand en een aanzet te kunnen vormen voor verder onderzoek.

2.5. Onderzoeksmethoden

2.5.1. Vragenlijst

De vragenlijst bestond uit twee delen: een aantal persoonlijke vragen, die de leerlingen beantwoordden voor het eigenlijke onderzoek, en de vragen bij de fragmenten zelf. De persoonlijke vragen peilden enerzijds naar de perceptie van hun eigen taalgebruik en anderzijds naar hun taalattitude. Eerst kregen de leerlingen een taalcontinuümschaal aangereikt waarop ze hun alledaagse taalvariëteit moeten plaatsen, daarna volgde dezelfde opdracht voor hun taalgebruik in de klas. Een derde vraag ging op basis van een Likertschaal na in welke mate de jongeren belang hechten aan een verzorgd taalgebruik.

Het tweede deel bestond uit een aantal vragen die voor elk fragment herhaald werden. Eerst moesten de informanten het taalgebruik van de sprekers plaatsen op het taalcontinuüm, waarna ze gevraagd werden of en in welke situatie ze de betreffende variëteit zelf gebruiken. Er werd daarbij een onderscheid gemaakt tussen hun taalgebruik thuis, met vrienden, in de klas en tijdens (mondelinge) examens. Verder kregen de leerlingen de opdracht om de fragmenten te lokaliseren in een van de vijf Vlaamse provincies, waarbij ze ook de mogelijkheid kregen om het neutrale antwoord ‘Geen idee’ aan te vinken.

Tot slot volgden er vier attitudevragen, die zich bevonden binnen vier verschillende domeinen. De eerste vraag peilde naar de mate waarin een spreker (on)sympathie opwekte bij de informanten, om zo vast te stellen of er eventueel een verband is tussen de persoonlijke integriteit en de gebruikte taalvariëteit. Verder kregen de leerlingen de opdracht om ook de intelligentie van de sprekers te beoordelen. De laatste twee vragen peilden om af te sluiten nog naar de verstaanbaarheid en de aantrekkelijkheid van de variëteiten.

2.5.2. Semigestructureerd interview

Na het kwantitatieve onderzoek, werd de formele onderzoekscontext zoveel mogelijk losgelaten door een open conversatie op te wekken bij de leerlingen. Ze waren niet op de hoogte dat die inbreng ook deel uitmaakte van het onderzoek, zodat ze op een spontane en ongeremde manier konden reageren op de gestelde opmerkingen, vragen en bedenkingen. Om die reden zijn de gesprekken ook niet opgenomen, maar zorgden veldnotities voor een beknopte weergave van de resultaten.

In elke klas vertrok de interactie vanuit een aantal gelijkaardige thema's, voornamelijk over de positie van tussentaal in het onderwijs, hun attitude tegenover die positie en hun eigen beheersing van de verschillende variëteiten. Uiteraard bepaalden de respons van de leerlingen en het verloop van het gesprek mee welke thema's uitgebreider aan bod kwamen.

2.5.3. Gestructureerd interview

Aangezien zowel de vragenlijst als het open gesprek voornamelijk focusten op het standpunt van de leerling, vertrok dit interview vanuit het perspectief van de leerkrachten. Enerzijds is het op die manier mogelijk om de perceptie van de leerlingen naast de perceptie van de leerkrachten plaatsen, anderzijds kan het een interessant perspectief bieden om de visie en attitude van verschillende generaties leerkrachten te vergelijken. In tegenstelling tot het klasgesprek, ging het hier om een gesloten interview, dat zich beperkt tot acht vragen.

- ✕ Hecht u veel belang aan het taalgebruik van de leerlingen? Wat doet u daaraan?
- ✕ Hoe staat u tegenover tussentaal?
- ✕ Spreekt u zelf consequent standaardtaal in de klas? Vindt u dat moeilijk?
- ✕ Spreekt u anders met de leerlingen na de les?
- ✕ Welke variëteit spreken uw leerlingen in de klas?
- ✕ Merkt u een verschil met hun taalgebruik tijdens mondelinge examens?
- ✕ Ziet u zichzelf als taalvoorbeeld voor uw leerlingen?
- ✕ Vindt u dat alle leerkrachten een voorbeeldrol zouden moeten invullen?

2.6. Vooronderzoek

Om het materiaal volledig op punt te kunnen stellen, onduidelijkheden te kunnen verhelpen en een inschatting van de uiteindelijke duur te kunnen maken, is het volledige onderzoek tweemaal getest. De eerste proefpersonen waren twee 17-jarige jongens, onder wie een familielid, die beiden in het vijfde middelbaar van de betrokken Limburgse school de richting Latijn-Wiskunde volgen. Aangezien zij vrijwel naadloos aansluiten bij de definitieve informantengroep, zorgden hun opmerkingen en resultaten voor een betrouwbare bijsturing. Om de validiteit van de resultaten te kunnen garanderen, werd het onderzoek telkens volledig uitgevoerd volgens het hierboven beschreven verloop.

Een eerste aanvulling die voortkwam uit het vooronderzoek met de twee jongens, was de mondelinge toelichting bij het Nederlands als moedertaal. Een van hen vroeg immers of het begrip ‘Nederlands’ ook betrekking had op het Belgisch-Nederlands. Daarnaast kreeg de vraag of de leerling ooit zelf de betrokken variëteit spreekt een licht aangepaste verwoording. De proefpersonen hadden de vraag beiden wel juist geïnterpreteerd, maar het familielid twijfelde enigszins of hij ook rekening diende te houden het accent en de tongval. Verder hadden de twee jongens bij een aantal vragen meerdere bolletjes ingekleurd, zodat er tijdens het eigenlijke onderzoek nog eens mondeling beklemtoond werd dat de leerlingen – tenzij anders vermeld – slechts een antwoord mochten aanduiden. Het corpus geluidsfragmenten leek geen problemen op te leveren en kon dus volledig behouden blijven.

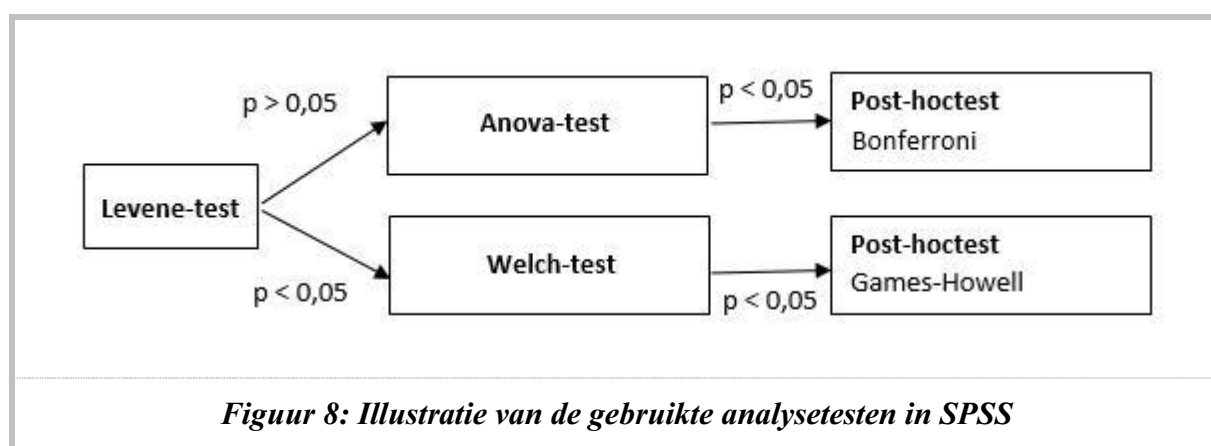
Na de eerste bijsturingen werd het volledige onderzoek nog een keer uitgevoerd bij twee andere proefpersonen, ditmaal een 16-jarig Limburgs meisje uit het vierde middelbaar Wiskunde-Wetenschappen en een 19-jarig meisje, dat vorig jaar afstudeerde in de richting Humane Wetenschappen en nu een opleiding Orthopedagogie volgt. Hoewel zij dus minder aan het geteste profiel beantwoorden, kunnen er op basis van hun vragen en resultaten toch nog enkele kleine nuanceverschillen worden aangepast om het onderzoek verder te optimaliseren. Zo haalde een van hen bij het standaardtalige fragment aan dat ze op school wel zo sprak, maar enkel tijdens examens. Om die nuance te behouden, is er gekozen om een onderscheid te maken tussen het taalgebruik ‘in de klas’ en ‘tijdens een (mondeling) examen’. Verder bleek ook de identificatievraag nog steeds voor twijfel te zorgen, zodat het eigenlijke onderzoek nog een extra mondelinge toelichting voorzag ter verduidelijking. Tot slot werd ook de term ‘variëteit’

vervangen door het begrip ‘variant’, nadat de 16-jarige proefpersoon aangaf niet vertrouwd te zijn met de betekenis ervan.

Opmerkelijk was dat de vier proefpersonen het mannelijk standaardtalige fragment, ingesproken door Luc Appermont, niet als standaardtalig, maar als tussentalig percipieerden. Dat is wellicht een gevolg van zijn licht Noord-Nederlandse tongval, zoals ze vroeger gebruikelijk was onder de presentatoren. Desondanks is er toch beslist om het fragment van Appermont in het corpus op te nemen, net om een beeld te krijgen van de perceptie en attitude ten opzichte van die tongval.

2.7. Gegevensverwerking met SPSS

Om op een wetenschappelijke manier na te gaan welke resultaten al dan niet provinciegebonden zijn, zal er met behulp van het programma SPSS (Statistic Package for the Social Sciences) gezocht worden naar significante verschillen. Dat zal gebeuren via Anova-testen, die het mogelijk maken om variabelen uit meerdere groepen – in dit geval dus provincies – met elkaar te vergelijken. Een geldige Anova-test vooronderstelt echter homogeniteit binnen de varianties, die getoetst zal worden aan de hand van een Levene-test. Enkel indien de significantiewaarde p groter is dan 0,05 (Rietveld en Van Hout, 2005: 129), zijn de resultaten van de Anova-test valabel. Wanneer er vervolgens uit die Anova-test een p -waarde kleiner dan 0,05 voortkomt, zal de post-hoc-test Bonferroni nagaan waar de significantie zich precies bevindt (Rietveld en Van Hout, 2009: 66). Ter verduidelijking illustreert de onderstaande figuur de gehanteerde werkwijze.

Als blijkt dat de p -waarde van een fragment na de homogeniteitstest minder dan 0,05 bedraagt, zijn de varianties niet voldoende gelijk en is de Anova-test niet geldig. Door middel van de Welch-test maakt SPSS het echter mogelijk om ondanks de heterogeniteit toch een geldige analyse te kunnen uitvoeren (Rietveld en Van Hout, 2005: 129). Wanneer die analyse een p -waarde onder 0,05 aangeeft, zal de post-hoc-test Games-Howell, een test die niet uitgaat van gelijkheid binnen de varianties, opnieuw duidelijk maken welke concrete provincies significantie vertonen. In het vierde hoofdstuk zijn enkel de significante waarden opgenomen, de volledige analyses van de SPSS-testen zijn wel allen integraal terug te vinden in de bijlage.

Hoofdstuk 3 | Hypotheses

Op basis van de literatuurstudie kunnen er een aantal hypotheses gesteld worden, die het eigenlijke onderzoek ofwel kan bestendigen ofwel kan ontkrachten.

- ✖ West-Vlaamse respondenten hanteren voornamelijk het diglossisch model dialect-standaardtaal (De Caluwe, 2009; Van Ouytsel, 2012) en zullen de verschillende variëteiten bijgevolg mogelijk extremer op de continuümschaal plaatsen. Daarnaast zullen zij hun eigen taalgebruik wellicht meer dan andere provincies identificeren met de dialectische fragmenten, in tegenstelling tot Oost-Vlaanderen, waar het dialect een lage appreciatie kent (Van Ouytsel, 2012; Vancompernelle, 2012) en de leerlingen zich eerder zullen distantiëren van de betreffende fragmenten.
- ✖ Op het vlak van verstaanbaarheid zullen de fragmenten vermoedelijk beter scoren naarmate ze standaardtaliger zijn (Impe en Geeraerts, 2008). Toch kan het een interessante invalshoek vormen om na te gaan of het verschil tussen de meer tussentalige fragmenten en de standaardtalige fragmenten stilaan aan het vervagen is. De huidige generatie jongeren spreekt en hoort immers vrijwel voortdurend tussentaal, wat de verstaanbaarheid ervan wellicht enkel ten goede komt.
- ✖ De provincie West-Vlaanderen vormt daar wellicht een uitzondering op, gezien de beduidend sterke positie van de dialecten en de latere instroom van tussentaal. Niet alleen op het vlak van verstaanbaarheid heeft dat mogelijk een impact, maar ook wat de overige niveaus betreft, zou dat consequenties kunnen hebben voor de perceptie en attitude van de West-Vlaamse jongeren.
- ✖ De standaardtalige fragmenten zullen vermoedelijk beter scoren op het vlak van status (Impe en Speelman, 2007; Rosiers, 2010) en attractiviteit (Geladé, 2014), binnen de persoonlijke integriteitsdimensie zullen de regiolectische en tussentalige sprekers wellicht een hogere beoordeling krijgen (Impe en Speelman, 2007).
- ✖ De taalpraktijk zal niet congrueren met het sterk op standaardtaal gerichte taalbeleid (Delarue, 2011). Bovendien zullen er ook in het taalgebruik van de leerkrachten geregeld tussentalige invloeden doorschemeren (Walraet, 2004; Olders, 2007; Delarue, 2011).

Hoofdstuk 4 | Resultaten

4.1. Kwantitatieve resultaten

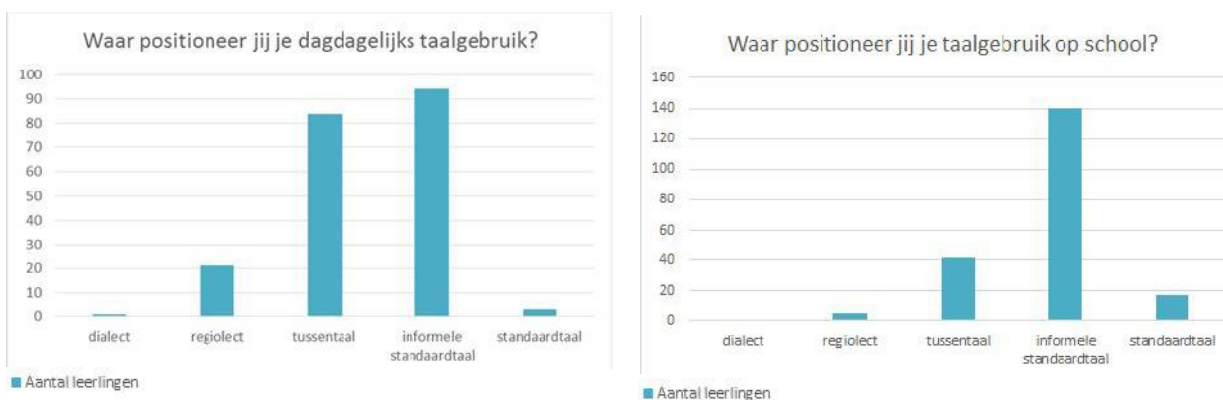
Het eerste deel van dit hoofdstuk bestaat uit een analyse en bespreking van de kwantitatieve resultaten. Parallel met de structuur van de vragenlijst zal er daarbij een onderverdeling gemaakt worden tussen drie grote componenten: de persoonlijke vragen, de perceptievragen en de attitudevragen. Elke component zal eerst aandacht schenken aan de globale resultaten om vervolgens in te zoomen op de resultaten per provincie.

4.1.1. Persoonlijke vragen

4.1.1.1. Analyse en bespreking

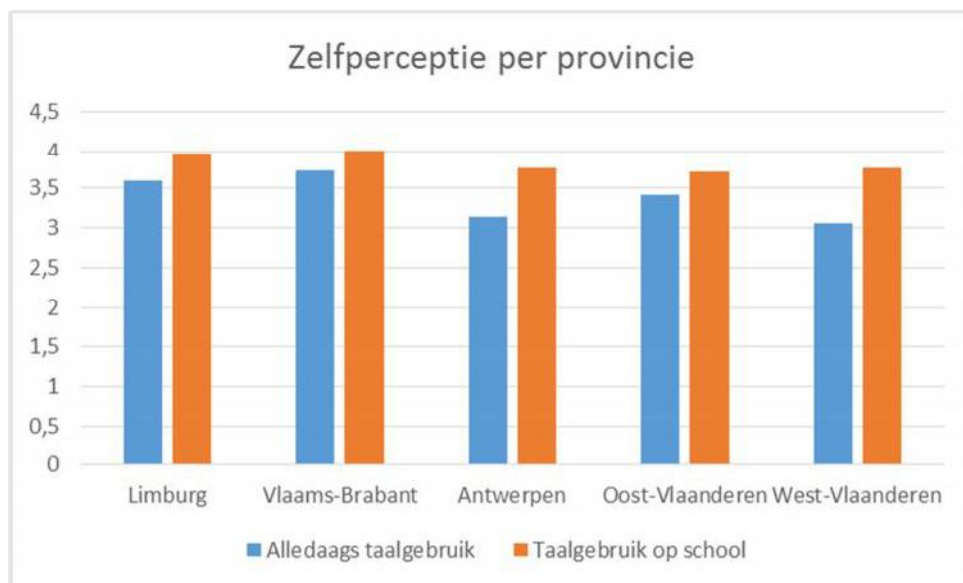
Zelfperceptie binnen het taalcontinuüm

Het eerste deel van de vragenlijst bestaat uit een aantal persoonlijke vragen, die onder meer peilen naar de perceptie van de leerlingen ten opzichte van hun eigen taalgebruik. Ze maakt daarbij een onderscheid tussen hun alledaags taalgebruik en hun taalgebruik op school, dat mondeling verder gespecificeerd werd als de variëteit die ze in de klas hanteren. De leerlingen kregen daarvoor een continuümschaal aangereikt, die het dialect en de standaardtaal als uitersten presenteerde, maar waarbij er verder geen specifieke benamingen werden toegekend aan de tussenvariëteiten. Veel jongeren weten immers dat hun generatie vooral gebruik maakt van tussentaal, terwijl het net interessant is om na te gaan waar ze zelf hun omgangstaal positioneren ten opzichte van de dialecten en de standaardtaal.

De bovenstaande grafieken geven de toegekende waarden weer van de volledige steekproef. Meteen springt in het oog dat het zwaartepunt op de tweede grafiek beduidend dichter en

eenduidiger bij de standaardtalige pool ligt dan op de eerste grafiek. Puur dialect blijkt in beide situaties nog amper voor te komen, maar de groep die aangeeft een regiolect te hanteren, is wel aanzienlijk kleiner binnen de schoolcontext. De meest opmerkelijke verschuiving ligt echter bij de twee volgende variëteiten. Het aantal tussentaalgebruikers halveert immers bijna van 84 naar 41 leerlingen, terwijl het aantal gebruikers van de informele standaardtaal een opmerkelijke stijging kent van 94 naar 140 leerlingen. Dat laatste betekent dus dat bijna 70 procent van de respondenten zijn variëteit in de klas beschouwt als vorm van informele standaardtaal. Nog eens 9 procent beweert binnen de schoolcontext zelfs volledig standaardtalig te spreken.

Wanneer de gemiddelden van elke provincie afzonderlijk naast elkaar geplaatst worden, valt meteen op dat de Limburgse en Vlaams-Brabantse jongeren in beide situaties hun taalgebruik behoorlijk standaardtalig percipiëren. De West-Vlaamse en Antwerpse respondenten zien hun alledaags taalgebruik eerder als een evenwichtige mengeling tussen het dialect en de standaardtaal, maar schatten hun schoolse variëteit wel betrekkelijk standaardtaliger in, zodat het contrast tussen de provincies onderling in de tweede context verkleint.

Alvorens een Anova-test kan uitmaken of er al dan niet significante verschillen aanwezig zijn tussen de verschillende provincies, moet een Levene-test de homogeniteit van de gegevens bevestigen. De gegevens van het alledaags taalgebruik blijken te voldoen aan de gelijkheidsnormen, zodat de Anova-test geldig toegepast kan worden. Daar komt een p-waarde uit voort die gelijk staat aan nul en dus zeer sterke significantie aantoont. Een post-hoc test Bonferroni kan die significantie verder specificeren.

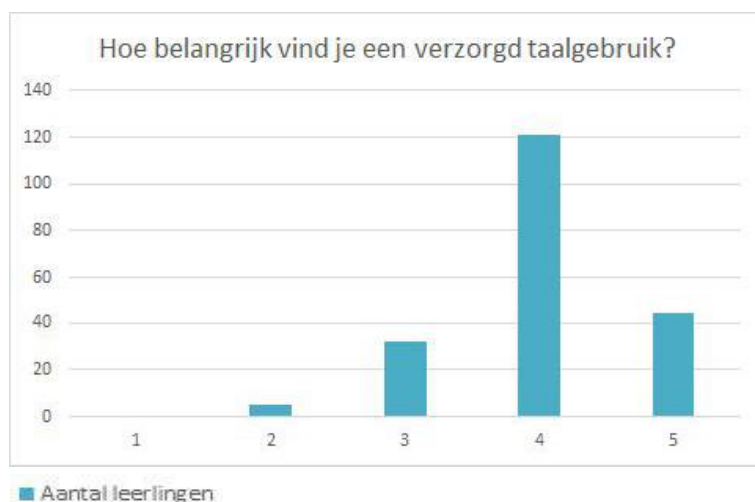
(I) Provincie	(J) Provincie	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Limburg	Vl.-Brabant	-,12973	,15259	1,000	-,5629	,3034
	Antwerpen	,46364*	,14615	,018	,0487	,8785
	O-Vlaanderen	,19091	,14615	1,000	-,2240	,6058
	W-Vlaanderen	,54737*	,15154	,004	,1172	,9776
Vlaams- Brabant	Limburg	,12973	,15259	1,000	-,3034	,5629
	Antwerpen	,59337*	,14922	,001	,1698	1,0170
	O-Vlaanderen	,32064	,14922	,329	-,1030	,7442
	W-Vlaanderen	,67710*	,15451	,000	,2385	1,1157

Significantieanalyse alledaags taalgebruik

De varianties van het taalgebruik op school zijn echter te heterogeen en moeten geanalyseerd worden aan de hand van een Welch-test. Daar komt een p-waarde uit voort die significantie doet vermoeden, maar na het uitvoeren van de post-hoc-test Games-Howell blijkt die waarde toch te zwak. Dat bevestigt dat de Antwerpse en West-Vlaamse jongeren een groter contrast ervaren tussen hun taalgebruik binnen en buiten de schoolse context dan de overige respondenten.

Attitude ten opzichte van taalzorg

Een derde, eerder attitudegerichte vraag tracht ten slotte na te gaan in welke mate jongeren nog belang hechten aan taalzorg. Ze kregen daarvoor een Likertschaal aangereikt, die zich naar analogie met het taalcontinuüm opnieuw baseert op een vijfpuntensysteem. De onderstaande grafiek illustreert het stemgedrag van de volledige steekproef, weergegeven volgens het aantal leerlingen.

De resultaten blijken behoorlijk hoog te liggen. In totaal geven 165 jongeren aan een verzorgd taalgebruik belangrijk tot zeer belangrijk te vinden, 32 leerlingen staan hier neutraal tegenover en het aantal jongeren dat een negatief antwoord geeft, is vrijwel verwaarloosbaar. De attitudevraag werd over het algemeen dus vrij eensgezind beantwoord, niet alleen binnen de volledige steekproef, maar ook tussen de provincies onderling, zo blijkt uit de onderstaande tabel.

Belang verzorgd taalgebruik

Provincie	Mean	Median	N	Std. Deviation
Limburg	3,9250	4,0000	40	,69384
Vlaams-Brabant	4,1351	4,0000	37	,58510
Antwerpen	3,9767	4,0000	43	,59715
Oost-Vlaanderen	4,0455	4,0000	44	,71380
West-Vlaanderen	3,9737	4,0000	38	,85383
Total	4,0099	4,0000	202	,69102

4.1.1.2. Interpretatie en hypothesetoetsing

Aangezien de vragenlijst binnen een vrij formele context is afgenomen en sommige leerlingen wellicht eerder een wenselijk dan een waarheidsgetrouw antwoord gegeven hebben, moet er uiteraard voorzichtig worden omgesprongen met deze resultaten. Bovendien toetsen de vragen de perceptie en attitude van de leerlingen en schetsen ze uiteraard geen objectieve en realistische weergave van de huidige taalsituatie. Desalniettemin kunnen de resultaten wel leiden tot een aantal (hypothetische) conclusies.

Ten eerste toont het cijfermateriaal aan dat jongeren wel degelijk een verschil aanvoelen tussen het taalgebruik dat ze (verwacht worden te) hanteren buiten en binnen de schoolse context. Waar de (informeel) standaardtalige variëteiten in het eerste geval nog iets minder dan de helft van de stemmen toegewezen krijgen, associeert meer dan 75 procent van de leerlingen zijn of haar variëteit binnen het klaslokaal met die (informele) standaardtaal. Dat lijkt er alvast op te wijzen dat de jongeren er zich van bewust zijn dat de schoolomgeving een plaats is waar de (informele) standaardtaal in theorie de verwachte omgangstaal is. De herkenning van een norm impliceert echter niet noodzakelijk ook de erkenning ervan. Omdat de kwantitatieve resultaten onvoldoende zijn om daarover te oordelen, zal die erkenning vooral getoetst worden aan de hand van de kwalitatieve gegevens.

Verder blijkt uit de analyse dat de Limburgse en Vlaams-Brabantse leerlingen hun taalgebruik opmerkelijk standaardtaliger inschatten dan de jongeren uit Antwerpen en West-Vlaanderen. Dat verschil heeft mogelijk te maken met een soort taal(on)zekerheid. Zo bracht de literatuurstudie het West-Vlaamse ‘minderwaardigheidscomplex’ Lemahieu (2008) al ter sprake. West-Vlamingen zouden namelijk het gevoel hebben bekend te staan als slechte standaardtaalsprekers, wat wellicht ook een impact heeft op hun eigen taalinschatting. In de provincie Limburg en Vlaams-Brabant daarentegen lijken de respondenten net wel een talige zelfzekerheid te vertonen, wat resulteert in een behoorlijk standaardtalige zelfperceptie.

Volledig in de lijn van die perceptieresultaten, krijgt ook de attitudevraag in alle provincies een vrij hoge score toegewezen. Met een totaal van 157 stemmen in het positieve veld van de Likertschaal, geeft het overduidelijke merendeel van de jongeren aan dat ze een verzorgd taalgebruik (zeer) belangrijk vindt. Opmerkelijk is dat het aantal jongeren dat de hoogste score toekent aan deze vraag meer dan het dubbele is van het aantal dat aangaf binnen de schoolse context standaardtaal te spreken. Dat wijst erop dat een verzorgd taalgebruik voor de respondenten niet noodzakelijk het gebruik van standaardtaal impliceert.

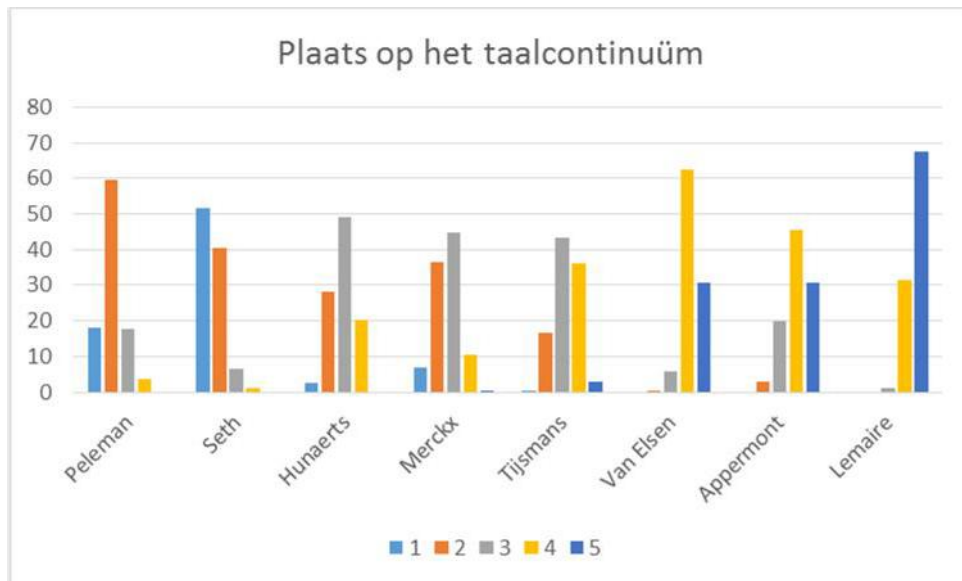
4.1.2. Perceptie van de geluidsfragmenten

Het perceptieonderdeel bestaat uit drie grote vragen, die de variëteiten elk vanuit een andere invalshoek benaderen. Analooq met de vorige paragraaf, zal een analyse de gegevens eerst weergeven aan de hand van grafieken en tabellen. Vervolgens zullen die resultaten per aspect beschreven en besproken worden, waarna een interpretatie ten slotte zoveel mogelijk onderlinge verbanden en verklaringen zal proberen aan te reiken.

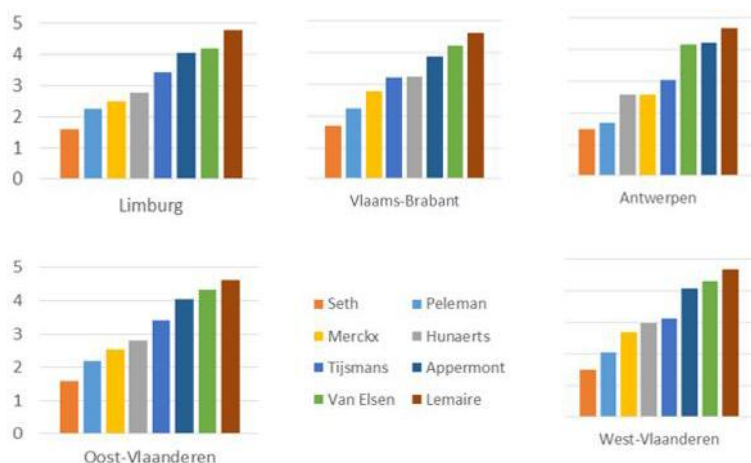
4.1.2.1. Analyse en bespreking

Plaatsing op taalcontinuüm

Na elk fragment kregen de leerlingen telkens de gebruikelijke continuümschaal aangereikt, ditmaal met de opdracht om de verschillende variëteiten van de sprekers erop te positioneren. Die continuümschaal bevatte zoals steeds de polen ‘dialect’ en ‘standaardtaal’, de intermediaire variëteiten kregen enkel een cijfer toegekend.

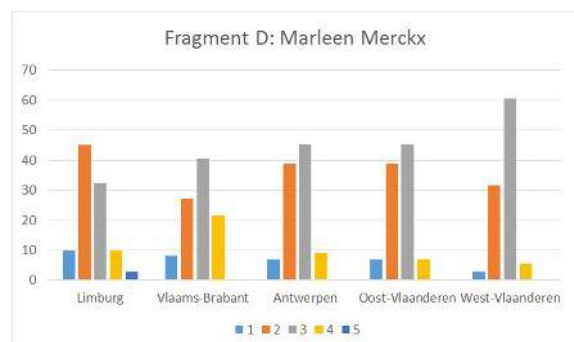
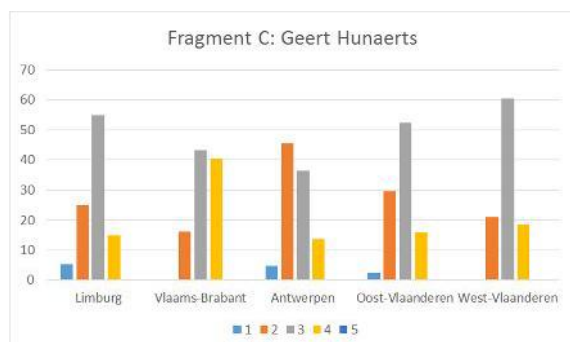
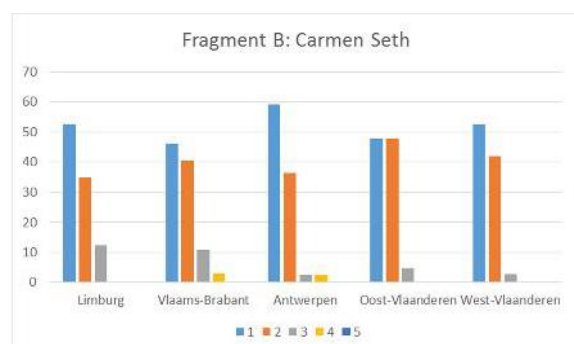
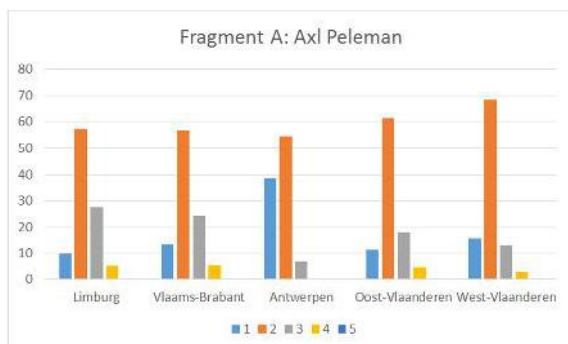

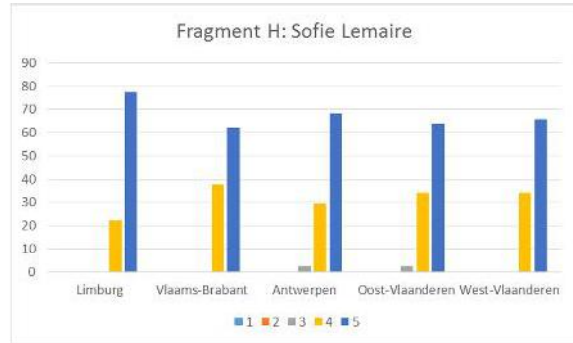
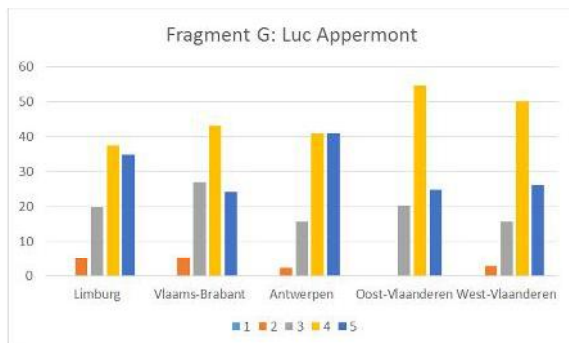
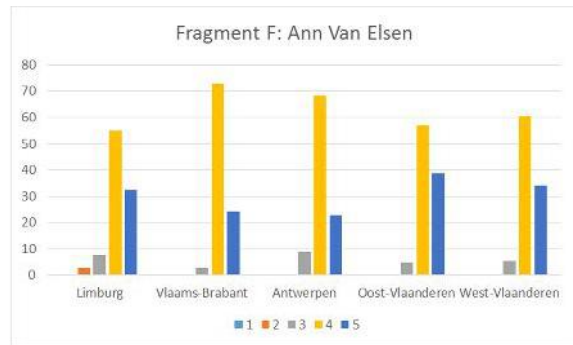
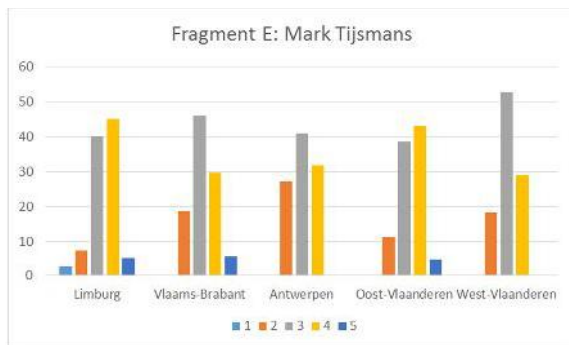
De globale grafiek maakt meteen duidelijk dat de resultaten voor de meeste fragmenten niet erg eenduidig zijn, zeker wat de tussenvariëteiten betreft. Bovendien blijkt de positionering van de meerderheid niet voor alle fragmenten overeen te stemmen met de positie die ze in deze scriptie toegewezen kregen. Zo associeert net iets meer dan de helft van de respondenten het regiolect van Seth eerder met een zuivere vorm van dialect en percipiëren de jongeren 'Tijsmans' taalgebruik opvallend tussentalig, zeker in vergelijking met dat van Van Elsen. Bovendien beoordeelt maar liefst 20 procent het fragment van Appermont, dat nochtans geen tussentalige kenmerken bevat, als zijnde tussentalig. Ongeveer 45 procent beschouwt zijn taalgebruik als informele standaardtaal en slechts 30 procent van de leerlingen herkent het als een standaardtalig fragment. Over het algemeen heerst er dus een tendens om de fragmenten dialectischer in te schatten, op het fragment van Van Elsen na. Net geen 30 procent van alle leerlingen beschouwt haar informele standaardtaal immers als formele standaardtaal, exact evenveel als het formeel standaardtalige fragment van Appermont.

Daarnaast brengt ook de provinciale focus een aantal opmerkelijke resultaten aan het licht. De bovenstaande grafieken geven per provincie de gemiddelde resultaten weer, telkens gerangschikt volgens hun beoordeling op de continuïmschaal. Meteen springt in het oog dat de grafieken van de respondenten uit Limburg en Oost-Vlaanderen bijzonder gelijkaardig zijn en beide een vrij gelijkmatige, trapsgewijze toename vertonen. In Vlaams-Brabant sluiten de resultaten daar grotendeels bij aan, maar opvallend is wel dat de tussentaal van Hunaerts er zelfs een (niet) standaardtaligere beoordeling kreeg dan de informele standaardtaal van Tijsmans. Ook in West-Vlaanderen scoort dat fragment opmerkelijk tussentalig, wat resulteert in een gelijkaardige grafiek. De resultaten van de Antwerpse leerlingen ten slotte geven eerder een triglossisch denken weer, waarbij de fragmenten van Peleman en Seth de dialectische component weerspiegelen, de fragmenten van Hunaerts, Merckx en Tijsmans de tussentalige component en de fragmenten van Van Elsen, Appermont en Lemaire de standaardtalige component.

De bovenstaande grafieken geven enkel de gemiddelden weer, waardoor het beeld van de verdeling grotendeels verloren gaat. Om dat hiaat te compenseren, volgt hieronder per spreker een procentueel overzicht van het stemgedrag. In vrijwel alle provincies, maar vooral in Limburg, blijkt dat behoorlijk verdeeld te zijn.

Identificatie met variëteit

Vervolgens moesten de leerlingen aangeven of ze de gebruikte variëteit ook zelf hanteren. Indien het antwoord positief was, kregen ze vier situaties aangereikt – thuis, met vrienden, in de klas en tijdens (mondelinge) examens – waarvan de formaliteitsgraad toch enigszins verschilt. De onderstaande tabel geeft in decimale notatie telkens de verdeling weer per fragment en per provincie. Aangezien de leerlingen bij deze vraag meerdere gebruikssituaties mochten aanvinken, verschilt de cumulatieve frequentie uiteraard per provincie.

Variëteit	Spreker	Situaties	LIMB	VL-BR	ANTW	OO-VL	WE-VL
Regiolect	Axl Peleman	Neen, nooit	0,82	0,86	0,43	0,88	0,39
		Ja, thuis	0,05	0,06	0,25	0,09	0,28
		Ja, met vrienden	0,13	0,09	0,52	0,02	0,53
		Ja, in de klas	0,03	0,00	0,11	0,02	0,14
		Ja, tijdens examens	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Regiolect	Carmen Seth	Neen, nooit	0,78	0,89	0,55	0,91	0,42
		Ja, thuis	0,05	0,08	0,20	0,07	0,32
		Ja, met vrienden	0,13	0,08	0,41	0,02	0,55
		Ja, in de klas	0,03	0,00	0,09	0,00	0,18
		Ja, tijdens examens	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Tussentaal	Geert Hunaerts	Neen, nooit	0,38	0,27	0,09	0,51	0,24
		Ja, thuis	0,38	0,43	0,68	0,26	0,53
		Ja, met vrienden	0,50	0,62	0,86	0,40	0,61
		Ja, in de klas	0,20	0,08	0,25	0,47	0,42

		Ja, tijdens examens	0,03	0,00	0,00	0,02	0,08
Tussentaal	Marleen Merckx	Neen, nooit	0,64	0,44	0,23	0,72	0,63
		Ja, thuis	0,21	0,33	0,55	0,09	0,16
		Ja, met vrienden	0,31	0,50	0,64	0,12	0,13
		Ja, in de klas	0,08	0,08	0,27	0,07	0,03
		Ja, tijdens examens	0,03	0,03	0,00	0,00	0,00
Informele standaardtaal	Mark Tijsmans	Neen, nooit	0,23	0,22	0,14	0,45	0,22
		Ja, thuis	0,49	0,33	0,45	0,26	0,38
		Ja, met vrienden	0,54	0,66	0,66	0,36	0,49
		Ja, in de klas	0,46	0,28	0,39	0,19	0,27
		Ja, tijdens examens	0,10	0,08	0,11	0,07	0,11
Informele standaardtaal	Ann Van Elsen	Neen, nooit	0,15	0,11	0,12	0,09	0,08
		Ja, thuis	0,51	0,46	0,44	0,37	0,26
		Ja, met vrienden	0,49	0,68	0,30	0,23	0,29
		Ja, in de klas	0,56	0,54	0,60	0,58	0,42
		Ja, tijdens examens	0,44	0,32	0,44	0,65	0,61
Standaardtaal	Luc Appermont	Neen, nooit	0,25	0,30	0,33	0,59	0,24
		Ja, thuis	0,53	0,27	0,19	0,14	0,21
		Ja, met vrienden	0,35	0,43	0,09	0,14	0,24
		Ja, in de klas	0,35	0,57	0,35	0,14	0,47
		Ja, tijdens examens	0,40	0,22	0,47	0,09	0,29
Standaardtaal	Sofie Lemaire	Neen, nooit	0,05	0,11	0,07	0,14	0,05
		Ja, thuis	0,31	0,27	0,12	0,16	0,26
		Ja, met vrienden	0,15	0,41	0,09	0,21	0,21
		Ja, in de klas	0,38	0,49	0,49	0,37	0,42
		Ja, tijdens examens	0,79	0,65	0,74	0,74	0,82

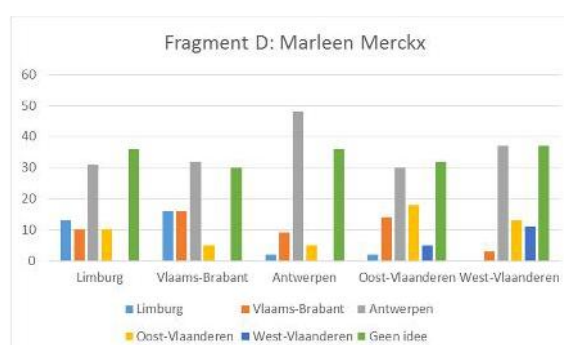
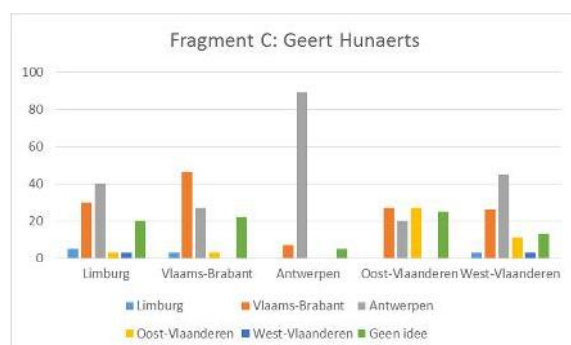
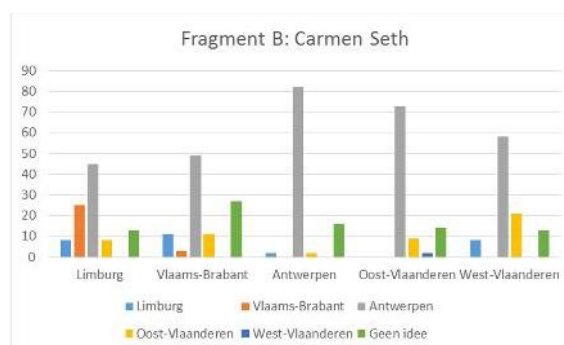
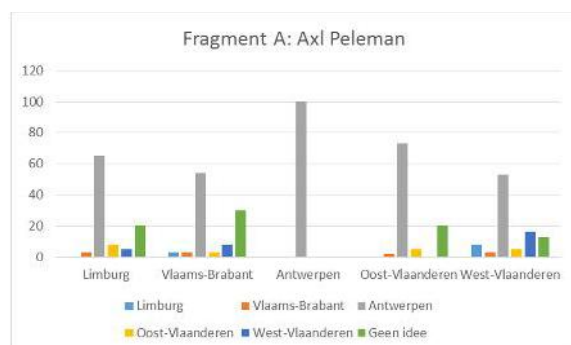
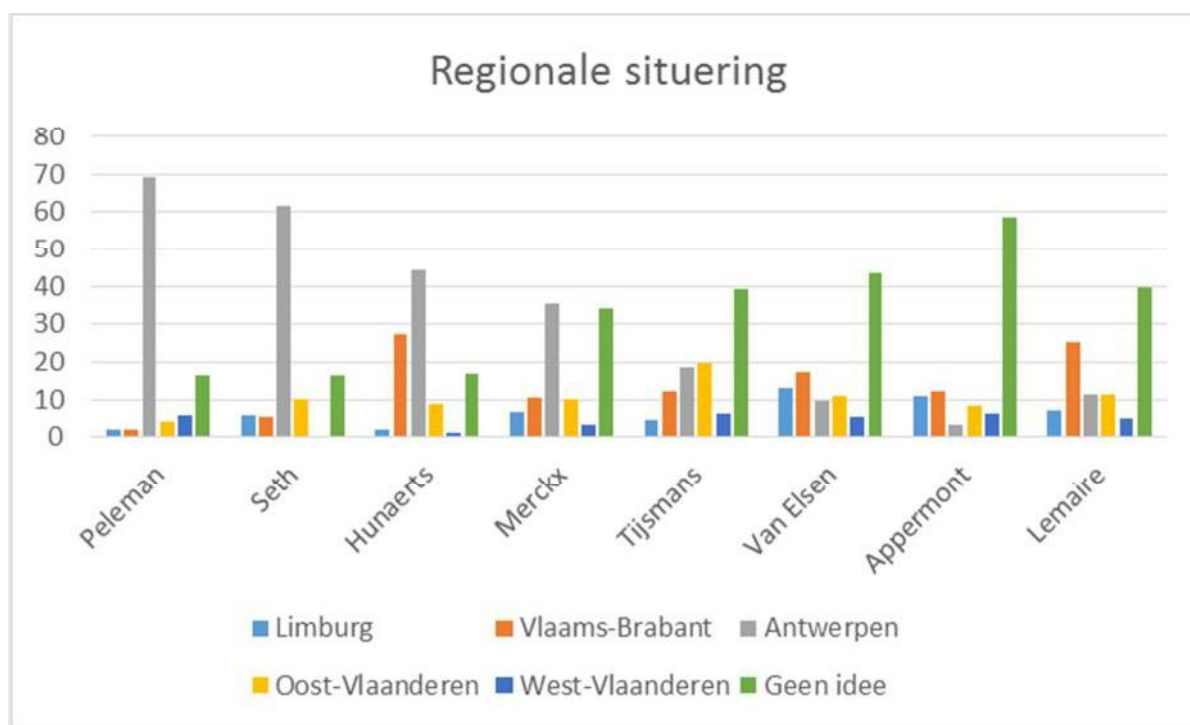
Een overzicht van de resultaten per provincie (uitgedrukt in decimale notatie)

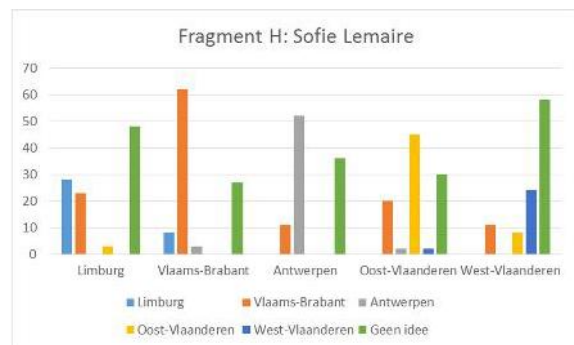
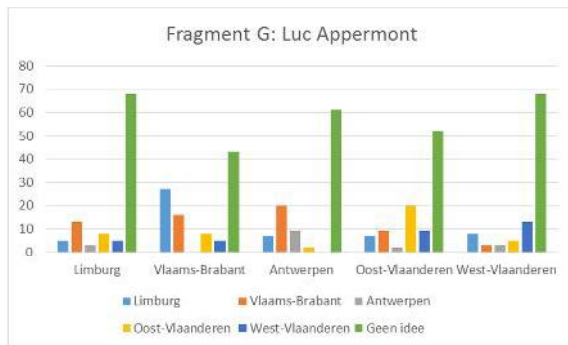
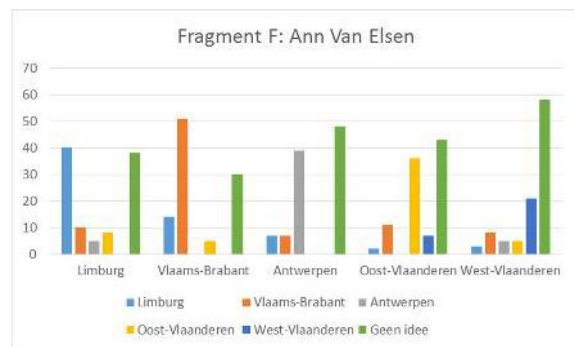
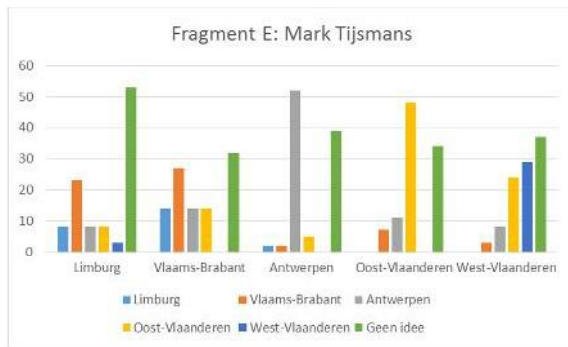
Vanwege haar beperkte bestek, zal deze scriptie niet stilstaan bij de afzonderlijke gebruikssituaties, maar zich kort toespitsen op de vraag of bepaalde provincies zich meer identificeren met bepaalde variëteiten. Dat blijkt vooral het geval te zijn bij de regiolecten. Terwijl in Antwerpen en West-Vlaanderen ongeveer 60 procent van de jongeren aangeeft dat ze de variëteit van Peleman gebruiken, is dat percentage in de overige provincies nergens hoger dan 20 procent. Dat contrast verkleint wel zienderogen naarmate de fragmenten standaardtaliger worden. Daarnaast is het opmerkelijk dat – zeker in Oost-Vlaanderen – de respondenten zich beduidend minder herkennen in de standaardtaal van Appermont dan in de standaardtaal van Lemaire.

Regionale situering

De laatste perceptievraag ging na in welke mate de leerlingen de fragmenten in een regio kunnen thuisbrengen. Bij elk fragment kregen ze zes antwoordmogelijkheden: de vijf Vlaamse

provincies of de provincieneutrale optie ‘geen idee’. Vanwege de variërende steekproefgroottes geven de onderstaande grafieken de provinciale resultaten per spreker opnieuw weer in percentages. Aangezien de regionale situering vooral interessant is in combinatie met de attitudedimensies, zal deze paragraaf zich beperken tot enkele algemene tendensen.

Zoals verwacht, kunnen de jongeren de regiolecten het gemakkelijkst lokaliseren. Wel is het opmerkelijk dat slechts enkele provinciegenoten de Oost-Vlaamse afkomst van Seth nog herkennen en dat zelfs de Antwerpse jongeren haar taalgebruik opvallend overtuigd identificeren met hun eigen tongval. Iets gelijkaardigs geldt overigens ook voor de afkomst van Merckx, die amper 10 procent van de respondenten nog met de provincie Vlaams-Brabant associeert.

Onder diezelfde verwachtingslijn valt ook dat er bij de (informeel) standaardtalige fragmenten vaker gekozen zal worden voor de neutrale antwoordmogelijkheid, aangezien de regionale kenmerken sterk afgevlakt zijn. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn, zeker voor het fragment van Appermont. Bovendien brengen vrijwel alle provincies de (informeel) standaardtalige fragmenten ook behoorlijk resoluut onder in hun eigen provincie.

4.1.2.2. Interpretatie en hypothesetoetsing

De opzet van deze studie bestaat er deels uit na te gaan in welke mate de huidige generatie jongeren de variëteiten nog nuanceren. Meer concreet wil ze toetsen of de respondenten binnen het kader van het taalcontinuüm een onderscheid aanvoelen tussen de verschillende taalvariëteiten. Een eerste opmerking die daarbij gemaakt kan worden, is dat het stemgedrag van de respondenten vaak behoorlijk verdeeld is, zeker in het geval van de intermediaire

variëteiten. Dat bevestigt meteen wat de literatuurstudie reeds aanhaalde, namelijk dat de overgangen en vermengingen tussen de variëteiten vaak zo geleidelijk zijn dat het moeilijk is om ze eenduidig te kunnen categoriseren.

Ondanks de relatief standaardtalige zelfperceptie, lijken de jongeren de geluidsfragmenten net behoorlijk dialectisch in te schatten. Een opmerkelijke uitzondering daarop is het fragment van Van Elsen. Bijna 30 procent van de jongeren percipieert haar taalgebruik immers als zuivere standaardtaal, een cijfer dat in schril contrast staat met de informele standaardtaal van Tijsmans. Een mogelijke verklaring voor dat contrast kan gevonden worden in de bevindingen van Demeyere (2012), namelijk dat men lexicale afwijkingen gemakkelijker associeert met tussentaal dan fonologische afwijkingen. Het fragment van Tijsmans bevat immers het woord ‘flik’, terwijl de tussentalige kenmerken in het fragment van Van Elsen voornamelijk bestaan uit – eerder subtiele – deleties. Dat de standaardtaal van Appermont in geen enkele provincie overtuigd als zodanig werd herkend, heeft wellicht te maken met zijn Noord-Nederlandse tongval, die de jongeren niet meer met de standaardtaal lijken te associëren. Ook bij de identificatievraag en de regionale situering lijkt het sterke contrast met de resultaten van Lemaire in die richting te wijzen.

In tegenstelling tot wat het hypothesehoofdstuk suggereerde, plaatsten de West-Vlaamse respondenten de fragmenten vrij gemiddeld op het taalcontinuüm. Wel identificeerden ze hun eigen taalgebruik opmerkelijk meer met de regiolecten dan de overige provincies. In Oost-Vlaanderen daarentegen distantieerden de jongeren zich net van die regionale variëteiten, wat mogelijk een gevolg is van de lage appreciatie die het dialect er kent (Van Ouytsel, 2012; Vancompernelle, 2012). Plausibeler is echter dat ze zich in grote mate hebben laten beïnvloeden door de regionale tongval van de sprekers, waarmee ze zich uiteraard niet konden identificeren.

Over het algemeen geven de resultaten weer dat de jongeren de verschillende variëteiten tot op een zekere hoogte wel differentiëren, maar de intermediaire variëteiten zijn vaak zo verdeeld op het continuüm geplaatst dat die differentiatie enigszins genuanceerd moet worden. Zo ligt het fragment van Peleman in de provincie Limburg bijzonder dicht bij het fragment van Merckx en behaalt de tussentaal van Merckx in de provincie Vlaams-Brabant zelfs een standaardtaliger gemiddelde dan de informele standaardtaal van Tijsmans. De jongeren zijn er zich wel van bewust dat het Nederlands verschillende variëteiten omvat, maar lijken toch moeite te hebben om die variëteiten te plaatsen op het aangereikte taalcontinuüm.

Wat de regionale situeringscomponent betreft, liggen de resultaten grotendeels in de lijn van de verwachtingen. De regiolecten vertonen het meest lokale kenmerken en zijn bijgevolg ook het gemakkelijkst te identificeren. Het feit dat zelfs in Oost-Vlaanderen slechts enkelen de oorspronkelijke afkomst van Seth nog konden herkennen, kan mogelijk toegewezen worden aan het gefragmenteerde Oost-Vlaamse taallandschap (Van Ouytsel, 2012). Seth is immers afkomstig uit een ander dialectgebied dan de respondenten uit Gent, een stad die overigens al een dialecteiland op zich vormt (Devos en Vandekerckhove, 2005).

Bij de tussentalige variëteiten zijn de regionale klanken al voor een groot deel afgevlakt. Dat kan een verklaring bieden voor de resultaten, die opmerkelijk verdeelder en minder uitgesproken zijn dan de regiolecten, zeker wat het fragment van Merckx betreft. Hoewel ongeveer 30 procent van de respondenten haar Antwerpse klanken herkent, geeft ook 30 procent aan het fragment niet te kunnen lokaliseren en zijn de overige antwoorden globaal genomen vrij gelijkmatig verdeeld tussen de overige provinciemogelijkheden.

Het aantal neutrale antwoorden neemt logischerwijs toe bij de (informeel) standaardtalige fragmenten, aangezien de regionale invloeden er zeer beperkt zijn. Daarnaast is er echter nog een andere tendens merkbaar. Op het fragment van Appermont na, associëren de respondenten deze variëteiten – het provincieneutrale antwoord buiten beschouwing gelaten – bijna consistent met hun eigen regio. Dat kan wellicht geïnterpreteerd worden als een vorm van talige identificatie, die in de ene provincie weliswaar uitgesprokener is dan in de andere. Meer dan 60 procent van de Vlaams-Brabantse jongeren situeert Lemaire in eigen provincie, terwijl dat cijfer in West-Vlaanderen – waar Lemaire overigens vandaan komt – daalt tot 25 procent. Dat relatief lage percentage kan mogelijk opnieuw in verband gebracht worden met het West-Vlaamse ‘minderwaardigheidscomplex’ van Lemahieu (2008: 86). Ze lijken hun eigen taalgebruik immers opvallend minder te associëren met de standaardtaal dan de overige provincies, zoals ook bleek uit de zelfperceptie. Of die mate van identificatie ook een impact heeft op de attitudedimensies, zal in de volgende paragraaf ter sprake komen.

4.1.3. Attitude

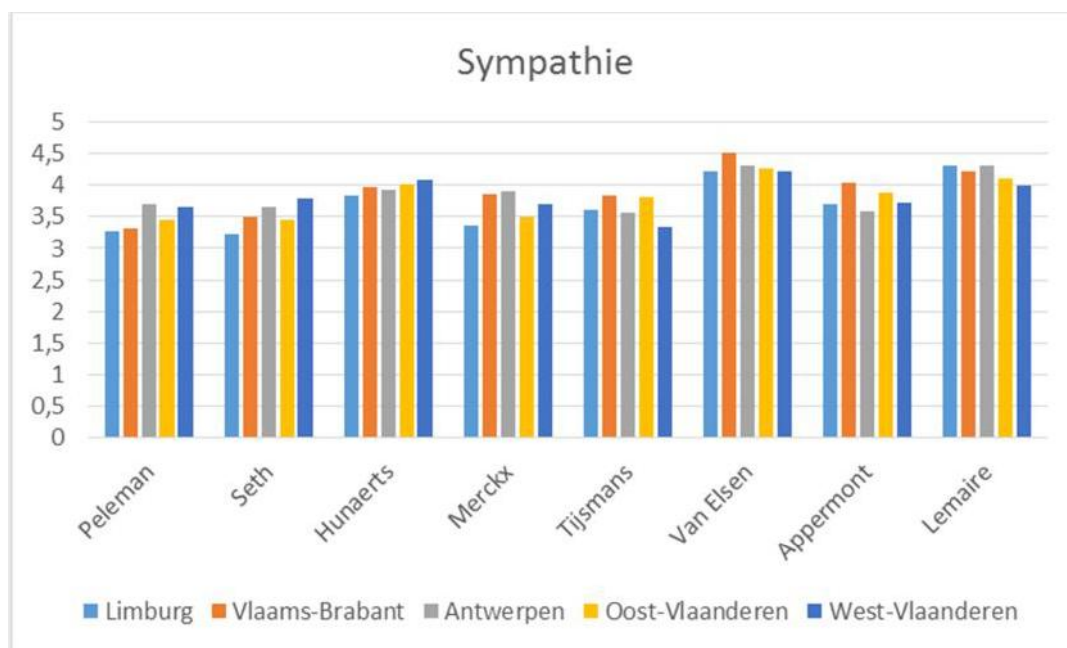
Tot slot kregen de leerlingen bij elk fragment vier Likertschalen aangereikt, waarop ze moesten aangeven hoe sympathiek ze de spreker vonden, hoe intelligent de spreker overkwam, hoe verstaanbaar het fragment was en hoe aangenaam ze het taalgebruik vonden. Die vier vragen

zijn hier ondergebracht in vier dimensies: de persoonlijke integriteitsdimensie, de statusdimensie, de verstaanbaarheidsdimensie en de sociale attractiviteitsdimensie. Daarbij dient men wel rekening te houden met het feit dat de analyse en interpretatie van elke dimensie slechts berusten op het resultaat van een vraag. Zo omvat de persoonlijke integriteitsdimensie uiteraard meer dan enkel de factor ‘sympathie’, maar vanwege het brede perspectief en het beperkte bestek, is er gekozen om elke dimensie toch te beperken tot een component.

4.1.3.1. Analyse en bespreking

Dimensie 1: sympathie (persoonlijke integriteit)

Voor de eerste attitudedimensie, de persoonlijke integriteit, werd er met behulp van een Likertschaal gepeild naar de mate waarin de leerlingen sympathie voelen voor de betrokken sprekers. De onderstaande grafiek geeft een globaal overzicht weer van de resultaten per provincie.

Hoewel de grafiek al aangeeft dat de persoonlijke integriteitsvariabele relatief constant blijft, is het toch interessant om na te gaan hoe sterk de correlatie is tussen deze waarden en de waarden die de leerlingen aan de variëteit toekenden op het taalcontinuüm. Een analyse met behulp van het verwerkingsprogramma Excel levert een vrij lage correlatiecoëfficiënt op en lijkt dus geen betekenisvol verband te suggereren tussen de perceptie en de attitude.

	Plaats op het taalcontinuüm	Persoonlijke integriteit
Plaats op het taalcontinuüm	1	
Persoonlijke integriteit	<u>0,311719</u>	1

Aangezien elke provincie exact dezelfde fragmenten te horen kreeg, is het mogelijk om de resultaten van alle scholen naast elkaar te leggen en aan de hand van het programma SPSS na te gaan welke fragmenten in welke provincie een resultaat behalen dat significant verschilt van de overige provincies. Om een betrouwbare Anova-test te kunnen uitvoeren, moet de Levene-test eerst de homogeniteit van de resultaten nagaan. Met uitzondering van de fragmenten van Van Elsen en Appermont, blijken alle varianties voldoende homogeen om de Anova-test te mogen toepassen. Aangezien die test zowel bij het fragment van Tijsmans als dat van Merckx een p-waarde aangeeft die significantie vertoont, wordt er op beide fragmenten een post-hoc test toegepast. Daaruit blijkt dat het fragment van Merckx binnen deze dimensie significant slechter scoort in Limburg dan in Antwerpen en – weliswaar in mindere mate – Vlaams-Brabant. Voor het fragment van Tijsmans levert de post-hoc test geen waarden op die de significantiegrens halen.

		Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
(I) Provincie	(J) Provincie				Lower Bound	Upper Bound
Limburg	Vl.-Brabant	-,515*	,178	<u>.042</u>	-1,02	-,01
	Antwerpen	-,559*	,170	<u>.012</u>	-1,04	-,08
	O-Vlaanderen	-,150	,170	1,000	-,63	,33
	W-Vlaanderen	-,353	,178	,488	-,86	,15

Significantieanalyse fragment D (Marleen Merckx)

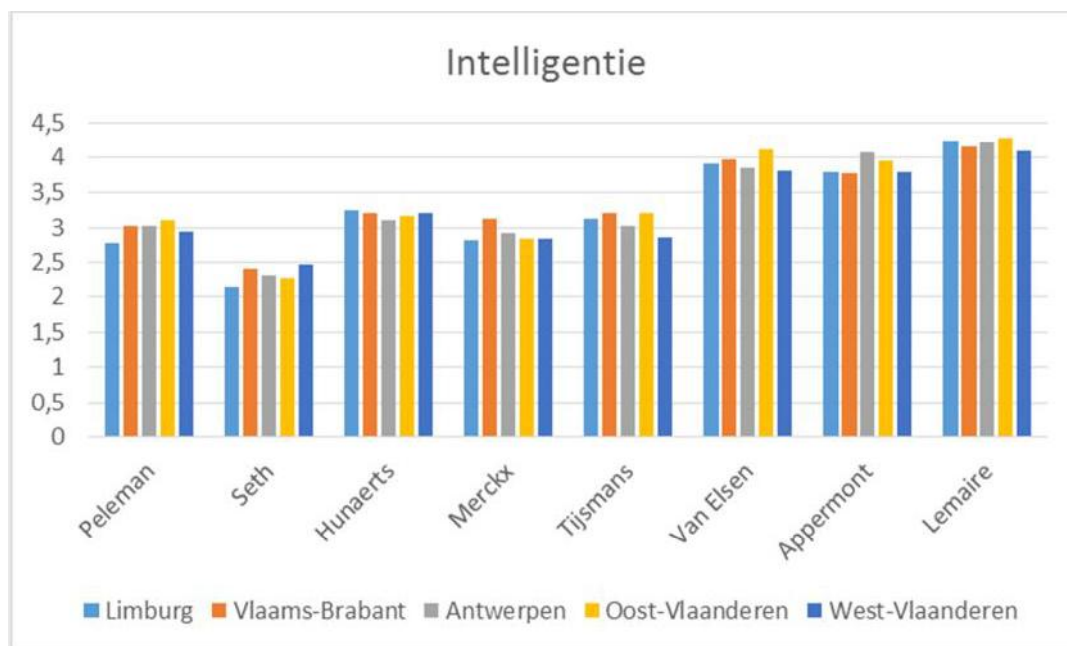
Uit de Levene-test bleken de varianties bij de geluidsfragmenten van Van Elsen en Appermont te heterogeen om de Anova-test te mogen toepassen. Desalniettemin maakt de Welch-test het mogelijk om alsnog eventuele significantie na te gaan. Enkel het fragment van Appermont blijkt een p-waarde te vertonen die kleiner is dan 0,05 en zal verder aan de post-hoc test onderworpen worden. Daaruit komt voort dat de Vlaams-Brabantse leerlingen Appermont significant sympathieker beoordelen dan de Antwerpse leerlingen.

(I) Provincie	(J) Provincie	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Vlaams- Brabant	Limburg	,327	,165	,283	-,13	,79
	Antwerpen	,436*	,143	,026	,04	,84
	O-Vlaanderen	,141	,146	,872	-,27	,55
	W-Vlaanderen	,317	,184	,430	-,20	,83

Significantieanalyse fragment G (Luc Appermont)

Dimensie 2: intelligentie (status)

De tweede attitudevraag bevindt zich op het statusdomein en peilt naar de mate waarin de sprekers intelligent overkomen. Parallel met de vorige dimensie volgt er aan de hand van de onderstaande grafiek eerst een korte bespreking per variëteit, daarna zullen de provinciale tendensen geanalyseerd worden met behulp van SPSS.

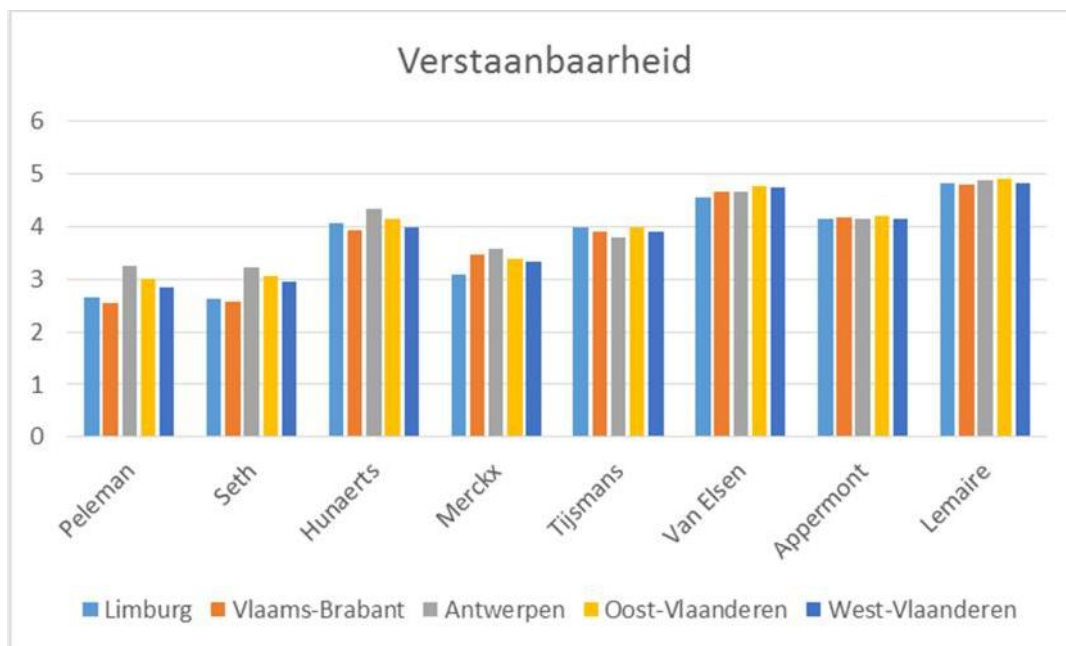
Wat onmiddellijk opvalt, is dat de resultaten per variëteit hier veel meer schommelen dan bij de vorige dimensie. En hoewel het fragment van Tijsmans weliswaar een afwijking vertoont, is er toch in zekere mate een tendens vast te stellen dat het gebruik van de (informele) standaardtaal gepaard gaat met een hogere intelligentiebeoordeling dan de dialectische en tussentalige variëteiten. De relatief hoge correlatiecoëfficiënt uit de onderstaande Excelanalyse bevestigt bovendien dat er effectief een verband bestaat tussen de plaats die de variëteit toegewezen krijgt op het taalcontinuüm en de intelligentiebeoordeling.

	Plaats op het taalcontinuüm	Persoonlijke integriteit
Plaats op het taalcontinuüm	1	
Persoonlijke integriteit	<u>0,682728</u>	1

Parallel met de eerste dimensie, zal de Levene-test opnieuw de gelijkheid van de varianties nagaan. De fragmenten van Peleman en Van Elsen doorstaan de homogeniteitstest niet en vertonen na het uitvoeren van de Welch-test eveneens geen significante resultaten. Aangezien ook de overige fragmenten na het toepassen van een Anova-test geen significantie vertonen, blijkt de regionale factor binnen deze dimensie geen betekenisvolle variabele te vormen.

Dimensie 3: verstaanbaarheid

De derde attitudevraag toetste de verstaanbaarheid van de variëteiten. Analoog met de vorige twee dimensies volgt er eerst een globale bespreking aan de hand van de onderstaande grafiek, daarna zal een SPSS-analyse opnieuw de provinciegebondenheid nagaan.

In alle provincies krijgen de regiolecten consequent de laagste score toegewezen, al wijst de grafiek wel meteen op een relatief sterke schommeling tussen de provincies onderling. De resultaten van de (informele) standaardtaal zijn daarentegen gelijkmatiger, maar wel iets minder rechtlijnig vanuit het perspectief van de variëteiten. Enerzijds liggen de scores van Van Elsen en Lemaire bijzonder hoog, anderzijds stroken de resultaten van Tijsmans en Appermont opvallend weinig met hun vrouwelijk equivalent. Daarnaast springt ook de tussentaal van

Hunaerts in het oog, die vrijwel even verstaanbaar blijkt te zijn als de standaardtaal van Appermont en zelfs beter dan de informele standaardtaal van Tijsmans. Desondanks geeft de analyse in Excel opnieuw een behoorlijk sterke correlatie weer tussen een standaardtaligere perceptie en een hogere verstaanbaarheidsgraad.

	Plaats op het taalcontinuüm	Persoonlijke integriteit
Plaats op het taalcontinuüm	1	
Persoonlijke integriteit	<u>0,687247</u>	1

Om de provinciegebondenheid van de resultaten na te gaan, wordt er opnieuw gebruik gemaakt van de Levene-test. Ditmaal zijn er drie sprekers van wie de varianties niet voldoen aan de homogeniteitsnormen: Peleman, Van Elsen en Lemaire. Uit de Welch-test komt er enkel voor het fragment van Peleman een betekenisvolle p-waarde naar voren. Van de overige fragmenten, die de Anova-test ondergingen, vertoont enkel het fragment van Seth een significant resultaat.

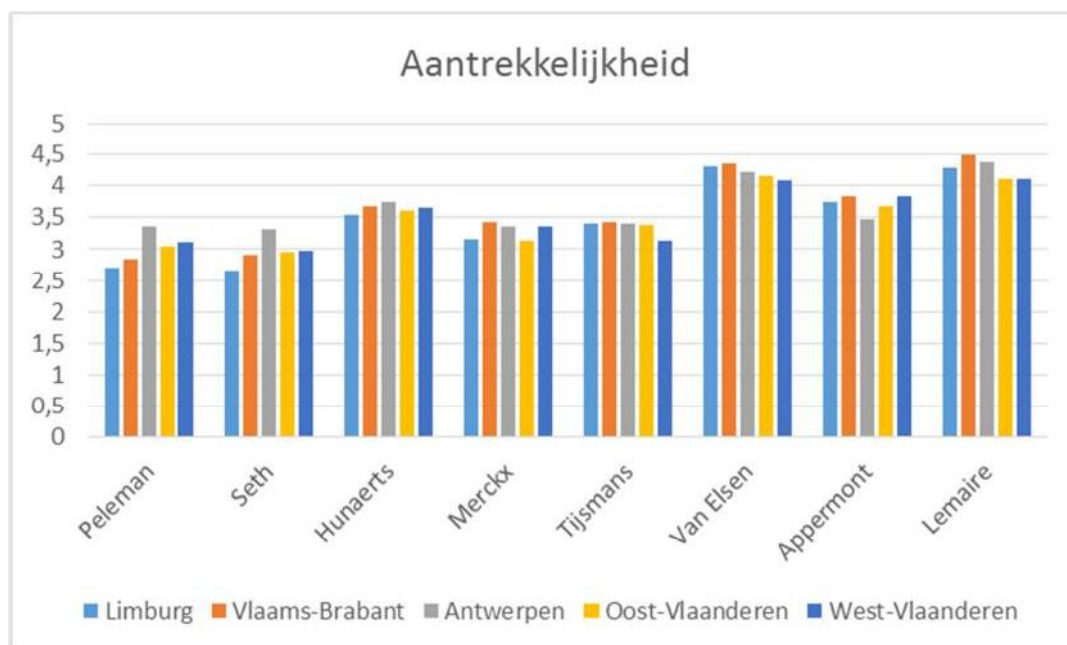
Dependent			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
Variable	(I) Provincie	(J) Provincie				Lower Bound	Upper Bound
Peleman	Antwerpen	Limburg	,600*	,166	<u>.005</u>	,14	1,06
		Vl.-Brabant	,694*	,193	<u>.005</u>	,15	1,24
		O-Vlaanderen	,250	,175	,614	-,24	,74
		W-Vlaanderen	,408	,183	,181	-,10	,92
Seth	Antwerpen	Limburg	,625*	,181	<u>.007</u>	,11	1,14
		Vl.-Brabant	,682*	,185	<u>.003</u>	,16	1,21
		O-Vlaanderen	,205	,177	1,000	-,30	,71
		W-Vlaanderen	,303	,184	1,000	-,22	,82

Significantieanalyse fragmenten A en B (Axl Peleman en Carmen Seth)

Beide post-hoc-testen stellen vrijwel hetzelfde vast: de Antwerpse jongeren kennen zowel Peleman als Seth een beduidend hogere verstaanbaarheidsscore toe dan de jongeren uit Limburg en Vlaams-Brabant.

Dimensie 4: aantrekkelijkheid (sociale attractiviteit)

Tot slot kregen de leerlingen bij elk fragment nog een vierde Likertschaal, ditmaal om aan te geven hoe aangenaam ze het taalgebruik van de betreffende spreker vonden. De onderstaande grafiek geeft een overzicht weer van de resultaten per spreker en per provincie.

Ook binnen deze dimensie scoren de regiolecten consequent het laagst. De overige resultaten vertonen opnieuw weinig eenduidigheid binnen hun variëteit. Ten eerste scoort het fragment van Hunaerts in vrijwel elke provincie beduidend hoger dan dat van Merckx, hoewel beide fragmenten tussentalig zijn. Bij de informele standaardtaal van Tijsmans en Van Elsen blijkt dat verschil zelfs nog frappanter te zijn, met een gemiddelde score van respectievelijk 3,35 en 4,22 op de vijfpuntenschaal. Ook bij de standaardtalige fragmenten lijken de resultaten weinig samenhang te vertonen. Toch werd er analoog met de vorige dimensies een data-analyse uitgevoerd in Excel om de correlatie tussen de perceptie en de attitude te bepalen. In de lijn van de reeds vastgestelde discrepanties, toont de relatief lage coëfficiënt slechts een matige correlatie aan.

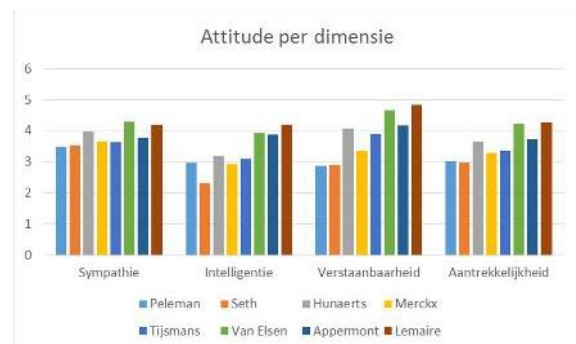
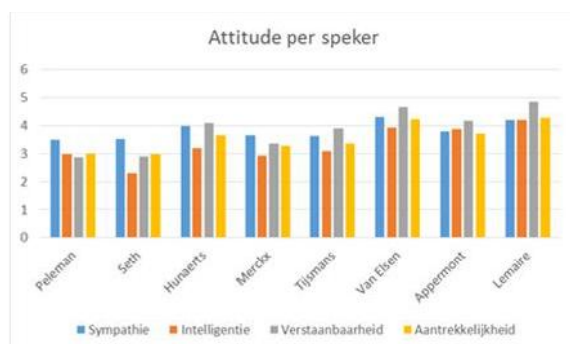
	Plaats op het taalcontinuüm	Persoonlijke integriteit
Plaats op het taalcontinuüm	1	
Persoonlijke integriteit	<u>0,483624</u>	1

Om eventueel significante verschillen tussen de provincies te kunnen vaststellen, zal de Levene-test eerst de gelijkheid in variantie controleren. Alle fragmenten blijken voldoende homogeen te zijn en mogen dus de Anova-test ondergaan. Daaruit blijkt dat enkel de fragmenten van Peleman en Seth een betekenisvolle p-waarde vertonen, die met behulp van een post-hoc-test verder gespecificeerd kan worden. Zoals de grafieken al aangaven, behaalden beide fragmenten opnieuw een opvallend hoge score in de provincie Antwerpen, die voornamelijk afwijkt van de beoordeling in Limburg. Het fragment van Peleman krijgt ook in Vlaams-Brabant een relatief lage attractiviteitsscore toegekend, maar die is wel minder uitgesproken dan in Limburg.

Dependent Variable	(I) Provincie	(J) Provincie	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Peleman	Antwerpen	Limburg	,709*	,193	,003	,16	1,26
		Vl.-Brabant	,576*	,198	,041	,01	1,14
		O-Vlaanderen	,364	,188	,548	-,17	,90
		W-Vlaanderen	,304	,195	1,000	-,25	,86
Seth	Antwerpen	Limburg	,691*	,214	,015	,08	1,30
		Vl.-Brabant	,422	,219	,553	-,20	1,04
		O-Vlaanderen	,386	,209	,663	-,21	,98
		W-Vlaanderen	,367	,217	,926	-,25	,98

Significantieanalyse fragmenten A en B (Axl Peleman en Carmen Seth)

4.1.3.2. Interpretatie en hypothesetoetsing

Hoofdstuk drie stelde een aantal hypothesen voor met betrekking tot de vier getoetste attitudedimensies. Deze paragraaf zal die hypothesen zo onderbouwd mogelijk proberen te staven, te ontkrachten of te nuanceren aan de hand van de aangereikte resultaten. Daarnaast zal

ze de meest opmerkelijke resultaten bespreken en mogelijke oorzaken en verbanden aanreiken om die resultaten te verklaren.

Wat de persoonlijke integriteitsdimensie betreft, lag het binnen de verwachtingen dat de tussentalige sprekers sympathieker zouden overkomen dan de standaardtalige sprekers. Hoewel de resultaten binnen deze dimensie het minst fluctueren doorheen het corpus, lijkt die tendens hier niet echt zichtbaar. Dat blijkt ook uit de zwakke correlatie tussen de positie die de leerlingen binnen het taalcontinuüm toewijzen aan een fragment en de mate waarin ze sympathie voelen voor de betrokken spreker. Externe variabelen zoals stemkleur en tongval beïnvloeden het resultaat binnen deze dimensie bijgevolg mogelijk meer dan de gehanteerde variëteit. Dat zou ook in de lijn liggen van de resultaten die voortkwamen uit het onderzoek van Impe en Speelman (2007). De West-Vlaamse tussentaal bleek binnen de persoonlijke integriteitsdimensie immers zowel in West-Vlaanderen als in Limburg opmerkelijk beter te scoren dan de Brabantse tussentaal.

Op het vlak van status onderbouwde de literatuurstudie de verwachting dat de fragmenten een hogere score zouden behalen naarmate hun standaardtaligheid toeneemt. De resultaten blijken die hypothese grotendeels in te lossen, zo bevestigt ook de relatief hoge correlatiecoëfficiënt. Het fragment van Tijsmans vertoont weliswaar een lichte afwijking, maar de behoorlijk tussentalige perceptie van zijn informele standaardtaal kan zijn relatief lage attitudescore wellicht verklaren. Verder hebben alle provincies de fragmenten binnen deze dimensie vrij eensgezind beantwoord en kan de SPSS-analyse bijgevolg geen significantie vaststellen.

Ongeveer hetzelfde geldt voor de verstaanbaarheidsdimensie. Ook hier lossen de scores de verwachtingen grotendeels in en beoordelen de jongeren de standaardtalige variëteiten beduidend beter dan de regionale variëteiten. Dat er onmiskenbaar een positieve correlatie bestaat tussen de standaardtaligheid en de verstaanbaarheid, neemt echter niet weg dat het tussentalig fragment van Hunaerts opvallend hoog scoort. Dat kan tot de voorzichtige hypothese leiden dat de Brabantse tussentaal – onder meer door zijn sterke vertegenwoordiging in de media – binnen deze dimensie steeds meer terrein zal winnen. Daarnaast wijst het relatief lage resultaat van Appermonts fragment er opnieuw op dat de jongeren niet meer vertrouwd zijn met de Hollands gekleurde standaardtaal van vroeger. Tot slot is het opmerkelijk dat de verschillende provincies de fragmenten gelijkmatiger beoordeelden naarmate ze standaardtaliger zijn. Dat is wellicht een gevolg van de afvlakking van de regionale elementen,

wat omgekeerd ook inhoudt dat de regiogekleurde variëteiten een hogere score behalen in hun eigen provincie, zoals de fragmenten van Peleman en Seth bevestigen.

Ook binnen de laatste dimensie, de sociale attractiviteit, kwam in het vorige hoofdstuk de hypothese tot stand dat de standaardtalige fragmenten hoger zouden scoren dan de tussentalige variëteiten. Die hypothetische tendens werd opnieuw grotendeels ingelost, maar wel minder uitgesproken. De correlatiecoëfficiënt ligt dan ook beduidend lager, zodat externe factoren hier zwaarder lijken door te wegen dan binnen de vorige twee dimensies. Bovendien lijkt de sociale attractiviteitsbeoordeling tot op een zekere hoogte samen te hangen met de mate van regionale identificatie. Zo kennen de Antwerpse jongeren de hoogste score toe aan Peleman, Seth en Hunaerts en de Vlaams-Brabantse jongeren aan Van Elsen en Lemaire, sprekers die ze elk resoluut associëren met hun eigen provincie. Bij de fragmenten van Merckx, Tijsmans en Appermont is die tendens minder sterk, maar dat zijn ook net de fragmenten waarmee de jongeren het meest moeite mee hebben om ze regionaal te plaatsen.

Daarnaast werd er in vraag gesteld welke positie West-Vlaanderen aanneemt binnen de getoetste attitudedimensies. De literatuurstudie haalde immers aan dat de dialecten er nog veel sterker staan dan in de overige provincies en dat tussentaal er ook later zijn doorgang vond. Die impact blijkt in deze studie over het algemeen vrij beperkt te blijven, aangezien de resultaten van de West-Vlaamse jongeren nergens significantie vertoonden. Dat lijkt te stroken met de resultaten van Vancompernelle, die op basis van haar studie poneerde dat de West-Vlamingen wat attitude betreft niet meer zo dialectvast zijn (Vancompernelle, 2012: 134). Wel lijkt er – voornamelijk binnen de persoonlijke integriteitsdimensie – een lichte tendens zichtbaar om de regiolecten een relatief hoge score toe te kennen. Die positieve beoordeling is wellicht een gevolg van een associatie met hun eigen dia- en regiolecten. Zoals ook bleek uit het perceptieonderzoek, identificeren de West-Vlaamse jongeren zich immers betrekkelijk meer met de regiolecten dan de overige provincies.

Tot slot lijkt er in de provincie Limburg en Vlaams-Brabant nog een andere factor mee te spelen in het beoordelingsproces. Het contrast tussen het fragment met de laagste score en het fragment met de hoogste score is er binnen vrijwel alle dimensies opmerkelijk groot. Dat kan in verband gebracht worden met de resultaten uit het zelfperceptieonderzoek. Zowel de Limburgse als de Vlaams-Brabantse leerlingen schatten hun eigen taalgebruik immers opvallend standaardtaliger in dan de overige respondenten. Vergelijkbaar met het ‘minderwaardigheidscomplex’ dat

Lemahieu (2008: 86) vaststelde in West-Vlaanderen, zou dat geïnterpreteerd kunnen worden als een soort talige zelfzekerheid. Dat zou dan aan de basis kunnen liggen van een eerder negatieve houding ten opzichte van de ‘minderwaardige’ regiolecten en een positieve benadering van de standaardtalige variëteiten. Uiteraard is dat slechts een voorzichtige hypothese, die men eerst in meer scholen en steden zou moeten toetsen vooraleer ze als een gangbare tendens beschouwd mag worden.

4.2. Kwalitatieve resultaten

Het tweede deel van dit hoofdstuk baseert zich voornamelijk op de kwalitatieve gegevens. Die gegevens vertrekken ditmaal vanuit twee verschillende perspectieven: enerzijds belicht het semigestructureerd interview de visie en attitude van de jongeren zelf, anderzijds laat het gestructureerd interview de leerkrachten aan bod komen. Een concluderende paragraaf zal die twee perspectieven ten slotte met elkaar in verband brengen en kritisch ingaan op enkele aangehaalde problematieken.

4.2.1. Semigestructureerd interview leerlingen

Na de vragenlijst werd er aan de hand van een aantal kapstokvragen geprobeerd om interactie op te bouwen met de leerlingen en zoveel mogelijk los te komen van de formele onderzoekscontext. Hoewel het gesprek in elke klas enigszins anders verliep, werden er wel overall min of meer dezelfde thema's aangeraakt. Deze paragraaf zal een globale beschrijving geven van de visies, opmerkingen en bedenkingen die tijdens die interacties ter sprake kwamen.

De meeste leerlingen bleken vrij vertrouwd te zijn met het begrip 'tussentaal' en beschouwen het als de variëteit die ze zowel binnen als buiten de schoolmuren gebruiken, ook in West-Vlaanderen. Een algemene consensus over alle provincies heen was dat dialecten en zeker de tussentalige variëteiten sympathieker over zouden komen. Een enkeling gaf zelfs aan dat ze tussentaal om die reden zelfs tijdens een sollicitatiegesprek gepaster vond dan de standaardtaal. Voor de jongeren voelt die tussentaal immers spontaner aan, terwijl ze de standaardtaal beschouwen als een stijve, geforceerde en niet-natuurlijke variëteit.

Een opvallende constante is dan ook dat leerlingen zelf toegeven dat ze het heel moeilijk vinden om nog standaardtaal te spreken, waarbij ze aangeven zichzelf tijdens mondelinge examens vaak te betrappen op t-deleties en het gebruik van het ge-pronomen. De standaardtaal lijkt – naar analogie met het schuifknoppenmodel van de Caluwe (2009) – voor hen geen aparte variëteit te zijn, maar een variëteit die bestaat uit het uitschakelen van zoveel mogelijk tussentalige invloeden. Ze hebben echter veel moeite om alle schuifknoppen in hun standaardtalige positie te fixeren, met als gevolg dat ze vaak vervallen in hun vertrouwde tussentalige variëteit. Dat zorgt mogelijk voor taalonzekerheid, waardoor ze het gebruik van de

standaardtaal zoveel mogelijk gaan beperken en hun beheersing bijgevolg nog meer achteruitgaat.

Daarnaast zien veel leerlingen ook niet langer het nut in van de standaardtaal. ‘Waarom hebben we de standaardtaal eigenlijk nodig, als we elkaar ook in tussentaal verstaan?’, vroeg een van de leerlingen wat sceptisch. Die eerder negatieve attitude is dan ook cruciaal voor het beheersingsproces. Leerlingen zien het voordeel van de standaardtaal niet in, waardoor ze ook niet voldoende gemotiveerd zijn om die variëteit te leren beheersen.

Bovendien zijn er nog weinig situaties waar jongeren in aanraking komen met een ‘zuivere’ vorm van standaardtaal, ook in het onderwijs. Zoals de onderzoeken van onder meer Walraet (2004), Olders (2007) en Delarue (2011) reeds aantoonde, is tussentaal immers ook de gehanteerde variëteit van veel leerkrachten, zowel naast als tijdens de les. Wanneer aan de leerlingen de vraag werd gesteld of zij dat storend vinden, antwoordden ze vrij eensgezind dat ze daar weinig problemen mee hebben en dat het de afstand tussen leerkrachten en leerlingen op een positieve manier verkleint. Betrekkelijk veel leerlingen gaven dan ook aan hun leerkrachten niet aan te spreken met de beleefdheidsvorm ‘u’, maar met het pronomen ‘gij’. Die tendens lijkt erop te wijzen dat er binnen het onderwijssysteem toch een zekere hiërarchieversoepeling aan de gang is, die zich ook uit op talig vlak.

Over het algemeen heerst er onder de jongeren een vrij positieve attitude ten opzichte van de tussentalige variëteiten. Dat is niet echt verwonderlijk, aangezien dat de variëteiten zijn waar ze hun eigen taalgebruik mee associëren. Hun houding ten opzichte van de standaardtaal is daarentegen eerder dubbel. Enerzijds geven ze aan dat bepaalde contexten, zoals het nieuws, de standaardtaal vereisen, anderzijds zien veel jongeren zelf geen meerwaarde in het spreken van die standaardtaal. Waar ze vroeger nog een zekere emanciperende functie had, die meer toekomstperspectieven bood dan de dialecten, lijkt die functie stilaan verdwenen te zijn.

4.2.2. Gestructureerd interview leerkrachten

Een interview met de begeleidende leerkrachten Nederlands uit de vijf verschillende scholen zal het kwalitatieve onderzoek afronden met een aanvulling en toetsing van het perspectief van de leerlingen. Deze paragraaf geeft enkel een weerslag van de meest opmerkelijke resultaten, de interviews zijn wel volledig opgenomen in de bijlage.

Vrijwel alle leerkrachten geven aan belang te hechten aan het taalgebruik van hun leerlingen. Die rol als taalzorgleerkracht nemen ze vooral op door de leerlingen regelmatig te verbeteren wanneer hun woordgebruik, constructies of klanken te sterk afwijken van de standaardtaal en door hen te plaatsen in formele contexten. Tijdens die formele situaties constateren ze echter dat de jongeren veel moeite hebben om over te schakelen op een standaardtalige variëteit. Ofwel blijkt de vlotheid immers ten koste te gaan van hun taalgebruik, ofwel gebeurt het omgekeerde scenario en lijdt hun taalgebruik net onder de vlotheid.

Merkt u een verschil met hun taalgebruik tijdens mondelinge examens?

- ✕ *Informant A: ‘[...] Daar gebruiken de leerlingen geen standaardtaal, dat vinden ze heel erg moeilijk.’*
- ✕ *Informant D: ‘[...] Ze kunnen het wel, alhoewel, het vormt een blijvende problematiek.’*

Zoals de jongeren zelf ook al aangaven, blijkt een natuurlijke beheersing van de standaardtaal dus geen evidentie te zijn. Zowel buiten het klaslokaal als in de les zelf is tussentaal dan ook de gangbare omgangstaal tussen de leerlingen, bevestigen de leerkrachten. Tijdens mondelinge examens merken ze dat veel leerlingen wel een inspanning doen om standaardtaliger te spreken, maar dat blijkt zich opnieuw vaak te uiten in een onnatuurlijke variëteit die onder meer gepaard gaat met hypercorrecties en stadhuiswoorden.

Verder is het opmerkelijk dat vrijwel alle leerkrachten de vraag of ze zelf consequent standaardtaal spreken tijdens de les beantwoorden in termen van ‘proberen’.

Spreekt u zelf consequent standaardtaal in de klas?

- ✕ *Informant B: ‘Ja, dat probeer ik toch. [...]’*
- ✕ *Informant D: ‘In de klas wel. Dat probeer ik toch. [...]’*
- ✕ *Informant E: ‘Ik probeer dat wel te doen. [...]’*

Ze nuanceren met andere woorden hun eigen standaardtaalgebruik en zijn er zich van bewust zelf ook geen feilloze standaardtaalsprekers te zijn. Een vergelijkbare houding lijkt ook naar boven te komen wanneer het gaat over hun attitude ten opzichte van tussentaal. Op een leerkracht na, beantwoorden ze die vraag immers allen met een evaluatie van hun eigen taalgebruik of het in vraag stellen van hun eigen standaardtaalbeheersing.

Hoe staat u tegenover tussentaal?

- ✖ *Informant A: '[...] Als ik eens een mopje maak, is dat in tussentaal. Als ik iemand berisp, is dat ook vaker in tussentaal. Maar gaan we dan over naar doceren of lesgeven, probeer ik Standaardnederlands te spreken.'*
- ✖ *Informant B: 'Ik heb een tijdje geleden de test van De Standaard gedaan en toen bleek dat ik toch wel erg van de Vlaamse woorden was. En ik gebruik zelf ook veel tussentaal buiten de klas.'*
- ✖ *Informant E: 'Ik vraag me dan soms af of ik zelf wel perfect AN spreek [...]'*

Die standaardtalige onzekerheid lijkt zich te uiten in een soort tolerantie ten opzichte van tussentaal, een variëteit waar ze bovendien ook voordelen in zien. Enkele leerkrachten beschouwen die tussentaal immers als een hulpmiddel om buiten de les de afstand met de leerlingen te overbruggen en in bepaalde situaties zelfs om leerstof vlotter over te brengen.

Spreekt u anders met de leerlingen na de les?

- ✖ *Informant A: 'Ja, dan is dat sowieso tussentaal. Ik ben ook een jonge leerkracht en de leerlingen vinden dat dan heel onnatuurlijk als ik enkel en alleen standaardtaal zou spreken. [...]'*
- ✖ *Informant B: 'Ja, als ze met een probleem komen, zeg ik bijvoorbeeld 'ge', omdat dat de afstand een beetje verkleint.'*

Spreekt u zelf consequent standaardtaal in de klas? Vindt u dat moeilijk?

- ✖ *Informant C: '[...] Het gebeurt dat ik stemmetjes en typetjes gebruik om leerstof vlotter te verteren. Dan speel ik wel met registers.'*

Desalniettemin geven ze over het algemeen wel aan dat ze het belangrijk vinden om tijdens het lesgeven zelf een formele variëteit te hanteren en een taalvoorbeeld te kunnen zijn voor hun leerlingen. Daarbij laten ze voorzichtig vallen dat veel collega's, die zich ook binnen het klaslokaal geregeld bedienen van een tussentalige tot zelfs dialectische variëteit, die voorbeeldfunctie meer zouden moeten opnemen. Vooral de nieuwe lichting leerkrachten zou – volledig in de lijn van Walraets studie (2004) – veel moeite hebben met het gebruik van de standaardtaal. Aangezien de informantengroep slechts twee jonge leerkrachten

vertegenwoordigt, die bovendien een behoorlijk uiteenlopende visie vertonen, kan het veldonderzoek dat beeld noch bevestigen, noch ontkrachten.

4.2.3. Concluderende bemerkingen

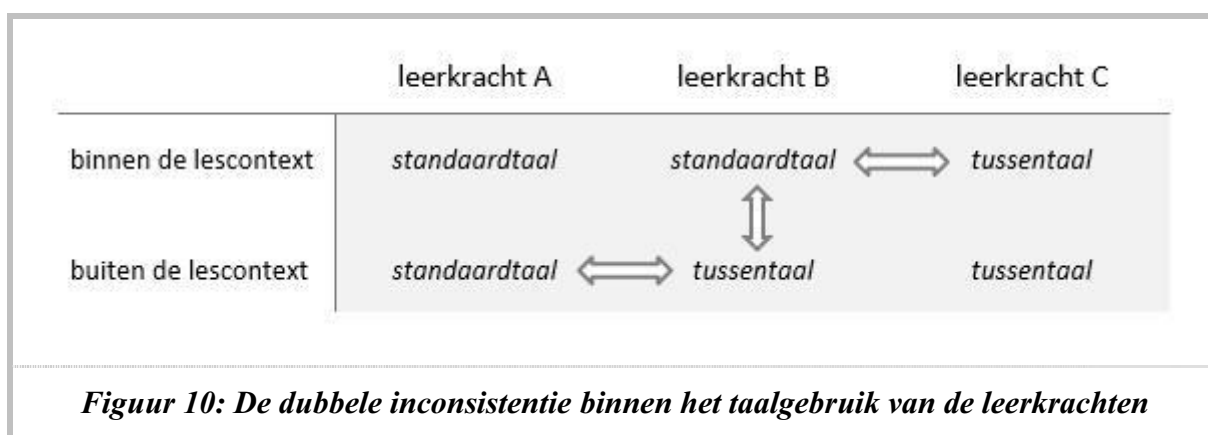
In beide interviews komt er een constante gedachte naar voren: de jongeren bedienen zich vrijwel voortdurend van tussentaal, ook in de klas. De leerkrachten zelf geven aan binnen hun functie als taalleerkracht een taalvoorbeeld te willen zijn en proberen bijgevolg in de klas consequent standaardtaal te spreken. Proberen, want ook zij zijn er zich van bewust dat ze zelf niet onfeilbaar zijn. En dat er ook bij hen regelmatig tussentalige invloeden doorschemeren, zoals de literatuurstudie reeds aanhaalde, bevestigde ook een observatie tijdens het veldonderzoek. Dan kan men zich de vraag stellen of leerkrachten van hun leerlingen wel een vlotte standaardtaalbeheersing kunnen verwachten, als ze die standaardtaal zelf vaak niet helemaal meester zijn. Die vraag blijken veel leerkrachten zich ook al te hebben gesteld, wat zich over het algemeen uit in een vrij positieve en tolerante houding ten opzichte van tussentaal. Tussentaal mag, maar ze moeten weten wanneer ze welke variëteit mogen gebruiken, klinkt het. Het aanleren van registergevoeligheid lijkt met andere woorden te primeren.

Wanneer ze de jongeren echter in een context plaatsen die vraagt om de standaardtaal, merken de leerkrachten allen op dat hun leerlingen bijzonder veel moeite hebben om die standaardtaal vlot te hanteren. De registergevoeligheid lijkt dan niet het probleem te vormen – de jongeren weten immers dat de leerkrachten op dat moment een standaardtalige variëteit verwachten – maar ze blijken het gewenste register onvoldoende te beheersen. Dat merken de leerlingen ook zelf op, waardoor ze ofwel inboeten op het vlak van vlotheid en spontaneïteit, ofwel overschakelen op hun vertrouwde tussentalige variëteit. Bijgevolg ontstaat er een dubbele wisselwerking: enerzijds beheersen ze de standaardtaal onvoldoende omdat ze haar te weinig spreken, anderzijds spreken de jongeren nog amper standaardtaal net omdat ze haar onvoldoende beheersen.

Daarnaast geven zowel enkele leerlingen als leerkrachten aan dat tussentaal zorgt voor een overbrugging van de onderlinge afstand. Veel leerkrachten lijken tegenwoordig steeds meer een soort zorgende functie op zich te nemen en willen in die functie toegankelijk zijn voor de leerlingen. Het gebruik van tussentaal kan dan ook een hulpmiddel zijn om de onderlinge afstand te verkleinen. Twee van de vijf leerkrachten geven aan na de les met hun leerlingen te

communiceren in een tussentalige(re) variëteit. Ook dat verzwakt wellicht de positie van standaardtaal binnen het onderwijs. Buiten het klaslokaal verloopt de communicatie met de leerkrachten immers in tussentaal, wat voor de leerlingen de overgang naar standaardtaal binnen het klaslokaal mogelijk nog moeilijker en onnatuurlijker maakt. Verder blijkt uit beide interviews dat veel leerkrachten van andere vakken dan Nederlands, die de standaardtaal vaak zelf onvoldoende beheersen, ook lesgeven in tussentaal. Bijgevolg komen de leerlingen nog minder in contact met de standaardtaal, mislopen ze situaties waarin ze aan hun standaardtaalbeheersing kunnen werken en verliest het lesgebeuren in feite ook een deel van haar formaliteit.

Op basis van de kwalitatieve resultaten kan er een onderscheid vastgesteld worden tussen drie groepen leerkrachten: een beperkte groep hanteert zowel tijdens als na de les een standaardtalige variëteit, een tweede groep gebruikt enkel tijdens het lesgeven een formele variëteit en de grootste groep valt in beide situaties terug op tussentaal. Zoals het onderstaande schema tracht te illustreren, zorgt dat voor een dubbele registerinconsistentie: enerzijds contextintern, anderzijds contextextern. Dat lijkt te resulteren in een versoepeling van de (talige) formaliteitsgraad. Het kwantitatieve perceptieonderzoek geeft wel aan dat de leerlingen de standaardtaal tot op een zekere hoogte herkennen als schooltaal, maar de tussentalige communicatie met de laatste twee groepen leerkrachten, zorgt er mogelijk voor dat ze de erkenning niet beschouwen als een vereiste.

Zowel de leerlingen als de leerkrachten bevestigen impliciet dat het taalbeleid niet is afgestemd op de taalpraktijk. Terwijl de overheid in haar beleid vrijwel volledig voorbijgaat aan het bestaan van tussentaal, toont ook deze studie aan dat net die tussentaal in de praktijk wel de variëteit is die zich steeds meer profileert en manifesteert als schooltaal.

Besluit

Deze masterscriptie trachtte niet alleen aan de hand van het taalcontinuüm een inzicht te verwerven in de perceptie van de Vlaamse jongeren ten opzichte van verschillende taalvariëteiten, maar ook een attitudepeiling uit te voeren, die zowel gebaseerd is op kwantitatief als kwalitatief veldonderzoek. Bovendien werden beide perspectieven belicht in de context van het Algemeen Secundair Onderwijs om de reeds vastgestelde kloof tussen het taalbeleid en de taalpraktijk (Delarue, 2011) verder uit te diepen. Het besluit zal nog eens stilstaan bij de belangrijkste resultaten en daarbij de gestelde onderzoeksvragen zo genuanceerd mogelijk proberen te beantwoorden.

Ten eerste had deze scriptie de opzet om na te gaan in welke mate de huidige generatie jongeren nog een onderscheid kan maken tussen de verschillende variëteiten. De resultaten van het kwantitatieve onderzoek wezen al aan dat die vraag enigszins genuanceerd moet worden. De jongeren voelen wel verschillen tussen de variëteiten, maar hebben toch moeite om ze te plaatsen op de aangereikte continuümschaal. Dat blijkt ook uit het feit dat veel respondenten – vooral in Limburg en Vlaams-Brabant – hun eigen alledaagse variëteit opmerkelijk standaardtalig inschatten, zeker in vergelijking met de eerder dialectische inschatting van de tussentalige fragmenten.

Hoewel de Antwerpse jongeren de variëteiten op het taalcontinuüm plaatsten volgens een triglossisch model, passen de resultaten van de overige provincies beter binnen een diaglossisch denken. De kwantitatieve resultaten zeggen echter te weinig om een hypothetisch beeld te kunnen schetsen van de toekomstige taalsituatie. Het kwalitatieve veldonderzoek lijkt wel een mogelijke evolutie naar het diglossisch model van Taeldeman (2008), waar de standaardtaal en de tussentaal naast elkaar zouden functioneren, uit te sluiten. Een vlotte beheersing van de standaardtaal blijkt voor veel jongeren immers geen evidentie meer te zijn, zodat hun formele variëteit steeds meer tussentalige invloeden vertoont. Het schuifknoppenmodel van De Caluwe (2009) lijkt dan ook beter in te spelen op die tendens dan het diglossiemodel.

Daarnaast hoopte deze studie via een attitudetoetsing enkele mogelijke verklaringen aan te kunnen reiken voor de sterke positie van tussentaal, de variëteit die intussen ook bij de West-Vlaamse jongeren de voorkeur blijkt te genieten. Zoals verwacht, lijkt die voorkeur niet verbonden te zijn met de statusdimensie. Niet alleen kon er net een vrij sterke correlatie worden vastgesteld tussen de standaardtalige perceptie en de toegekende intelligentiewaarde, maar ook

de hoge mate van (regionale) identificatie met de standaardtalige variëteiten en de behoorlijk standaardtalige zelfinschatting kan men interpreteren als een bevestiging van de statuscomponent. Wat de verstaanbaarheidsdimensie betreft, behaalden de standaardtalige fragmenten eveneens een beduidend hoger resultaat dan de tussentalige fragmenten. Toch scoorde de Antwerpse tussentaal van Hunaerts wel opmerkelijk goed, zelfs in West-Vlaanderen, en beweerden de leerlingen tijdens het klasgesprek geen moeite te hebben met het verstaan van tussentalige variëteiten. De verstaanbaarheidsfactor lijkt dus geen motivatie te vormen voor het gebruik van tussentaal, maar ook zeker geen belemmering.

Een aspect dat haar sterke positie wel lijkt te bevorderen, is de persoonlijke integriteitsperceptie. Hoewel de persoonlijke integriteit binnen het kwantitatieve attitudeonderzoek weinig correlatie vertoonde met de variëteiten, geven de leerlingen tijdens het klasgesprek net aan dat ze tussentaal associëren met sympathie. Die contrasterende resultaten spreken elkaar echter niet noodzakelijk tegen, aangezien de overtuiging van een positieve invloed niet meteen impliceert dat het resultaat die verwachting ook effectief inlost.

Verder zien veel leerlingen geen meerwaarde meer in de standaardtaal. Ze kunnen zich immers in heel Vlaanderen ook grotendeels verstaanbaar maken in tussentaal, zodat niet alleen de noodzaak, maar ook de motivatie om standaardtaal vlot te beheersen lijkt weg te vallen. Ze geven wel aan een verzorgd taalgebruik belangrijk te vinden, maar associëren dat niet noodzakelijk met het gebruik van standaardtaal. Tot slot lijkt tussentaal steeds meer algemeen aanvaard te worden, ook binnen het onderwijs. De focus van de leerkrachten ligt dan wel op registergevoeligheid, maar de schoolcontext lijkt zijn formeel karakter en bijgevolg ook het bijhorende register grotendeels te zijn verloren. Dat heeft wellicht gedeeltelijk te maken met de dubbele inconsistentie binnen het taalgebruik van de leerkrachten. Enerzijds passen de leerkrachten onderling niet hetzelfde taalregister toe, anderzijds zijn er leerkrachten die naargelang de situatie binnen de communicatie met dezelfde leerlingen gebruik maken van meerdere variëteiten.

Hoewel de kwantitatieve resultaten aangeven dat de standaardtaal tot op een zekere hoogte wel herkenning geniet als schooltaal, wijst het kwalitatieve onderzoek op een gebrek aan erkenning. En net dat gebrek zal er, samen met het gebrek aan een vlotte standaardtaalbeheersing, wellicht mee voor zorgen dat tussentaal zich steeds prominenter zal (kunnen) profileren als schooltaal en dat de discrepantie tussen het taalbeleid en de taalpraktijk steeds groter dreigt te worden.

Zoals elk onderzoek roept ook deze studie een hele reeks nieuwe vragen op. Om deze masterscriptie af te sluiten, zullen hier dan ook nog enkele aansluitende denk- en onderzoekspistes gesuggereerd worden. Ten eerste zou men kunnen nagaan of er in Limburg en Vlaams-Brabant effectief sprake is van de gesuggereerde ‘talige zelfzekerheid’ door een vergelijkbaar onderzoek af te nemen in meerdere klassen en scholen. Verder kunnen ook variabelen als het geslacht, de studierichting en de moedertaal, die vanwege het beperkte bestek niet aan bod konden komen in deze scriptie, nog een boeiende insteek vormen, evenals een uitbreiding naar andere onderwijsvormen. Tot slot zou het uitermate interessant zijn om na te gaan op welke manieren het taalbeleid beter zou kunnen inspelen op de taalpraktijk. Want zoals Delarue (2014) reeds aangaf, is niet het bestaan van de taalkloof problematisch, maar wel het gebrek aan realistische beleidsdoelstellingen.

Abstract

Het Vlaamse taallandschap kenmerkt zich de laatste decennia door een ontzettende diversiteit aan variëteiten, zodat een onderscheid tussen dialect en standaardtaal niet langer volstaat. Verscheidene taalkundigen hebben dan ook geprobeerd om theoretische modellen op te stellen die voldoende inspelen op de ontstane intermediaire variëteiten. Op basis van het taalcontinuümmodel, een schaal met als uiterste polen het dialect en de standaardtaal, werden acht geluidsfragmenten onderverdeeld in vier verschillende variëteiten: regiolect, tussentaal, informele standaardtaal en standaardtaal.

In het totaal kregen 203 zesdejaars uit de vijf Vlaamse provincies de opdracht om die fragmenten te plaatsen op het taalcontinuüm, om aan te geven wanneer ze de gebruikte variëteit zelf hanteren, om de sprekers regionaal te lokaliseren en om het taalgebruik een waardeoordeel toe te kennen binnen vier dimensies: persoonlijke integriteit, status, verstaanbaarheid en sociale attractiviteit. Daarnaast kregen de leerlingen ook de vraag om hun eigen taalgebruik, zowel in een alledaagse als een schoolse context, te positioneren op het taalcontinuüm en aan te geven in welke mate ze taalzorg belangrijk vinden. Aan de hand van een semigestructureerd interview met de leerlingen en een gestructureerd interview met de leerkrachten werd het kwantitatieve onderzoek ten slotte aangevuld met kwalitatieve gegevens, die zich voornamelijk focusten op de positie van taalvariatie binnen de onderwijscontext.

Uit het perceptieonderzoek bleek onder meer dat de jongeren hun eigen taalgebruik – in tegenstelling tot de taalvariëteiten van de sprekers – over het algemeen eerder associëren met standaardtaal dan met dialect. Die identificatie neemt bovendien opmerkelijk toe binnen de context van het klaslokaal, waarin bijna 80 procent van de leerlingen beweert een vorm van (informele) standaardtaal te spreken. Dat resultaat lijkt alvast te wijzen op een herkenning van de standaardtaal als schooltaal.

Tijdens de interviews geven de leerkrachten echter aan dat de jongeren ook tijdens de les voornamelijk in tussentaal communiceren. In de praktijk lijkt de klascontext zijn formaliteit – en bijgevolg zijn formeel register – grotendeels te zijn verloren, zowel voor de leerlingen, als voor veel (niet-taal)leerkrachten. Hoewel de jongeren de standaardtaal tot op een zekere hoogte wel als schooltaal herkennen, is de erkenning met andere woorden eerder beperkt. Bovendien lijkt een tekort aan praktijkervaringen te resulteren in een gebrekkige standaardtaalbeheersing, met een cirkelreactie tot gevolg.

Referentielijst

THEORETISCH KADER

- Auer, Peter (2005). *Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations*. In: N. Delbecque, J. van der Auwera & D. Geeraerts (red.). *Perspectives on Variation: Sociolinguistic, historical, comparative*. Berlijn, Mouton de Gruyter, pp. 7-42.
- Baarda, Ben; de Goede, Martijn (2006). *Basishandboek Methoden en Technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Groningen, Wolters-Noordhoff.
- Belemans, Rob; Keulen, Ronny (2004). *Belgisch-Limburgs*. Tielt, Lannoo.
- Caluwé, Dirk (red.) et al. (2009). *In duidelijk Nederlands. Spreken en schrijven voor iedereen*. Brussel, Taaltelefoon, taaladviesdienst van de Vlaamse overheid.
- Cuvelier, Pol (2007). *Standaardnederlands, tussentaal en dialect in Antwerpen. De perceptie van jonge moedertaalsprekers en taalleerders*. In: D. Sandra, R. Rymenans, P. Cuvelier, P. Van Petegem (red.), *Tussen taal, spelling en onderwijs. Essays bij het emeritaat van Frans Daems*. Gent, Academia Press, pp.39-58.
- De Caluwe, Johan (2002). *Tien stellingen over functie en status van tussentaal in Vlaanderen*. In: J. De Caluwe, D. Geeraerts, S. Kroon (red.), *Taalvariatie en taalbeleid*. Garant, Appeldoorn.
- De Caluwe, Johan (2002). *Taalvariatie en taalbeleid: Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen, Garant, pp.57-67.
- De Caluwe, Johan (2006). *Structuren in talige variatie in Vlaanderen*. Gent, Academia Press, pp.19-21.
- De Caluwe, Johan (2006). *Tussentaal als natuurlijke omgangstaal in Vlaanderen*. In: J. De Caluwe, M. Devos (red.), *Structuren in talige variatie in Vlaanderen*. Gent, Academia Press, pp.19-34.

De Caluwe, Johan (2009). *Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen*. In: *Nederlandse Taalkunde* 14, pp. 8-25.

De Caluwe, Johan (2011). *Naar een realistischer taalbeleid in het Vlaamse onderwijs*. In: *Jaarboek van de Bond voor Gentse Germanisten*. Gent, Universiteit Gent.

De Caluwe, Johan (2012). *Deletie van tussentaal. De kloof tussen het taalbeleid en de taalpraktijk op school*. In: J. Jaspers, K. Absillis, S. Van Hoof (red.), *De Manke Usurpator*. Antwerpen, Universiteit Antwerpen, pp. 225-244.

De Grote Taalpeiling. Tussentaal is overal (2013, 3 november).

Geraadpleegd op 21 oktober 2014 via www.vrt.be/taal/de-grote-taalpeiling-tussentaal-is-overal.

De Ridder, Frederik (2007). *Vlaamse tussentaal op televisie: een analyse van het fictieve reportageprogramma 'In de Gloria'*. Gent, Universiteit Gent [onuitgegeven licentiaatsverhandeling].

De Schryver, Johan (2012). *Het einde van de tussentaal en de Vlaamse standaardtaaldiscussie*. In: J. Jaspers, K. Absillis, S. Van Hoof (red.), *De Manke Usurpator*. Antwerpen, Universiteit Antwerpen, pp. 141-166.

De Schryver, Johan (2009). *De taalmengtafel. Een model voor taalbeschouwing*. In: *Vonk*, jaargang 38 (4), pp. 43-50.

Debrabandere, Peter (2009). *Tussentaal of standaardtaal?* In: *Neerlandia/Nederlands van nu*, jaargang 113 (4/5), pp. 42-44.

Delarue, Steven (2011). *Standaardtaal of tussentaal op school? De paradoxale dubbele kloof tussen taalbeleid en taalgebruik*. In: *Studies van de Belgische Kring voor Linguïstiek*, jaargang 6, pp. 1-20.

- Delarue, Steven (2014). *Contrasterende (standaard)taalideologieën bij Vlaamse leerkrachten: een Gentse casestudy*. In: *Handelingen van de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, jaargang 67, pp. 219-248.
- Delarue, Steven (2014b). *Percepties van Vlaamse leerkrachten tegenover woordenschatkennis, taalvariatie en tussentaal: correlatie of discrepantie*. Geraadpleegd op 27 januari 2015 via www.slideshare.net/stevendelarue/20141217-viot-leuven-delarue.
- Delarue, Steven; De Caluwe, Johan (2014). *Eliminating social inequality by reinforcing standard language ideology? Language policy for Dutch in Flemish schools*. In: *Current Issues in Language Planning*, jaargang 16 (1-2), pp. 8–25.
- Demeyere, Jolien (2012). *Ik denk zo altijd een beetje aan da tussentaaltje op TV! Een onderzoek naar perceptie van taalvariatie bij leerkrachten Nederlands in West-Vlaanderen*. Gent, Universiteit Gent [onuitgegeven licentiaatsverhandeling].
- Devos, Magda (2006). *Genese en structuur van het Vlaamse dialectlandschap*. Gent, Academia Press.
- Devos, Magda; Vandekerckhove, Reinhild (2005). *West-Vlaams*. Tielt, Lannoo.
- Gabel, Heidi (2010). *Taalaccommodatie in Vlaanderen. Een onderzoek naar het taalgebruik van jongeren binnen de peer group en in contact met niet-streekgenoten*. In: *Taal en tongval*, jaargang 62 (2), pp. 163-203.
- Geeraerts, Dirk (2001). *Een zondagspak? Het Nederlands in Vlaanderen: gedrag, beleid, attitudes*. In: *Ons Erfdeel*, jaargang 44, pp. 337-344.
- Geeraerts, Dirk (2001b). *Everyday language in the media. The case of Belgian Dutch soapseries*. In: M. Kammerer, K. Konerding, A. Lehr et al. (red.), *Sprache im Alltag. Beiträge zu neuen Perspektiven in der Linguistik Herbert Ernst Wiegand zum 65. Geburtstag gewidmet*. Berlin, Walter de Gruyter, pp. 281-291.

- Geeraerts, Dirk. (1999). *Noch standaard, noch dialect. 'Tussentaal' in Vlaanderen en Nederland*. In: *Onze Taal*, jaargang 68, pp. 232-235.
- Geladé, Anne (2014). *Taalvariatie in het secundair onderwijs. Een vergelijking van luistertestscores van leerlingen uit de tweede graad ASO op fragmenten in de standaardtaal en fragmenten in de tussentaal*. Leuven, Katholieke Universiteit Leuven [onuitgegeven licentiaatsverhandeling].
- Ghyselen, Anne-Sophie (2010). *Ne vent als em kan ekik nie luchten! Een matched-guise onderzoek naar de attitudes van de West-Vlaming tegenover taalvariatie*. Gent, Universiteit Gent [onuitgegeven licentiaatsverhandeling].
- Ghyselen, Anne-Sophie (2011). *Structuur en dynamiek van diaglossische taalrepertoria: een pleidooi voor meer empirisch onderzoek*. In: *Studies van de BKL*, volume 6, pp. 1-8.
- Goossens, Jan (2000). *De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen*. In: *Ons Erfdeel*, jaargang 43, pp. 2-13.
- Hagen, Antonius Maria (2002). *Dialect en onderwijs: beleid en beleving*. In: J. De Caluwe et al. (red.), *Taalvariatie en taalbeleid: Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen, Garant, pp. 119-130.
- Hautekiet (2012, 3 september). *Mogen leerkrachten tussentaal gebruiken?*
Geraadpleegd op 26 oktober 2014 via www.radio1.be/programmas/hautekiet/mogen-leerkrachten-tussentaal-gebruiken.
- Impe, Leen; Speelman, Dirk (2007). *Vlamingen en hun (tussen)taal: een attitudineel mixed guise-onderzoek*. In: *Handelingen van de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, jaargang 61, pp. 109-128.
- Impe, Leen; Geeraerts, Dirk (2008). *Babel in Vlaanderen? Een experimenteel onderzoek naar onderlinge verstaanbaarheid tussen Vlamingen*. In: *Studies van de Belgische Kring voor Linguïstiek*, jaargang 3, pp. 1-14.

- Janssens, Guy; Marynissen, Ann (2005). *Het Nederlands vroeger en nu*. Leuven, Uitgeverij Acco.
- Kloots, Hanne; Gillis, Steven (2012). *Bang voor Babel. De verstaanbaarheid van tussentaal*. In: J. Jaspers, K. Absillis, S. Van Hoof (red.), *De Manke Usurpator*. Antwerpen, Universiteit Antwerpen, pp. 225-244.
- Korzilius, Hubert (2000). *De kern van survey-onderzoek*. Assen, Uitgeverij Van Gorcum.
- Lemahieu, Griet (2008). *Tussentaal in spontane conversaties van Vlaamse jongvolwassenen (18- tot 24-jarigen)*. Gent, Universiteit Gent [onuitgegeven licentiaatsverhandeling].
- Lybaert, Chloé. (2014). *Tussentaal: is de inspanning belangrijker dan het resultaat?* In: *Over Taal*, jaargang 53 (3), pp. 76-78.
- Mortelmans, Dimitri (2009). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven, Uitgeverij Acco.
- Olders, Bieke (2007). *Dialect, tussentaal en standaardtaal op een Oostendse lagere school. Een sociolinguïstische etnografie van het lerarenkorps*. Gent, Universiteit Gent [onuitgegeven licentiaatsverhandeling]
- Plevoets, Koen (2012). *Van hetzelfde laken een pak. Verkavelingsvlaams als uiting van status in het nieuwe rijke Vlaanderen*. In: J. Jaspers, K. Absillis, S. Van Hoof (red.), *De Manke Usurpator*. Antwerpen, Universiteit Antwerpen, pp. 189-224.
- Rietveld, Toni; van Hout, Roeland (2005). *Statistics in Language Research: Analysis of Variance*. Berlijn, Mouton de Gruyter.
- Rosiers, Kirsten (2010). *Tussen taal en tussentaal. De attitudes van leerlingen in het lager en middelbaar onderwijs tegenover talige variatie in Vlaanderen*. Gent, Universiteit Gent [onuitgegeven licentiaatsverhandeling].

- Rys, Kathy; Taeldeman, Johan (2007). *Fonologische ingrediënten van Vlaamse tussentaal*. In: D. Sandra, R. Rymenans, P. Cuvelier, P. Van Petegem (red.), *Tussen taal, spelling en onderwijs. Essays bij het emeritaat van Frans Daems*. Gent, Academia Press, pp. 1-9.
- Taeldeman, Johan (1992). *Welk Nederlands voor Vlamingen?* In: *Nederlands van nu*, jaargang 40 (2), pp. 33-52.
- Taeldeman, Johan (2005). *Oost-Vlaams*. Tielt, Lannoo.
- Taeldeman, Johan (2008). *Zich stabiliserende grammaticale kenmerken in Vlaamse tussentaal*. In: S. Barbiers et al (red.), *Taal en tongval*, jaargang 60, pp. 26-50.
- Van De Craen, Piet (1985). *De mislukking van een taalpolitiek. ABN in de klas*. In: P. Van De Craen, R. Willemyns (red.), *Standaardnederlands en dialect op school, thuis en elders*. Brussel, Vrije Universiteit Brussel, pp. 45-63.
- Van de Wal, Marijke; Van Bree, Cor (2008). *Geschiedenis van het Nederlands*. Utrecht, Spectrum, pp. 377-440.
- Van Istendael, Geert (1993). *Het Belgisch labyrint. Wakker worden in een ander land*. Amsterdam, De Arbeiderspers.
- Van Ouytsel, J. (2012). *Dialectverlies of dialectrevival? Actueel taalgedrag in Vlaanderen*. Gent, Academia Press.
- Vancompernelle Hélène (2012). *Normgevoeligheid. Attitude van jongeren ten aanzien van het Standaardnederlands, de tussentaal en het dialect*. Gent, Academia Press.
- Vandekerckhove, Reinhild (2009). *Dialect loss and dialect vitality in Flanders*. In: *International Journal of the Sociology of Language*, jaargang 2009 (196/197), pp. 73-97.
- Vandekerckhove, Reinhild. (2014). *Tussentaal als nieuwe norm situationele geschiktheidsoordelen over Vlaamse taalvariëteiten*. Recensie van: H. Vancompernelle (2012). *Normgevoeligheid: attitude van Vlaamse jongeren ten aanzien van het*

Standaardnederlands, de tussentaal en het dialect. In: *Internationale neerlandistiek*, jaargang 52 (1), pp. 102-106.

Walraet, Bert (2004). *Tussentaal in de klas: een onderzoek naar het taalgebruik van leerkrachten in het middelbaar onderwijs.* Gent, Universiteit Gent [onuitgegeven licentiaatsverhandeling].

Willemyns, Roland (1983). *Taalvarianten en normbewustzijn.* In: *Verslagen van het achtste colloquium van docenten in de Neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten*, 's-Gravenhage/Hasselt, Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, pp. 79-96.

Willemyns, Roland (2005). *Verkavelingsbrabants. Werkt het integratiemodel ook voor tussentalen?* In: *Neerlandica Extra Muros*, jaargang 43, pp.27-40.

GELUIDSFRAGMENTEN

Café Corsari (2013, 24 april). *Volksliekes uit de vergetelheid.*

Geraadpleegd op 2 januari 2015 via www.een.be/programmas/cafe-corsari/volksliekes-uit-de-vergetelheid.

Café Corsari (2013, 31 oktober). *Jeugdherinneringen.*

Geraadpleegd op 3 januari 2015 via www.een.be/programmas/cafe-corsari/jeugdherinneringen.

De Kruitfabriek (2013, 17 januari). *Weetjes van Sofie.*

Geraadpleegd op 14 januari 2015 via www.vier.be/dekruitfabriek/videos/weetjes-van-sofie/30565.

Duizend Zonnen (2013, 25 juni). *Het kotverhaal van Marleen Merckx.*

Geraadpleegd op 27 december 2014 via www.een.be/programmas/1000-zonnen/het-kotverhaal-van-marleen-merckx.

Radio 2 in beeld (2014, 28 december). *Ann Van Elsen over verhaaltjes voorlezen als mama.*

Geraadpleegd op 18 januari 2015 via www.youtube.com/watch?v=sJyst5yEt4M.

Radio 2 in beeld (2014, 30 december). *Mark Tijsmans: zou hij in het echte leven 'flik' willen worden.*

Geraadpleegd op 18 januari 2015 via www.youtube.com/watch?v=LMc3tnjPVMY.

Studio TVL (2013, 27 november). *De wereld op zijn kop met Geert Hunaerts.*

Geraadpleegd op 12 januari 2015 via www.youtube.com/watch?v=F1-l040GmFw.

Voor de Show (2012, 18 januari). *Carmen Pfaff waagt zich aan een kookboek.*

Geraadpleegd op 6 januari 2015 via www.vtm.be/voor-de-show/artikel/carmen-pfaff-waagt-zich-aan-een-kookboek.

Bijlage

Bijlage 1: Interviews leerkrachten

Bijlage 2: Vragenlijst leerlingen

Bijlage 3: Veldnotities semigestructureerd interview

Bijlage 4: Tabellen